ΑΡΤΙΟΣ

ΕΝΑ ΛΙΜΑΝΙ

1

Ἡ καταχνιές, ποῦ ὑφαίνουνε τὸ ῥοῦχο τοῦ χειμῶνα,
Ἐδιῶξαν τὴς Νεράϊδες μὲ τὴ στερνὴ ἀλκυόνα,
Κι᾽ ὁ ἀντίλαλος τοῦ πόντου κλαίει βαθειὰ στὸ ἄδειον ἄντρον
Σὰ μουσικὴ ἀνάμνησι θρήνου βραχνῶν σημάντρων.

Θαλασσινὸ φθινόπωρο στὸν πάτο ἔχει σκεπάσῃ
Τὴς ἀστραπὲς τῶν κοχυλιῶν καὶ τῶν φυκιῶν τὰ δάση,
Καὶ μιὰ θολοῦρα σκοτεινή, ποιὸς ξέρει ποῦ ἔχει πάρῃ
Τὸ τρέκλισμα τοῦ κάβουρα, τῶν ἀχινιῶν τὸ σμάρι.

Σὰν κάστρα ποῦ ἐρημάξανε, τὰ βράχια στὸ λιμάνι·
Μόνο τῆς μπόρας ἔμειναν οἱ γλάροι καπετάνοι,
Καὶ ἡ χειμωνιάτικη νυχτιὰ μονάχα αὐτὴ τὸ ῥίχτει
Στὴν κυματοῦσα θάλασσα τὸ σκοτεινό της δίχτυ.

2

Θυμᾶμαι τ᾽ ἀνοιξιάτικο ξεψύχισμα τῆς μέρας,
Τὰ ῥόδα τοῦ ἥλιου τὰ στερνά, τὰ ῥόδα τῆς χιμαίρας·
Στῶν παραθύρων τὰ γυαλιά, σὰ μέσα σὲ ἀνθογυάλι
Ν᾽ ἀνθίζουν τάχα σὰν τὸ φῶς, νὰ σβυοῦν σὰ ῥόδα πάλι

Τὰ κυπαρίσσα, ποῦ ἔγερναν στοῦ δειλινοῦ τὴν αὔρα
Νυχτιάτικα φυλλώματα, κι᾽ ὄνειρα ἐκλῶθαν μαῦρα,
Καὶ στὸ βουνὸ τοῦ ἐρμοκκλησιοῦ ν᾽ ἀνοίγῃ ἀργὰ ἡ καντήλα
Θλιμμένο νυχτολούλουδο, τὰ φωτεινά του φύλλα.

Θυμᾶμαι στὸ κατῶφλι τους τὴς γρηὲς μαυροντυμένες
Νὰ κλαῖν παληὰ ναυάγια, κι᾽ αὐτὲς ναυαγισμένες,
Τὸ λιμανάκι ἑνὸς σπιτιοῦ — ψυχὴ μακρυὰ ποῦ ἀράζεις! —
Κι᾽ ἀπ᾽ ὅλα ἐσὲ ποῦ καρτερεῖς καὶ τὸ γιαλὸ κυττάζεις.

3

Κάποτε θἄρθω πλάϊ σου μὲ τἄλλα χελιδόνια,
Κεῖνα θὰ φύγουν ὕστερα κ᾽ ἐγὼ θὰ μείνω αἰώνια...
Θἄρθω σὰν κῦμα κάποτε, ποῦ στὴν ἀνεμοζάλη
Ἀναζητεῖ τὴ μοῖρα του στ᾽ ἀμμουδιαστὸ ἀκρογιάλι.

Τὸ γυρισμὸ ὀνειρεύομαι, τὸ δρόμο ποῦ θὰ πάρω,
Τὸ λύχνο σου, ποῦ θὲ νὰ ἰδῶ μακρυὰ σὰν κάποιο φάρο,
Καὶ τὴ στιγμή, ποῦ ἀνάλαφρα, χωρὶς νὰ σὲ ταράξω
Ὁ ναυαγὸς στὰ πόδια σου θὰ πέσω καὶ θ᾽ ἀράξω.

Ἄγρια ἡ ζωή, ποῦ ἁπλόνεται καὶ σκούζει μέσ᾽ τὴν πόλι,
Δὲ θὰ χτυπάῃ τ᾽ ἀπάνεμο κλειστό σου ἀραξοβόλι,
Μὰ θὰ μᾶς πνίξῃ ἡ πειὸ βαθειὰ γαλήνη, ἡ ἅγια λήθη,
Ποῦ κυβερνᾷ τῶν λιμανιῶν καὶ τοὐρανοῦ τὰ βύθη...

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

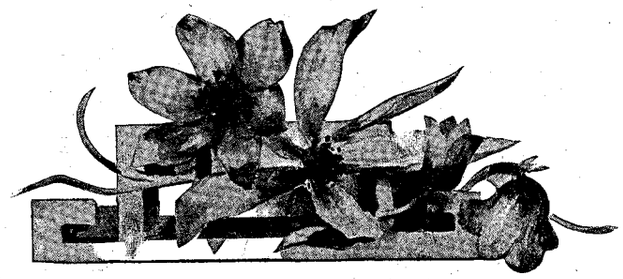

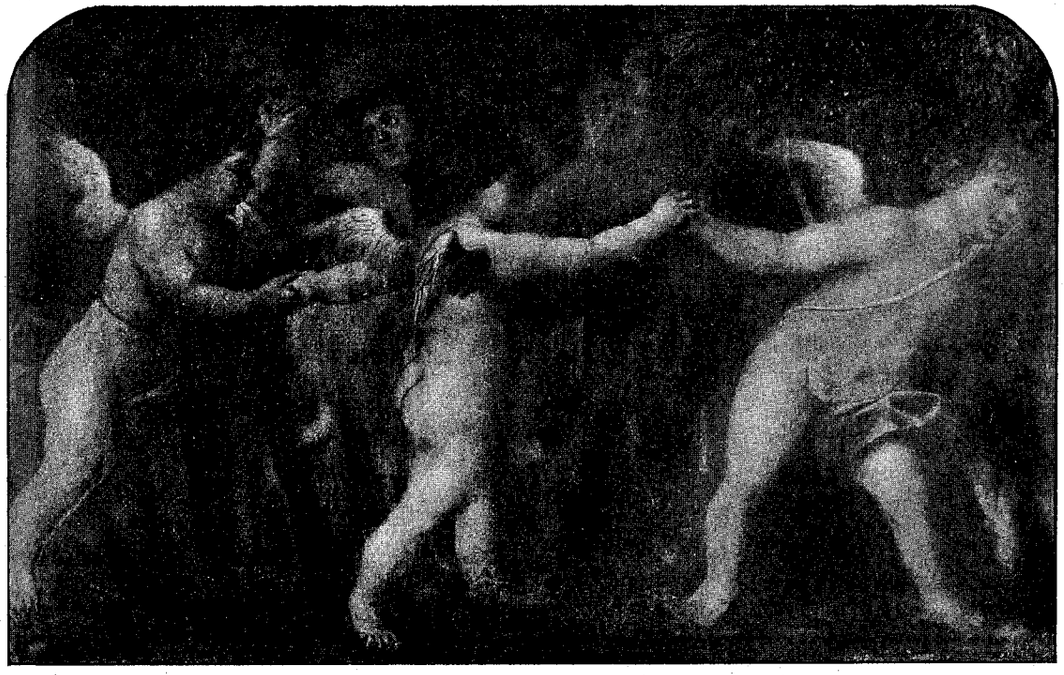

Χορεύοντα Χερουβείμ.

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Αἱ Ἀθῆναι — ἡ πατρὶς τῆς μεγάλης Τέχνης, ἡ κατ' ἐξοχὴν πόλις τοῦ Καλοῦ, ἡ δυναμένη νὰ καυχηθῇ ὅτι ὄχι μόνον κατέχει σήμερον τὸ ἀξιολογώτερον καὶ ἐν ταὐτῷ πλουσιώτερον ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὴ αὕτη, μὲ τὸν Παρθενῶνά της τὸν ἀπαράμιλλον καὶ τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὸ Θησεῖον καὶ τὰ λείψανα τοῦ Ὀλυμπιείου καὶ τὸν κόλπον τοῦ Σταδίου τὸν φιλοστόργως ἀνοιγόμενον εἰς τὸν ζῆλον τῶν ἀθλητῶν καὶ μὲ τὰς ἄλλας ἱερὰς ἀναμνήσεις της τὰς ἐπάνω καὶ κάτω τοῦ λεπτογείου ἐδάφους της, ἀποτελεῖ ἓν παμμέγιστον μουσεῖον, προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν λατρείαν — αἱ Ἀθῆναι αὗται, ἐπὶ χρόνους μαύρους καὶ μακροὺς βυθισθεῖσαι εἰς τῆς δουλείας τὸν λήθαργον καὶ ὑποχωρήσασαι κατ' ἀνάγκην εἰς τῶν βαρβάρων κατακτητῶν τὴν ὑπερβάρβαρον ἀμάθειαν, οὐδὲ τὴν εὐγενῆ σταδιοδρομίαν ἠδυνήθησαν νὰ συνεχίσωσιν οὐδὲ τῆς προόδου τῶν ἄλλων ἐθνῶν νὰ φανῶσι μέτοχοι.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ τέχνη τῆς ἀναγεννήσεως δὲν ηὐδόκησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν πατρίδα ταύτην τοῦ φωτὸς καὶ μόνον ἡ φήμη τῶν ἐνδόξων καλλιτεχνῶν ἔφθασε μέχρις αὐτῆς, ἀόριστος καὶ ἀδιάμορφος. Μάτην δι' αὐτῆς καὶ μόνης προσεπάθουν οἱ ἀτυχεῖς παρ' ἡμῖν σπουδασταὶ τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς νὰ σχηματίσωσιν ἓν ἰδεῶδες τέχνης, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς νεωτέρας αἰσθητικῆς. Ἡ ἔλλειψις πινακοθήκης ὁσημέραι καθίστατο ἐπαισθητοτέρα, ἕως ὅτου ἐπληρώθη κατ' εὐχὴν ὁ χρόνος τῆς πραγματοποιήσεώς της.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1899, ὁ ἐν Μονάχῳ ἐγκατεστημένος Ἕλλην καλλιτέχνης κ. Γ. Ἰακωβίδης ἐκλήθη νὰ διευθύνῃ τὴν ἐν Ἀθήναις Πινακοθήκην, ἱδρυθεῖσαν διὰ Βασιλικοῦ διατάγματος, προκληθέντος ὑπὸ τοῦ τότε ἐπὶ τῆς Παιδείας ὑπουργοῦ κ. Α. Εὐταξίου. Εὔελπις ὁ κ. Ἰακωβίδης καὶ ἐνθουσιῶν, κατέλιπε τὸ ἐν Μονάχῳ στάδιόν του, διὰ τοῦ ὁποίου παγκόσμιος εἶχε καταστῇ ἡ φήμη του, καὶ κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας, συναισθανόμενος τὴν σημασίαν τῆς

ἀνατεθείσης αὐτῷ ὑπηρεσίας καὶ τὸν προορισμὸν ἑνὸς μουσείου τῆς Τέχνης ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ αὕτη ἐγεννήθη καὶ ἤκμασε καὶ ἥτις εἰς αὐτὴν καὶ μόνην ὀφείλει τὸ πλεῖστον τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου της.

Καὶ πράγματι, διττὸς εἶνε ὁ προορισμὸς καὶ διττὸς ὁ σκοπὸς τῆς ἱδρύσεως «τῆς ἐν Ἀθήναις Πινακοθήκης», ὡς ἐκλήθη αὕτη διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1900 : ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ διάδοσις τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ καὶ ἐξευγένισις πάντων τῶν λοιπῶν αἰσθημάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος καὶ ἡ εὕρυνσις τῶν περὶ τέχνης ἰδεῶν παρὰ τοῖς σπουδάζουσιν ἐν Ἑλλάδι τὰς καλὰς τέχνας. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος σκοπὸς θέλει ἐπιδιωχθῆ διὰ προσιτωτάτης εἰς πάντα ἐπισκέπτην εἰσόδου· ὁ δ' ἕτερος διὰ τῆς πρακτικῆς διδασκαλίας, ἐπιβαλλομένης, εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῆς ζωγραφικῆς, τῆς ἀντιγραφῆς ὡρισμένων πινάκων καὶ ἐπιτρεπομένης ταύτης, συνεπείᾳ ἀδείας τῆς Ἐφορείας, εἰς πάντα ζωγράφον ἢ φιλότεχνον.

Κατὰ τὸν ὀργανισμόν, τὸν συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Ἰακωβίδου καὶ δημοσιευθέντα, κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Σπ. Στάη ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, ἡ Πινακοθήκη ἱδρύεται προσωρινῶς εἰς τὰς ἄνω αἰθούσας τοῦ κεντρικοῦ διαμερίσματος τοῦ Πολυτεχνείου, πλὴν τῆς αἰθούσης τῆς κατεχομένης ὑπὸ τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐν τῷ ἰδίῳ ὀργανισμῷ ἐκτίθεται ὁλόκληρος ἡ ὑπηρεσία τῆς Πινακοθήκης, ἥτις διαιρεῖται εἰς τέσσαρα κύρια τμήματα : τὸ τῆς κλασικῆς καλουμένης τέχνης, τὸ τμῆμα τῆς νεωτέρας τέχνης, τὸ τῶν ἀντιγράφων καὶ τέλος τὸ τμῆμα τῆς βυζαντινῆς τέχνης, πρὸς πλουτισμὸν τῶν ὁποίων παρέχεται τῷ Ἐφόρῳ ἡ ἄδεια νὰ ἐκλέξῃ καὶ νὰ παραλάβῃ πάντας τοὺς ἐν τοῖς διαφόροις δημοσίοις ἱδρύμασι πίνακας, ν' ἀγοράζῃ δὲ παρ' ἰδιωτῶν τοιούτους, ὅταν διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους χορηγηθῇ σχετικὴ πίστωσις τῇ Πινακοθήκῃ. Ἀνατίθεται πρὸς τούτοις τῷ Ἐφόρῳ νὰ καταρτίσῃ Βιβλιοθήκην ἐκ συγγραμμάτων τῆς Τέχνης, προσιτὴν εἰς τοὺς σπουδάζοντας αὐτήν.

Ὡς πυρὴν τῆς ἱδρυομένης Πινακοθήκης ἐχρησίμευσαν αἱ εἰκόνες αἱ κατατεθειμέναι ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ καὶ προερχόμεναι ἐκ διαφόρων δωρεῶν πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Πολυτεχνικὴν σχολήν. Ὁ πατριωτισμὸς τῶν ἔξω Ἑλλήνων καὶ ἄλλως ἐπλούτισε τὸ ἔθνος καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς Πινακοθήκης μεγάλως συμβάλλει. Τὸ πρωτόκολλον, τὸ συνταχθὲν τὴν 28 Ἰουλίου 1900 μεταξὺ τοῦ ἀποθανόντος τέως διευθυντοῦ τοῦ Πολυτεχνείου Α. Θεοφιλᾶ καὶ τοῦ Ἐφόρου τῆς Πινακοθήκης κ. Γ. Ἰακωβίδου, ἀριθμεῖ 258 τοιούτους πίνακας ἐκ δωρητῶν, ὧν πρωτεύει ὁ ἐν πενίᾳ ἐνταῦθα ἀποθανὼν ὑπέρπλουτος ἄλλοτε ἐν Ἀγγλίᾳ Στέφανος Ξένος. Τὰ πλεῖστα τῶν πλαισίων φέρουσι τὸ ὄνομά του.

Δυστυχῶς ὅμως μέγα μέρος τῶν πινάκων αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ κριθῶσιν ἄξιοι πολλοῦ λόγου, εἴτε διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἐργασίαν εἴτε διὰ τὴν μεγίστην ἐκ τοῦ χρόνου φθοράν. Ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν καί τινες, ἐπὶ τῶν ὁποίων οὐδὲ χρωματισμὸς διασώζεται οὐδ' ἴχνος κἂν σχεδίου διακρίνεται. Ἐκ τῶν λοιπῶν ὀλίγοι φαίνονται ἀναμφισβητήτως πρωτότυποι, φέροντες ἔνδοξα ἐν τῇ τέχνῃ ὀνόματα καὶ δυνάμενοι νὰ καταλάβωσι μίαν τῶν πρώτων θέσεων ἐν οἱᾳδήποτε εὐρωπαϊκῇ πινακοθήκῃ. Ἐκ τῶν πρωτοτύπων τούτων καὶ ἐκ τῶν καλλιτέρων ἀντιγράφων ὁ ἔφορος τῆς Πινακοθήκης κατήρτισε καὶ ἐπλήρωσεν ἤδη μίαν αἴθουσαν, περιλαμβάνουσαν ἐν ὅλῳ πεντήκοντα ἐννέα πίνακας, ὧν ἐξέχουσι περὶ τοὺς δέκα πέντε, καὶ νὰ θέλξωσιν ἱκανοὶ καὶ νὰ διδάξωσιν ἐπίσης. Τοιοῦτοι εἶνε : μία προσωπογραφία τοῦ Ρέμπραντ (1606-1669. Ὁλλανδικὴ σχολή), καταπλήττουσα τὸν θεατὴν διὰ τοῦ ἐναρμονίου καὶ ἁπαλοῦ χρωματισμοῦ της, διὰ τῆς τελειότητος τοῦ σχεδίου καὶ διὰ τῆς ἀμιμήτου ἐκφράσεως τῆς μορφῆς· δύο ποιητικώταται τοπιογραφίαι τοῦ Πουσσὲν (1594-1665. Γαλλικὴ σχολή), καὶ μία σύνθεσις τοῦ ἰδίου, εἰκονίζουσα τὴν Δάφνην διωκομένην ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ μεταμορφουμένην εἰς τὸ ὁμώνυμον δένδρον. Ὁ ἐρωτικὸς πόθος τοῦ θεοῦ καὶ ἡ φρίκη τῆς νύμφης καὶ τῶν ἐρωτιδέων τῶν συνδιωκόντων ἡ ἀνυπόμονος προσδοκία καὶ τοῦ χρωματισμοῦ αἱ διακυμάνσεις καὶ τοῦ πέριξ τοπίου ἡ πρὸς τὴν σκηνὴν ἁρμονία ἂν δὲν ἀρκοῦσιν εἰς διαπίστωσιν περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ καλλιτεχνήματος τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀρχηγοῦ καὶ ἱδρυτοῦ τῆς γαλλικῆς σχολῆς, παρουσιάζουσιν οὐχ ἧττον τέλειον ἀντίγραφον ὑπὸ δεξιοῦ καὶ εὐσυνειδήτου τεχνίτου εἰργασμένον. Μία σύνθεσις τοῦ Βερωνέζου, (1528-1588. Ἐνετικὴ σχολὴ) πιθανῶς πρωτότυπος, εἰκονίζουσα τὴν βασίλισσαν Σαββᾶ ἱκετευτικῶς γονυπετῆ πρὸ τοῦ Σολομῶντος ἡ

Ἐλαιογραφία : ***Πιατσέτα.***

Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ

μᾶλλον τὴν Ἐσθὴρ πρὸ τοῦ Ἀσουέρου, ἐν τῇ πλαστικωτάτῃ, ἀλλὰ κάπως θεατρικῇ στάσει τῶν συνθέσεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀνατομικὴ τελειότης, χρωματισμὸς ἥρεμος καὶ ἀπείρως ἁρμονικῶς. Νομίζει τις ὅτι ἀπὸ τῶν πτυχῶν τῶν μεγαλοπρεπῶς μακρῶν χλαμύδων ἀναδίδεται ἀόριστος ποίησις, μυχίως συγκινοῦσα. Εἷς μικρὸς πίναξ τοῦ μεγάλου Τισιανοῦ (1447-1576. Ἐνετικὴ σχολή), παριστῶν τὸν Ἰησοῦν κατὰ τὸ ἐν Ἐμμαοὺς δεῖπνον μετὰ δύο ἐκ τῶν μαθητῶν του, διαπορούντων διὰ χειρονομίας ἐκφραστικωτάτης. Μία σύνθεσις τοῦ Κορεγίου (1494-1534. Σχολὴ Πάργας)· πιθανῶς καὶ αὕτη πρωτότυπος, εἰκονίζουσα τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Ἔρωτος ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, ὡς παρεδόθη τῇ Ἐφορείᾳ τῆς Πινακοθήκης, πιθανώτερον ὅμως τὴν Ψυχήν. Ἡ μήτηρ του Ἀφροδίτη, ἢ ἡ Ψυχή, ἐπιχαρίτως κλίνουσα τὸ εὔπλαστον σῶμα, παρακολουθεῖ τὴν διδασκαλίαν. Τὸ χρῶμα τοῦ χρόνου, τὸ ἐξωραΐζον τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα, ἔχει ἐπιχύσει κάτι τὸ ἡδυπαθῶς ἁβρὸν ἐπὶ τῶν γυμνῶν σωμάτων. Μία τοπιογραφία τοῦ Κλαυδίου Λωρραίν· δύο θαλασσογραφίαι τοῦ Βάνδερ Βέφ· μία σύνθεσις τοῦ κατὰ τὴν παρακμὴν τῆς Ἀναγεννήσεως ἀκμάσαντος Τιέπολο (1696-1770. Σχολὴ Ἐνετική), πρωτότυπος αὕτη, παριστῶσα τὴν προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ κήπῳ, καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμήν, ἐξηντλημένος, ζητεῖ νὰ παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ τὸ ποτήριον τῆς ἐσχάτης ἀγωνίας. Ἓν πινάκιον μετ' ὀπωρῶν τοῦ Λινάρ, εἰκὼν χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1629.

Ἓν ἀντίγραφον προσωπογραφίας ἐκ τῶν τοῦ Βὰν Δύκ, λίαν τεχνηέντως εἰργασμένον· εἷς πίναξ τοῦ Ζορδάενς (1593-1678. Φλαμανδικὴ σχολή)· δύο τοιοῦτοι ἑβραϊκῶν ὑποθέσεων τοῦ Γιορδάνου, καί τινες ἄλλοι πίνακες, ἀποτελοῦσι τοὺς τελειοτέρους ἐκ τῶν ἐκτεθειμένων ἐν τῇ πρώτῃ καταρτισθείσῃ ἤδη αἰθούσῃ.

Μετὰ τῶν ἀνωτέρω δύνανται νὰ καταταχθῶσι καὶ ἀμφότεραι αἱ εἰκόνες αἱ ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας τεύχει τῶν «Παναθηναίων» δημοσιευόμεναι : Ἡ *Θεοτόκος* ἔργον τοῦ Πιατσέτα καὶ τὰ *Χορεύοντα Χερουβείμ,* ἅτις παρεδόθη τῇ Ἐφορείᾳ τῆς Πινακοθήκης ὡς ἔργον τοῦ Ῥοῦβενς. Κατὰ τὸν κ. Ἰακωβίδην, ὁ πίναξ οὗτος ὁμοιάζει μὲν πρός τινα τοῦ Ῥοῦβενς ἐκτεθειμένον ἐν τῇ παλαιᾷ Πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου, εἶνε ὅμως πάντῃ ἀπίθανον νὰ εἶνε τοῦ ἰδίου, οὔτε κἂν κατ' ἀντιγραφήν, καθότι οὐδαμῶς φέρει τὸν χαρακτῆρα τῆς σχολῆς τοῦ ἐξόχου Φλαμανδοῦ ζωγράφου. Εἶνε οὐχ ἧττον καὶ ὑπὸ ἔποψιν χρωματισμοῦ καὶ ὑπὸ ἔποψιν σχεδίου ἐκ τῶν καλῶν ἔργων τῆς Πινακοθήκης. Ἡ *Θεοτόκος* τοῦ Πιατσέτα κρίνεται ἀρίστη μὲν κατὰ τὸν χρωματισμὸν καὶ τὴν πτύχωσιν, μετρία ὅμως κατὰ τὸ σχέδιον καὶ ἰδίως τὸ τοῦ παιδός.

Μεταξὺ τῶν λοιπῶν πινάκων, τῶν μὴ ἐκτεθέντων εἰσέτι ἐλλείψει χώρου (διότι αἱ δύο ἄλλαι αἴθουσαι, αἱ παραχωρηθεῖσαι τῇ Πινακοθήκῃ, δὲν παρεδόθησαν ἀκόμη τῇ Ἐφορείᾳ αὐτῆς), ὑπάρχουσι καί τινες ἑλληνικῆς τέχνης, λίαν εὐπροσώπως δυνάμεναι νὰ ἐκτεθῶσιν. Εἶνε πίνακες μεγάλων διαστάσεων τοῦ Α. Οἰκονόμου, Ν. Κουνελλάκη, Θ. Βρυζάκη, οἵτινες, ἂν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ὡς εὐλόγως ἐλπίζεται, ἀποφασίσῃ ν' ἀγοράσῃ τὰ ἐν τῷ ζωγραφείῳ τοῦ πεφημισμένου ἕλληνος καλλιτέχνου Ν. Γύζη ἀναπολειφθέντα ἔργα καὶ ἄλλα κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν συγχρόνων ζωγράφων μας, θ' ἀποτελέσωσι σειρὰν ἀρτίων καλλιτεχνημάτων καὶ τὴν βάσιν τῆς ἱστορίας τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς τέχνης.

Εὐτυχῶς ἡ κυβέρνησις φαίνεται εὐμενῶς διατεθειμένη καὶ μεριμνῶσα ὑπὲρ τῆς εὐοδώσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Πινακοθήκης, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς ἐξάρτημα καὶ βοήθημά τῆς μελετωμένης μεγάλης καλλιτεχνικῆς σχολῆς, συνειδυῖα τὸ ἀσφαλὲς ὄφελος, ὅπερ ἀναμφισβητήτως θέλει προέλθει ἐκ τῆς διαδόσεως παρ' ἡμῖν τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῆς δι' αὐτῶν ἐξευγενίσεως τῶν αἰσθημάτων.

Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΑΣΗ

Ἐξ ἀνεκδότου μελέτης: «Ἡ Θρησκεία τῆς Φύσεως», προσφωνουμένης τῇ Α. Β. Υ., τῇ Πριγκιπίσσῃ Σοφίᾳ, Προέδρῳ τῆς «Φιλοδασικῆς Ἑνώσεως».

ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΔΕΝΔΡΑ

Ἐμβλέψατε εἰς τὸ 21. Νομίζετε ὅτι ἡ πίστις τῶν ἡρώων του καὶ τὸ ἀρήϊον αὐτῶν καὶ ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως αὐτῶν εἶναί τι ἀνεξάρτητον τοῦ δασικοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾧ ἔζων;

Οὐδεμία τῶν σήμερον ὀνομαζομένων πόλεων εἶχε τότε ὄψιν πόλεως. Τότε ἐδέσποζεν ἡ Κοινότης. Συνοικισμοὶ μόνον ἁπλοῖ ὑπῆρχον, ὁμάδες πυκναὶ ἢ ἀραιαὶ ἀνδρῶν καὶ ὁμάδες πυκναὶ ἢ ἀραιαὶ γυναικοπαίδων τῇδε κἀκεῖσε, ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ εἰς τὰς πεδιάδας, ἐντὸς σπηλαίων καὶ ἐντὸς χωρίων ἀμφιλαφῶν. Καὶ ἐφορεὺς ὅλων αὐτῶν πιστὴ ἡ Κοινότης. Αὐτὴ καὶ Πόλις, αὐτὴ καὶ Πολιτεία, αὐτὴ καὶ Ἐκκλησία, αὐτὴ καὶ Βουλή, αὐτὴ καὶ Οἰκογένεια. Ἄρα αὐτὴ καὶ ἐφορεὺς πιστὴ τῶν δασῶν.

Οὐδεμία φθορὰ αὐτῶν ἐκ τῶν Ἑλλήνων παρετηρήθη τότε. Βεβαίως ὁ βίος τῶν ἀνδρῶν τοῦ 21, ὁ λιτοδίαιτος, ὁ ἄνευ συνθέτων ἀναγκῶν, ἀντέκειτο πρὸς πᾶσαν τοιαύτην φθοράν. Καὶ ἐὰν ἤθελον νὰ ἐκχερσώσουν δασικήν τινα ἔκτασιν πρὸς σποράν ἢ βοσκήν, ὁ Τοῦρκος διὰ τῶν ἁρπαγῶν ἢ τῶν δημεύσεων παρέλυε τὰς χεῖράς των καὶ ἐματαίου πάντα ὑπολογισμόν των.

Αἱ τότε δασικαὶ καταστροφαί, ὅσαι ἐγένοντο, μόνον ἐκ τῶν κατακτητῶν προῆλθον. Κατακτητῶν μοναδικῶν ἴσως, ἀφοῦ τὴν δεσποτείαν των πάντοτε διὰ τῆς ταυτοχρόνου καταστροφῆς ἐμψύχων καὶ ἀψύχων ἤθελον νὰ ἐπισφραγίζουν. Ἡ καταστροφὴ ἑνὸς δάσους ἢ ἑνὸς ἀγροῦ ἦτο δι' αὐτοὺς ἔκφρασις τῆς δεσποτείας ἐκείνης τόσον, ὅσον καὶ ἡ καταστροφὴ ἑνὸς χωρίου ἢ ἑνὸς στρατοῦ.

Ἀλλ' ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἡ διατήρησις τῶν δασῶν ἐπεβάλλετο καὶ ἐκ τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ συμφέροντος αὐτῶν. Ἡ Κοινότης, ὁ αὐτόματος οὗτος βλαστὸς τῆς δουλείας μας, ἀνέτελλε καρποφορώτατος πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Τὴν ἀνατροφὴν ὡράϊζε μὲ τἄνθη του. Τὸ συμφέρον ἐξέτρεφε μὲ τοὺς καρπούς του. *Τὸ ἔργον τοῦ 21 εἶναι ἔργον τῶν δασῶν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς Κοινότητος.* Αὕτη τὰ συνετήρει, τὰ ἐπέβλεπε, τὰ ὑπερήσπιζε. Τοῦ δασυτάτου ἐλαιῶνος τοῦ Πηλίου προμαχῶνες ἦσαν αἱ κοινότητες τοῦ Πηλίου. Ὑπὸ τὴν δεξιὰν τῆς Κοινότητος τῶν Ἀμπελακίων ἐπυργοῦντο ἐπαναστατόθαλα τὰ δάση τοῦ Κισσάβου. Καὶ ἐτίθεντο τὰ δάση, τώρα ὑπὸ τὴν δεξιὰν τῶν ἀρχόντων, τώρα ὑπὸ τὴν φρόνησιν τῶν προεστῶν, τώρα ὑπὸ τὴν εὐθυβουλίαν τῶν δημογερόντων, ὡραίων πατριαρχικῶν φυσιογνωμιῶν ὅλων, ἀνακαλουσῶν εἰς τὴν μνήμην τὴν παλαίφατον Γερουσίαν τῆς Σπάρτης, εἴτε τὸ πτέρωμα ἀετῶν, εἴτε τὴν πτίλωσιν νεοσσῶν ἐνεδύοντο.

Καὶ ἐνῷ ἡ Κοινότης ἔσκεπε διὰ τῆς προστασίας της πᾶσαν βλάστησιν καὶ πᾶσαν δασοφυτείαν, οἱ ἥρωες τοῦ 21 ἐτελείουν ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτῶν τὸ ἔργον των περιφανέστερον. Ἐὰν ἡ ὑπὲρ ἧς ἐμάχοντο Ἑλλὰς ἦτον ἡ Πατρὶς αὐτῶν ἡ αἰώνιος, ἐφ' ᾗ ὑπερηφανεύοντο, τὰ δάση της ἦσαν ἡ Πατρὶς αὐτῶν ἡ καθεστηκυῖα, Πατρὶς ὁρατή, ἁπτή, προσπίπτουσα κατὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὴν ἀντίληψίν των, ἡ κοίτη αὐτῶν ἡ σεπτή, ἡ κοιτὶς αὐτῶν ἡ τρυφερὰ καὶ εὔμορφος, ἡ μυρώνουσα, ἡ ἐμπνέουσα, ἡ ἐνθουσιάζουσα.

Τὸ ἐπαναστατοῦν Ἔθνος ἐκεῖ, εἰς τὰ δασώδη Ἑλληνικὰ βουνά, στὸν Κίσσαβο, στὴ Λιάκουρα, εἰς τὸ Χελμό, στὴ Γκιόνα, ἐκεῖ, εἰς τὰ σύμφυτα αὐτῶν ἄλση, συνεκεντροῦτο ὅλον. Ἐκεῖ ἦσαν αἱ ἐπάλξεις του, ἀφ' ὧν ἀφωρμᾶτο κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἠδύναντο λοιπὸν νὰ μὴ ἀγαπηθῶσιν ὅσον ἡ ἰδέα ἡ φωτεινὴ τῆς Πατρίδος; Ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια ἀντέλαμπεν εἰς τοὺς μυχούς των καὶ ἐστέφετο ὑπὸ τοὺς ἀκρέμονας αὐτῶν. Τὸ ἐν τοῖς δάσεσιν ἁρματωλικώτατον λημέρι των ἦτον ἡ ἑστία τοῦ πατριωτισμοῦ των, διότι ἡ ἀνθηρά, ἡ ὡραία αὐτοῦ ἱερότης, ἡ ἄσπιλος Ἑλληνικότης αὐτοῦ συνεκέντρου πάσας τὰς ἀκτῖνας τῆς ψυχῆς των.

Μέγα μέρος τοῦ πολεμοχαροῦς θυμοῦ τῶν ἀνδρῶν τοῦ 21 ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ὀρέων

τῶν δασυσκίων καὶ ἐπὶ τῶν πεδίων τῆς μᾶλλον ἀναπεπταμένης εἰς ὁρίζοντας φύσεως βίωσίν των. Ἡ καρδία των, ἐὰν ἐρρωννύετο ὡσεὶ τοῦ λέοντος, ὀφείλεται εἰς τὰ δάση. Δὲν εἶναι διόλου ἄσχετον τὸ ἄγριον τῶν θηρίων καὶ προκλητικὸν πρὸς τὴν ἀγριότητα τοῦ περιβάλλοντος, τὴν προκλητικωτάτην, ἐν ᾧ διαιτῶνται. Καὶ οἱ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως, χωρὶς ν' ἀποβάλουν τὴν ἐκ τῆς κληρονομίας τῶν αἰώνων εὐγένειαν τοῦ χαρακτῆρός των, ἀπέκτων ἐντὸς τῶν δασῶν ἢ ὑπὲρ τὰ δάση ὅλον αὐτῶν τὸν ὀργασμόν, ὅσος τοῖς ἐχρειάζετο πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἰδεώδους των.

Ἄνδρες πόλεων ἢ χαμηλῶν μερῶν ἐν γένει δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀναδείξουν τοὺς ἡρωϊσμοὺς καὶ τὰς αὐταπαρνήσεις ἐκείνας, ἐφ' αἷς σεμνύνεται ἡ Ἱστορία μας. Καὶ βλέπομεν πράγματι ὅτι ἀπὸ τῆς Ὄθρυος μέχρι τῶν Τεμπῶν, κατὰ τὰ Θεσσαλικὰ πεδία, ἡρωϊσμοὶ καὶ αὐταπαρνήσεις δὲν εὑρίσκουσι γόνιμον ἔδαφος, παύουν, διὰ νὰ ἐπαναληφθοῦν καὶ συνεχισθοῦν ἐκεῖθεν τῶν Τεμπῶν. Κατὰ βάθος οἱ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως εἶναι ἄνδρες ἄγριοι, ὑπὸ τὴν εὐγενεστέραν τῆς λέξεως ἔννοιαν. Πατριωτισμὸς ἄνευ τῆς ἀγριότητος αὐτῆς, τῆς ἀγριότητος τῆς κυοφορούσης τὴν ἐλευθερίαν καὶ δουλευούσης εἰς τὰ ποιητικὰ ὄνειρα μιᾶς Πατρίδος, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Καὶ ἐὰν γεννηθῇ ἐξ ἄλλων αἰτίων, καὶ γεννηθῇ ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ διὰ τοῦ πολιτισμοῦ, θὰ εἶνε πατριωτισμὸς θνησιγενής.

Πάντα τὰ δημοτικὰ ἄσματα, ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν πολεμικὸν ἢ τὸν ἐπαναστατικὸν βίον Κλεφτῶν καὶ Ἀρματωλῶν, ἀποπνέουν εὐωδίαν θύμου καὶ ἀρώματα δασῶν. Δι' αὐτῶν δύναται νὰ κατανοήσῃ τις ὅλην τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δάσους ἐπὶ τῶν σωμάτων καὶ τῶν ψυχῶν ἐκείνων. Καὶ παρετηρήθη ὅτι αἱ ἐν αὐτοῖς ἐξυμνούμεναι ἡρωϊκώτεραι τῶν μαχῶν ἐγένοντο εἰς τοὺς μᾶλλον δασοπύκνους καὶ μᾶλλον ὀρεινοὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἄσματα ἐκεῖνα εἶναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς κέντρον πρὸς ψυχολογίαν καὶ στάθμισιν ἐπακριβεστάτην ὅλου τοῦ ἔργου τοῦ 21. Εἶναι τὸ κριτήριον αὐτοῦ. Ὁ δασικὸς κόσμος, ὁ ἐμπνέων αὐτὰ καὶ ἐνθουσιάζων πρὸς πράξεις μεγάλας, καταφαίνεται ἀδρότατα εἰς ἕκαστον, καὶ πυκνὴ ἐκ τῶν γραμμῶν των ἐκθρώσκει ἐδῶ ἡ θεοπρέπεια μιᾶς πλατάνου, ἐκεῖ τὸ μεγαλεῖον μιᾶς ἐλάτης, ἐδῶ ἡ χάρις μιᾶς πεύκης, ἐκεῖ ἡ κομψότης ἑνὸς πρίνου, ἐκθρώσκει ἀγλαὸν ἓν ἀπέραντον ἰδεατὸν θυσιαστήριον, ἐν ᾧ ἡ Φύσις προσφέρει εἰς θυσίαν τὰ τέκνα της, εἰς ἐξιλασμὸν τῶν Θεῶν της .....

Νἄμουν μιὰ πετροπέρδικα στὰ πλάγια τοῦ Πετρίλου,
Νὰ σκώνουμαν τἀποταχὺ δυὸ ὥραις νὰ ξημερώσῃ,
Ν' ἀκούρμαινα τὸν πόλεμο, πῶς πολεμοῦν οἱ κλέφταις....

—

Ἐβούρκωσεν ὁ Οὐρανός, ὁ ἄνεμος μουγκρίζει,
Καὶ τὰ λαγκάδια ποῦ ἀντηχοῦν, οἱ πιστικοὶ θαυμάζουν,
Τεῖν' τὸ κακὸ ποῦ γίνεται καὶ σκούζουν τὰ κοράκια....

—

Χρυσὸς ἀϊτὸς καθούντανε στὸν ἔρημο τὸ Λοῦρο,
Ποῦ κἄθε μέρα κυνηγᾷ τἀηδόνια καὶ περδίκια....

—

Ἕνα πουλάκι ξέβγαινε ἀπὸ μέσ' ἀπὸ τὴ Βέρροια,
Ῥάχη σὲ ῥάχη περπατεῖ, λημέρι σὲ λημέρι....
. . . . . .

«Μὸν καρτερῶ τὴν ἄνοιξι, νἀρθοῦν τὰ χελιδόνια,
Νὰ βγοῦν ἡ βλάχαις στὰ βουνά, νὰ βγοῦν ἡ βλαχοπούλαις».

—

Ὅσο χιονίζουνε βουνὰ καὶ λουλουδίζουν κάμποι
Κ' ἔχουν ἡ ῥάχαις κρυὰ νερά, Τούρκους δὲν προσκυνοῦμε.
Πᾶμε νὰ λημεριάσωμε ὅπου φωλιάζουν λύκοι,
Σὲ κορφοβούνια, σὲ σπηλιαῖς, σὲ ῥάχαις, σὲ ῥαχούλαις....

—

Βουνά μου μὴ χιονίσετε, κάμποι μὴ παχνιστῆτε,
Καὶ σεῖς χελιδονάκια μου νὰ ζῆτε, μὴ λαλεῖτε....

—

Τρεῖς περδικούλες κάθουνταν εἰς τὴν Μηλιὰν ἐπάνω·
Εἶχαν τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερὰ γραμμένα....

—

Κλαῖνε τὰ δένδρα, κλαῖνε, κλαῖνε τὰ κλαριά·
Κλαῖνε καὶ τὰ λημέρια ποῦ λημεριάζα,
Κλαῖνε τὰ μονοπάτια ποῦ περπάταγα,
Κλαῖνε καὶ ἡ βρυσούλαις μὲ τὰ κρύα νερά....

—

Ἐσεῖς πουλιὰ τῆς Λιάκουρας κι' ἀηδόνια τοῦ Σαλώνου
Καὶ σὺ πετρίτη γλήγωρε ποῦ πᾷς στῆς καταβόθραις,
Χαιρέτα μου τὴν κλεφτουριά....

—

Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερὸ καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια,
Καὶ τὰ γεράκια γιὰ πουλιά, κ' οἱ Τοῦρκοι γιὰ κεφάλια. ..

—

Βουνὰ τί δὲν μαραίνεστε; λημέρια τί δὲν κλαῖτε;

—

Τὸ λὲν οἱ κοῦκοι στὰ κλαδιὰ κ' ἡ πέρδικες στὰ πλάγια....

—

Ὅλα τὰ δένδρα τὴν αὐγὴ δροσιὰ 'ναι φορτωμένα
Ἀπ' τῶν κλεφτῶν τὰ κλάμματα κι' ἀπὸ τὰ μυρολόγια.

—

Μέσ' τὴν καρυά, στὸν ἔλατο, κάθετ' ὁ Καλτσοδῆμος....

—

Λαλοῦν τἀηδόνια στὰ βουνὰ καὶ ἡ πέρδικαις στὰ πλάγια,
Λαλεῖ κ' ἕνα καλὸ πουλὶ στοῦ Φώτη τὸ κιβοῦρι....

—

«...Νὰ κατοικήσω τὰ βουνά, καὶ 'σταῖς ψηλαῖς ῥαχούλαις,
Νἄχω τοὺς λόγγους συντροφιά, μὲ τὰ θεριὰ κουβέντα,
Νἄχω τὰ χιόνια γιὰ σκεπή, τοὺς βράχους γ ὰ κρεββᾶτι....»

—

Λαλοῦν οἱ κοῦκοι στὰ βουνά, κ' ἡ πέρδικαις στὰ δάση ...

—

Ὁ Σκυλοδῆμος ἔτρωγε στὰ ἔλατ' ἀποκάτου....

«...Δυὸ παλληκάρι' ἂς τρέξουνε, φαγὶ νὰ κυνηγήσουν».

Πιάνουν ἀλάφια ψήνουντα, στὰ παλληκάρια δίνουν.

«Γιὰ παῦτε λίγο τὴ φωνή, ἀηδόνια τοῦ Ὀλύμπου,
Καὶ σεῖς πλατάνια φουντωτά, 'φέτος νὰ μαραθῆτε».

«'Εγὼ 'μαι ὁ γέρος Ὄλυμπος στὸν κόσμο ξακουσμένος,
Ἔχω σαράντα δυὸ κορφαῖς, κ' ἑξήντα δυὸ βρυσούλαις,
Κἄθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο, κἄθε κλαδὶ καὶ Κλέφτης,
Καὶ στὴν 'ψηλή μου τὴν κορφὴ αὐτὸς εἶν' καθισμένος...»

Ἔκατσα καὶ ταῖς ρώτησα γλυκὰ σὰν τὴ μητέρα·
«Τί ἔχετ' ὀξυαῖς, ποῦ χλίβεστε, λημέρια ποῦ βογγᾶτε;»

Νὰ ὁ κόσμος τῶν δασῶν τραγουδισμένος, ἐν ᾧ ἐπφάζεται ἡ 'Ελευθερία. Νὰ τὸ μέγα διδακτήριον τῆς Φύσεως, ἐν ᾧ διδάσκεται ὁ ἔρως καλλιτέρου μέλλοντος... Τὰ δάση ὡς λέξις σπανιώτατα ἀναφέρονται. 'Αλλ' ἡ ψυχὴ αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ ὡραῖον αὐτῶν μυστήριον διαφαίνεται εἰς κάθε στροφήν των.

Δι' ὅσους ἔτι φρονοῦν ὅτι ὁ ἠθικὸς κόσμος δημιουργεῖται μέσα εἰς τοὺς τέσσαρας τοίχους τοῦ σχολείου, παρέθεσα πυκνὰ τσαμπατικὰ αὐτὰ κομμάτια, διὰ ν' ἀπορρίψουν ὅ,τι φρονοῦν. Ὁ ἠθικὸς κόσμος δημιουργεῖται μόνον ἐν τῇ φύσει καὶ διὰ τῆς φύσεως. Κ' ἐξ αὐτῆς, εἰς τὴν μεγαλοπρεπεστέραν της ἔκφρασιν: εἰς τὰ δάση καὶ διὰ τῶν δασῶν. Τὸ ἔνστικτον τῆς ἐλευθερίας, τὸ ἔνστικτον τῆς αὐτοσυντηρήσεως, τὸ ἔνστικτον τοῦ δικαίου, τὸ ἔνστικτον τῆς θρησκείας, ὅλα ζωϊκά, ἄρα καὶ ὅλα θεῖα, ἄρα καὶ ὅλα ἀληθινά, ἐκεῖ εἰς τοὺς κόλπους τῶν δασῶν δημιουργοῦνται.

Πλέον γερὴ ἰδέα, γερὴ ὅσον ἡ Φύσις, ἐκ τῆς σπουδῆς τῆς ὁποίας τὴν ἐνεπνεύσθη, δὲν μοῦ φαίνεται ἄλλη ἀπὸ ἐκείνην, ἥτις ὡς ἀφρός, ὡς ἀνθός, ὡς μύρον αἰθέριον ἀναδίδεται ἐξ ὅλων τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ρουσσώ, ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐξέκλινε τῆς τροχιᾶς του, παύσας νὰ ζῇ κατὰ φύσιν, ὅτι ὁ πολιτισμός μας στηρίζεται ἐπὶ ψευδῶν, ὅτι ὁ κατὰ φύσιν βίος, καὶ οὐχὶ ὁ κατὰ πόλεις καὶ πολιτείας τάχα πεπολιτισμένας, εἶναι ὁ μᾶλλον κατ' ἄνθρωπον βίος.

Καὶ τὸν κατὰ φύσιν βίον αὐτὸν ἐζήσαμεν πάλαι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες. Κ' ἐζήσαμεν τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἔσχατον, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τετρακοσιετοῦς δουλείας μας. Ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρως εἶναι ὁ ἀγλαότερον προάγων τὸν κατὰ φύσιν αὐτὸν βίον. Καὶ ὄχι μόνον ὡς ἔρως ἐλευθερίας ὑπὸ δουλείαν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔρως ἐλευθερίας ὑπὸ ἐλευθερίαν καὶ πολιτικὴν ἀκμήν.

Σήμερον βεβαίως οὐδεὶς διαμφισβητεῖ ὅτι εἴμεθα πολιτικῶς ἐλεύθεροι. Καὶ ὅμως φρονῶ ὅτι ἠθικῶς εἴμεθα πλέον ἢ δοῦλοι. Καὶ εἴμεθα, διότι δὲν ζῶμεν κατὰ φύσιν, διότι τὸν πολιτισμὸν ἡμῶν δὲν συνεδυάσαμεν μὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κατὰ φύσιν βίου. Καὶ εἴμεθα ἀστειότατοι ζῶντες οὕτω. Διότι, ἐνῷ ἐκ φύσεως εἴμεθα οἱ ἄνθρωποι τῆς Φύσεως, νοθεύομεν μὲ τὰς χειρίστας τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ τάσεις τὰς κατὰ φύσιν τάσεις μας, καὶ δημιουργοῦμεν τραγέλαφον ζωῆς, καὶ δημιουργοῦμεν ἀντὶ Ἑλλήνων ἡμιανθρώπους.

Διὰ τοὺς διδασκάλους πρὸ πάντων παρέθεσα πυκνὸν τὸ ἄνω ἀσματικὸν ἀπόγευμα. Ἂς ῥίψουν ἐπ' αὐτοῦ σύντονον βλέμμα καὶ θὰ ἴδουν ὑπὸ τὰς λέξεις τὴν μορφωτικὴν τῆς δασικῆς φύσεως δύναμιν, ἐκδήλωσιν φαεινὴν τῆς ἀνατροφῆς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων καὶ στέφος τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν, ὑπὲρ οὗ ἠγωνίζοντο συμφέροντος.

«Ἀγριοπεριστέρια, χελιδόνια, ἀηδόνια, κοῦκοι, πέρδικαις, πετρίταις, χρυσοῖ αἰτοί, γεράκια, σταυραητοί», ὅλα τὰ πουλιά, μόνα των ἢ κατὰ ζεύγη ἢ τριχά, πουλιὰ πραγματικὰ καὶ πουλιὰ ἰδανικά, «χρυσόφτερα πουλιά», πουλιὰ «ποῦ μυριολογοῦνε θλιβερὰ κι' ἀνθρωπινὰ λαλοῦνε», θὰ ἰδοῦν πῶς ὅλα τὰ πουλιὰ αὐτὰ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὰς παρθενικωτέρας τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως φωνάς, εἶναι τῶν Ἑλληνικῶν δασῶν τὰ δαιμόνια, τὰ αἰώνια πουλιά, τὰ αἰωνίως θρηνῳδοῦντα μετ' ἀγρίας χάριτος τὴν παλληκαριὰ καὶ τὸν ὡραῖο θάνατο...

«Καρυαῖς, πλατάνια, ἔλατα, ὀξυαῖς», θὰ ἰδοῦν ὅτι εἶναι αἱ χρησμοδότιδες Πυθίαι τῶν ἡρωϊσμῶν καὶ τῶν μεγάλων αἰσθημάτων. Ὅτι ἔτσι στὸ φτερὸ παρερχόμενα μέσα εἰς τὰ ἀσμάτια ἐκεῖνα, δένδρα καὶ πουλιά, ἐμψυχούμενα τώρα ὑπὸ ἐλεγείαν καὶ τώρα ὑπὸ ᾠδήν, παρέχουν τὸν χαρακτηριστικώτερον εἰς αὐτὰ τόνον, τὸν τόνον τοῦ Ἐθνισμοῦ, τὸν τόνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρθένου, ὅσον δύναται νὰ εἶναι παρθένος Ἑλληνισμὸς ὑπὸ ζυγόν.

Πουλιά, δένδρα, οὐρανοὶ βουρκωμένοι καὶ βουνά, ἄνεμοι ὅπου μουγκρίζουν καὶ λαγκάδια ὅπ' ἀντηχοῦν καὶ κοράκια ὅπου σκούζουν, κάμποι ποῦ λουλουδίζουν καὶ κρύα νερὰ καὶ ἄνοιξαις καὶ χιόνια καὶ φωληαῖς θεριῶν καὶ πάχναις καὶ κλάμματα δένδρων καὶ κλαδιῶν, λημέρια καὶ γιατάκια κλέφτικα, γεμάταις αὐγαῖς ἀπὸ δροσιαῖς, γεμᾶτοι λόγγοι ἀπ' ἀνθούς, ὅλα αὐτά, βγαλμένα, ξεψαχνισμένα, διαλεγμένα εὔμορφα ἀπὸ τὴν Φύσιν, ἂς βροντοφωνήσουν εἰς τοὺς διδασκάλους μας ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ ὑπὸ δουλείαν ὑπῆρξαν καὶ ἔζησαν πάντοτε Ἕλληνες,

πάντοτε ἐνωτιζόμενοι μετ' εὐφροσύνης τὴν αὐδὴν τῆς Φύσεως, πάντοτε θεῖοι διερμηνεῖς τῶν μεγάλων αὐτῆς συγκινήσεων ὑφ' ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ τὰς ἐποχάς.

Τὰ στήθη τῶν ἀνδρῶν τοῦ 21 ὡμοίαζον πρὸς τὰ δάση μας, ὧν τὸν ἀέρα ἀνέπνεον. Στήθη λάσια, μαῦρα ὡς δάση ἀπὸ ἔλατα, πυκνότριχα ὡς δάση ἀπὸ πεῦκα. Στήθη ἀνταναπλώντα εἰς πάθη καὶ παραφορὰς καὶ ἐνθουσιασμοὺς ὅλας τὰς μαγείας τῆς Φύσεώς μας ὠργισμένης... Τὰ στήθη τοῦ 'Ανδρούτσου εἶναι ἓν δάσος Ἑλληνικώτατον, ὅταν τὸ παραφέρῃ ἡ θύελλα. Τὰ στήθη τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅταν προσπαίζῃ μέσα του, ἥλιος μετὰ θύελλαν.

Ἡ θέα ἡ συχνὴ τῶν δασῶν, ἡ μετ' αὐτῶν, ὡς μετὰ φίλων συγχρώτισίς των, ἡ εἰδωλοποίησις εἰς τὴν φαντασίαν των, αὐτῶν, ἥπλου περὶ τὰ σώματά των ἕνα τι Καλὸν ἄγριον, ἕνα τι Ὡραῖον πρωτογενές, οὗ τὸν ἰδεώδη τύπον κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν φέρει ὁ ἔνδοξος τῆς Ἀλαμάνας μάρτυς. Ὁ Τοῦρκος πρὸ τῶν παραστηματικῶν, εὐθυγράμμων, ἀρηίων ἐκείνων σωμάτων ἐβουλιμία βουλιμίαν φαύλην... Κάθε σῶμα αὐτῶν ἦτο καὶ ἀπὸ μία συμβολικὴ παράστασις δένδρου, οὕτινος ὅλην τὴν εὐρωστίαν ἔφερε καὶ ὅλον τὸν ἀσυνείδητον κατὰ τοῦ χρόνου καὶ τῶν φυσικῶν στοιχείων ἡρωϊσμὸν ἀντεπροσώπευε.

Δὲν ὑπῆρχον εἰς τὰ σώματα ἐκεῖνα ἀβραί, θελκτήριοι πολιτισμοῦ γραμμαί. Αὗται προϋποθέτουν ἄλση, ὡς πάλαι, χειροποίητα δασικὰ κομψοτεχνήματα, ὡς τὰ τῶν ἀρχαίων. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ὑπῆρχον μόνον δάση ἄγρια καὶ μόνον τῶν δασῶν αὐτῶν τὸ κάλλος καὶ τὴν χάριν περιεγραμμοῦντο οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι.

Ὁ ἐντὸς τῶν δασῶν βίος, καὶ ὅταν ἦτον ἀνάπαυλα ἐκ τῶν μαχῶν καὶ τοῦ πυρός, καὶ ὅταν προσελάμβανε τὴν τρυφερότητα βίου οἰκογενειακοῦ, ἐσκόρπιζε πάντα γύρω τὸν ἀέρα θηρίων καλλιγράμμων κ' εὐγενῶν.

«Καμάρι τῶν ἁρματωλῶν ὁ Ὄλυμπός μας εἶναι·
Ἐκεῖ λιοντάρια κάθονται, ἐκεῖ θεριὰ φωλεύουν».

εἶναι στίχοι ἐμπνευσμένοι ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων θηρίων τοῦ 21.

Τὰ δάση τὰ Ἑλληνικὰ ἐνστίκτως ἀνεκάλουν εἰς τὴν μνήμην των ἀγρίμια, τὰ ὁποῖα πάλαι ποτὲ εἶχον ζήσῃ εἰς τοὺς κόλπους των, καὶ τὰ ὁποῖα πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχον ἐξαφανισθῇ ἀνεπιστρεπτεί. Ἔ! λοιπόν, πρὸς ποῖα ἄλλα ἐξ αὐτῶν ἢ πρὸς τοὺς ὑπερηφάνους ἐν γραμμαῖς καὶ πλημμυροῦντας εἰς μένος καὶ θυμὸν λέοντας ἠδύναντο ν' ἀντιπαραβληθοῦν οἱ θυμοειδεῖς καὶ ὑπερήφανοι ἐκεῖνοι ἐπαναστάται; Πρὸς τοὺς ἀρχαίους αὐτοὺς κατοίκους τῶν δειράδων των, τίνας ἄλλους ὁ Νεοέλλην ποιητὴς θὰ ἐξεκάλει εἰς συναγωνισμὸν ἀρήϊον ἐκ περάτων, ἢ τοὺς Κλέφτας καὶ τοὺς Ἁρματωλούς;

Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἦσαν γεννήματα καὶ θρέμματα τῶν δασῶν. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἦσαν κάτοικοι αὐτῶν *φυσικοί*. Ἀνεξαρτησίαν βίου ἐπόθουν ἑκάτεροι, καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτὴν μόνον εἰς τὰ δάση ἠδύναντο νὰ εὕρουν καὶ ν' ἀσκήσουν...

Θὰ προσπαθήσω ἀκόμη φωτεινότερον νὰ δώσω τὴν εἰκόνα τῶν λευκῶν σχέσεων τοῦ περιβάλλοντος πρὸς τοὺς ἄνδρας τῆς Ἐπαναστάσεως:

Μία κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὁρμητικὴ ἔφοδος, ἰδού! μᾶς δίδει τὴν ἰδέαν παγερωτάτην τοῦ Βορρᾶ πνέοντος διὰ μέσου τῶν δασῶν, πρὸ οὐδενὸς ὑποχωροῦντος μαινομένου, λυσσῶντος ἐν τῇ φορᾷ αὐτοῦ, συντρίβοντος, ἀλαλάζοντος, νικῶντος. Τὰ τσαλίμια, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, μπουλουκιοῦ ζητοῦντος νὰ κατασκοπεύσῃ ἀόρατον, σχεδὸν ἱπτάμενον, ἡ εὐστροφία του, ἡ μαγικὴ του χάρις εἰς τὰς κατοπτεύσεις, ἡ ἀβρότης ἡ αἰθερία εἰς τὰ κινήματά του, αἱ ἔνθεν κἀκεῖθεν ἐμφανίσεις του, αἱ διαλείπουσαι, αἱ ἄτακτοι, αἱ πονηραί, μᾶς δίδουν τὴν ἰδέαν δροσερωτάτην τοῦ Ζεφύρου θροοῦντος ἁπαλά, ἁβρά, μὲ ἠδύτητά τινα γλυκοθανατώνουσαν, μὲ κἄποια γλύκα μαχαιριοῦ φονεύοντος, θροοῦντος διὰ μέσου τῶν θάμνων καὶ τῶν φύλλων εἰς ὅλας τὰς ἀναπάλσεις καὶ τὰς ῥιπὰς καὶ τὰς θωπείας κύματος, εἰς ὅλας τὰς διαλείψεις ἀστέρος τρεμοσβύνοντος, μὲ ὅλα τὰ κακιώματα τὰ θλίβοντα ἀγάπης λατρευμένης...

Τὰ δένδρα δωροῦν ἰδιόν τινα τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι εἰς τοὺς ζῶντας. Διοχετεύουν τὸ κάλλος των, κάλλος ἄγριον, εἰς τὰς ψυχάς, εἰς τὰ σώματα, εἰς τὰ πνεύματα, ἐμπιστεύονται τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς των εἰς ὅσους τ' ἀγαποῦν, καὶ στολίζουν μὲ τὰς ποικιλίας των εἰς σχήματα καὶ χρώματα, τὰ μέτωπα τῶν ἀνδρείων καὶ τὰς χεῖρας.

Μαχόμενοι οἱ παλληκαράδες τοῦ 21, ἀναπτύσσουν ὅλας τὰς ἐλευθέρας κινήσεις τῶν κλάδων ἐπὶ τοῦ Κυανοῦ, ὅλην τὴν πνοήν των, τὴν ταχεῖαν, τὴν σφριγηλήν, τὴν εὐωδιάζουσαν, ἐκείνας, εἰς τὰς χεῖράς των, ταύτην, εἰς τὰ στέρνα

των. Ὁ εὔζωνος μὲ τὴν λερήν του φουστανέλλαν, δὲν εἶναι ἢ ἡ ζῶσα τοῦ δένδρου ἀναπαράστασις. Οἱ πόδες του εἶναι ὁ κορμὸς αὐτοῦ. Ἡ φουστανέλλα του, τὸ φύλλωμά του, καὶ ἡ κεφαλή του, ὁ λόφος ἐκείνου ὁ ὑπερήφανος.

Ὤ! τί ἀφειδὴς ἡ προσφορὰ αὕτη τοῦ Ὡραίου ἀπὸ τὴν Φύσιν καὶ τί ἀρρενωπή! Οἱ Εὐρυτᾶνες ἔχουν ὅλην τὴν παραστατικότητα δάσους Εὐρυτανικοῦ. Οἱ Κυνουριεῖς, ὅλας τὰς στρογγυλότητας στὰς σκέψεις των Κυνουριακῆς πλατάνου. Οἱ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, σήμερον ἀκόμη, ἀναπτύσσουν ὅλην τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν δασῶν καὶ τῶν ὀρέων των. Καὶ ὁ βλέπων τοὺς μεγαλοκόρμους ἄνδρας της βλέπει καὶ ὅλην τὴν ἡγεμονίαν τῶν μεγαλοελάτων Ἀροανίων της.

Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως τὰ φαινόμενα ταῦτα τῶν ὁμοιοτήτων ἀνδρῶν καὶ δένδρων, καὶ πυκνότερα εἶναι καὶ ἐντονώτερα. Αἱ ἀστραπιαῖαι ἐκεῖναι κινήσεις τῶν χειρῶν ἁρπαζουσῶν τὴν κεφαλὴν τῶν πολεμίων μὲ τὴν πάλλαν των, μᾶς φαντάζουν ὅλην τὴν εὐκαμψίαν τῶν κλώνων τῆς πεύκης, ὅταν ὁ ἄνεμος σφενδονίζῃ αὐτοὺς ἕως τοῦ ἐδάφους, διὰ νὰ τοὺς ἀναρρίψῃ ἐκεῖθεν ἀκαριαίως μέχρι τῆς κορυφῆς της. Ἡ εὐγλωττία τῆς φύσεως αὐτή, εἰς κινήσεις, εἰς βόμβον, εἰς σφοδρότητας, ἁπλοῦται ἐφ' ὅλων τῶν ζητούντων ἐλευθερίαν ἀνδρῶν ἐκείνων. Αἱ βοαὶ τῶν δασῶν εἶναι αἱ βοαὶ τῶν ἀσμάτων των, βροντοφωνούντων τὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς πόθους των.

Ἰδοὺ τὸ Καλόν, τὸ Καλὸν τὸ ἄγριον, πῶς διολισθαίνει ἀνεπαισθήτως, χαϊδευτά, κάποτε μὲ ἡδυπάθειάν τινα ἀγρίαν, ἰδοὺ πῶς διολισθαίνει ἐπὶ τῶν ἀνδρικῶν κορμῶν ἐκείνων, ἐκ τῶν κορμῶν τοῦ δενδρικοῦ των κόσμου.

Ὤ! τὸ δένδρον τοῦ λογγιᾶ! Ὁ θάλλων παράπλευρος κορμὸς αὐτοῦ, τί εὔμορφος ἀνήρ, καὶ τί ἠθικὸς σύντροφος, καὶ τί παραστάτης ἄγγελος, καὶ τί συμπολεμιστὴς ἀνδρεῖος! Ὤ! τὸ δένδρον τοῦ λογγιᾶ!

Εἰς φάντασμα μετεβάλλετο εὐθὺς εἰς τὸν προδότην ἢ τὸν ῥίψασπιν, ἐνεψυχοῦτο, ἐκινεῖτο, αὐστηρὸν ἐδέρκετο καὶ ἐκυνήγει – ἐκυνήγει μὲ τὰς πέδας καὶ τοὺς κλοιοὺς φράσσον τῆς αἰσχύνης τὰ πλάνα βήματά του πάντοτε, κ' ἐκυνήγει – ἐκυνήγει τὸ ἕνα φάντασμα τὸ ἄλλο . . . καὶ ἐπυργοῦτο πρὸ αὐτοῦ τρέχοντος καὶ τὸν ἐξεφόβιζε μὲ τοῦ πύργου του, τοῦ κινουμένου στὸν ἀέρα ὡσεὶ πτέρυγες ὀρνέου ἁρπακτικαί, τὰ φῶτα, τὰ φῶτα τὰ δένδρια ἐκεῖνα, ἄπερ, τώρα εἰς ἀστέρας καὶ τώρα εἰς ἀκτῖνας θαμβὰς καὶ πανυχίους, δύνανται καὶ Δαίμονα νὰ ἐκφοβίσουν . . . κ' ἐκυνήγει – ἐκυνήγει αὐτὸν ὁλονὲν φεύγοντα, ἐλεγχόμενον, πνιγόμενον, σφαδάζοντα ὡς σφάγιον ἐπιθανάτιον, ἐδῶ τοῦ ἀνέκοπτε τὸν δρόμον, ἐκεῖ τὸν κατέπληττεν, ἐδῶ τὸν ἔκοπτε νεκρόν, τὸν ἐβύθιζεν εἰς ὅλα τῆς νυκτὸς τὰ πένθη καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐντροπὰς τοῦ κόσμου, ἐναγώνιον, ἀΐφνης τὸν ἐκάρφωνε κάπου ἐκεῖ εἰς ἀβυσσαλέαν, εἰς θνήσκουσαν ἐπιστροφῆς εἰς τὴν Πατρίδα σκέψιν καὶ εἰς θάνατον ὡραῖον πρὸ τῶν ἐπάλξεών της, καὶ τὸν ἔσωζεν, ὅταν διὰ τῆς Δόξης δὲν τὸν ἔσωζε, διὰ τοῦ Θανάτου . . .

Καὶ ἄλλοτε ἀνεβάλλετο γλυκείας ἐρωμένης φίλτρα ἢ ποθητῆς μητρὸς στοργήν, κ' ἐδέχετο ὑπὸ τὴν σκιάν του τὸν κατάκοπον ἐκ τοῦ ἀγῶνος, κι' ἀνέπαυεν ὑπὸ τοὺς κλῶνάς του τὸ κατα-πεπονημένον ἐκ τοῦ καμάτου σῶμα.

Καὶ ἄλλοτε ἥπλωνε τὰς ῥίζας του μαλθακωτέρας κλίνης πατρικῆς, διὰ νὰ δεχθῇ εἰς τῶν φυλλωμάτων του τοὺς Παραδείσους, αἱμάσσουσαν, τὴν φλογερὰν ψυχήν του . . .

Καὶ ἄλλοτε ἐρρώννυε τὸν μαχητήν, πρὸς νέα κλέη παροτρῦνον μὲ τὰ μυστικά του τἄνθινα, καὶ τὸν ἑπτέρου πτερόποδα πρὸς τὸ καθῆκον, καὶ τότε προσελάμβανεν ὅλον τὸν εὐπερίστροφον στεφάνου Οὐρανίου Δόξης τύπον, συμπλέκον τοὺς κλάδους του καὶ περιπλέκον εἰς μαιανδρικοὺς σχηματισμοὺς κάθε κλωνίον καὶ κάθε ἄνθος καὶ κάθε καρπόν, ἕως τῶν θυσάνων του . . .

Καὶ ἄλλοτε, τὸ δένδρον δὲν ἦτον ἀνὴρ μόνον τιμητὴς ἢ σύντροφος καλὸς ἢ βραβευτὴς ὑπέροχος, ἀλλὰ κ' ἐξομολογητὴς ἀκούων καὶ ἀκούων πάντοτε ὅλους τοὺς πόνους τῆς καρδιᾶς καὶ ὅλας τὰς συγκινήσεις τῆς ψυχῆς, τὰ ἐρωτεύματα τὰ ἐκχειλίζοντα, τὰ ἐκμυστηρεύματα τὰ ἄγχοντα, τὰ θεῖα μυστικὰ τοῦ μέλλοντος, ὤ! ἐξομολογητὴς οὐτωσὶ ταπεινός, σιωπηλός, ὡραῖος, εὔσχημος ὡς ἀρχιερεὺς τῶν Ἐλευσινίων ἀρχαῖος . . .

Καὶ ὁ ἀγωνιστὴς τότε, ἔνθεος, ἐτίνασσε τὴν Μεγάλην Ἰδέαν εἰς τραγούδια τῆς Πατρίδος του, διάπλατον μέσ' στἄνθη του, καὶ τὴν ἐδρόσιζε μὲ τοὺς ἀδάμαντας τῆς δρόσου του καὶ τὴν ἐνανούριζε μὲ ὅλα τὰ πνεύματα τῶν φύλλων του, κ' ἐχαμήλωνεν ὡς θωπείαν αὔρας τὴν φωνὴν κ' ἦτο τὸ δένδρον τότε ἐναρμόνιον . . . κ' ἐνέτεινε κ' ἔσυρε κ' ἐλύγιζεν εἰς στοναχὴν ὀδύνης τὴν φωνήν, εἰς ἔκστασιν καὶ εἰς συγκίνησιν, εἰς πάθη καὶ εἰς ἐλεγείαν κλαυθμυράν, καὶ ἦτο πάλιν τὸ δένδρον ἐναρμόνιον . . . ἐναρμόνιον εἰς ὅλους

του τοὺς τόνους, φιληματικὸν εἰς ὅλα του τὰ πένθη, γλυκὺ καὶ εὐπροσήγορον καὶ τρυφερόν, ὅταν ἡ Ἰδέα ἐλάμβανε στὰ χείλη του ὅλον τὸ ὕψος λυρικοῦ ποιήματος κ' ἐζωντάνευε μέσα στοὺς κλάδους του κ' ἐθρόει μαζί των τὰ αἰώνια τοῦ Δούλου Γένους μυστικά, εἰς θροῦν ἕως τῶν Οὐρανῶν αἰώνιον . . .

Καὶ ἔκαμπτε τότε τὰ γόνατα εἰς προσευχὴν ἐπάνω στὰ ῥιζώματά του κι' ἀνέτεινε πρὸς τοὺς πρασίνους θόλους του τὰ βλέμματα κι' ἀνέτεινε τὰς χεῖράς του ἱκετηρίους πρὸς τὸ Κυανοῦν, ὅσον οἱ κλάδοι του ζηλοτύπως ἄφινον νὰ φαίνεται . . . καὶ τὸ δένδρον συνεψιθύριζε τὴν προσευχὴν μαζί του, καὶ κάθε ἀγαπητὴ μορφὴ ποῦ παρήλαυνεν ἐκείνην τὴν στιγμὴν στὴ μνήμη του, κάθε πόθος ἀνθρώπειος καὶ κάθε φλόγα πατριωτικὴ ποῦ παρεμόνευε μέσ' στὴν καρδιά του, ἀπεθεώνετο πρὸ αὐτοῦ μὲ ὅλα τὰ χρώματα τῆς εὐεκτοῦς καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀλκῆς καὶ τοῦ ἀνδρείου ἔρωτος . . .

Ὤ! τὸ δένδρον τοῦ λογγιᾶ! Ὁ θάλλων παράπλευρος κορμὸς αὐτοῦ, τί εὔμορφος ἀνὴρ καὶ τί ἠθικὸς σύντροφος καὶ τί παραστάτης ἄγγελος καὶ τί συμπολεμιστὴς ἀνδρεῖος! Ὤ! τὸ δένδρον τοῦ λογγιᾶ!

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Ο ΑΘΗΝΑΙΟΣ

ΑΙ ΠΑΛΑΙΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ

Σιγὰ σιγά, ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ παλαιότεραι Ἀθῆναι ἐξαφανίζονται, αἱ νέαι Ἀθῆναι ἁπλοῦνται καὶ καταλαμβάνουν τοὺς ἕως προχθὲς ἀκατοικήτους χώρους καὶ ἐξωραίζουν τὰς παλαιὰς συνοικίας. Ἐκεῖ ὅπου πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν διεσταυροῦντο στεναὶ καὶ ἀκάθαρτοι καὶ ἀκανόνιστοι δίοδοι, ἀνοίγονται τώρα εὐρεῖς καὶ καθαροὶ καὶ ὡραῖοι δρόμοι καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων δύο καὶ τριῶν πενιχρῶν οἰκιῶν ἀνεγείρονται ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ καλλιμάρμαρα μέγαρα.

Ἀλλ' αἱ δίοδοι ἐκεῖναι αἱ στεναὶ καὶ ἀκανόνιστοι καὶ οἱ οἰκίσκοι οἱ πενιχροὶ καὶ ἀκαλαίσθητοι περικλείουν μίαν ὁλόκληρον ἱστορίαν καὶ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἀναμνήσεις καὶ ἀπὸ ἐπεισόδια. Ἀντιπροσωπεύουν τὴν πρώτην ζωὴν καὶ τὴν πρώτην ἐξέλιξιν μιᾶς κοινωνίας, ἡ ὁποία ὀλίγον ἀπέχει ἀπὸ ἡμᾶς χρονολογικῶς, μᾶς εἶνε ὅμως περισσότερον ἴσως ἄγνωστος ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτέραν ἡμῶν ἱστορίαν καὶ κινδυνεύει περισσότερον ἐκείνης νὰ ἐξαφανισθῇ. Ἠθέλησα νὰ περισώσω ὅ,τι τρέχει τὸν μεγαλείτερον κίνδυνον καὶ ὅ,τι κινεῖ πλειότερον τὸ ἐνδιαφέρον. Ἴσως τὸ ὑλικὸν αὐτὸ χρησιμοποιηθῇ δι' εὐρύτερον σκοπὸν ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τοῦ μέλλοντος.

Μία οἰκία μὲ βραχὺ ἀλλ' ἔνδοξον παρελθὸν ἀπειλεῖται τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἀπὸ τὴν σκαπάνην καὶ ἀπὸ τὴν ἀνανέωσιν. Ὁ Φάουστ αὐτὸς τῶν Ἀθηναϊκῶν οἰκοδομῶν, ἡ οἰκία τοῦ Κλεάνθους εἰς τὴν παλαιὰν Πλάκαν ὑπὸ τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως, ἔχει ἱστορίαν βραχεῖαν ἀλλ' ἔνδοξον. Ὑπῆρξε τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον, πρὶν ἡ γενναιοδωρία ὁμογενῶν καὶ ξένων ἀνεγείρῃ τὸ ὡραῖον μέγαρον τῆς Λεωφόρου Πανεπιστημίου.

Τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον ἐγεννήθη μαζὶ μὲ τὸ Βασίλειον. Ἀπὸ τοῦ 1832 ἡ ἐπίλεκτος τοῦ ἔθνους μερὶς εὕρισκεν ἀνεπαρκῆ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἤθελε νὰ ἐπιστέψῃ τὸ ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ ὅμως δημοτικὰ σχολεῖα δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη — ὑπάρχουν ἆρά γε καὶ σήμερον ἄξια τοῦ ὀνόματός των;— τὰ δὲ γυμνάσια ἑστεροῦντο καθηγητῶν. Ἀλλ' οἱ νέοι ἐπιστήμονες, οἱ ἐπανερχόμενοι ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἐνόουν νὰ χρησιμοποιήσουν τὰς γνώσεις των εἰς εὐρὺν καὶ ὑψηλὸν κύκλον καὶ τὸ βράδυ εἰς τὰς ἀφελεῖς καὶ πραγματικῶς πνευματικὰς συναναστροφὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, ὁ Βοῦρος, ὁ Γ. Γεννάδιος, ὁ Σχινᾶς, ὁ Κοντο-

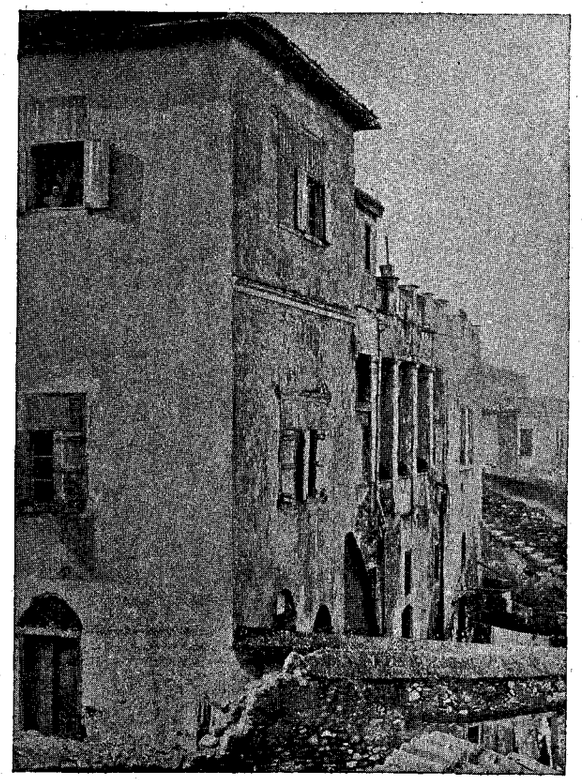

Τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον.

γόνης ἔθεταν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς βάσεις τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ μεγάλου των πόθου.

Οἱ μεγαλεπήβολοι συνωμόται ἤρχισαν ἐπὶ τέλους τὰς εἰσηγήσεις των παρὰ τῷ ἀντιβασιλεῖ Μάουρερ καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1834 ὑπεβλήθη τὸ πρῶτον περὶ συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου Διάταγμα. Ἀλλ' ὁ ἀντιβασιλεὺς ἠπειλήθη, ὁ Ὄθων ἀπέφυγε νὰ ὑπογράψῃ τὸ Διάταγμα, μία βασιλικὴ ἀποδημία ἐμεσολάβησε καὶ οἱ περὶ τὸν Ραγκαβῆν συνωμόται ἠναγκάσθησαν ν' ἀναβάλωσι τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σχεδίου των. Ἐπὶ τέλους ὅμως τῷ 1837 ὁ ἀντιβασιλεὺς Ροῦδερτ ὑπέβαλε τὸ Διάταγμα, ὁ ἐπὶ τῆς παιδείας γραμματεὺς Πολυζωΐδης ἐδιπλασίασε τὰς ἐνεργείας του καὶ ὁ Ὄθων ἐκύρωσε διὰ τῆς ὑπογραφῆς του τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἀνωτάτου διδακτηρίου.

Ἀλλ' αἱ Ἀθῆναι δὲν εἶχαν ἀκόμη κατάλληλον οἴκημα διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ τὸ Πανεπιστήμιον. Ἡ οἰκία τοῦ Μπέλλ εἰς τὴν Πλάκαν, ἡ τοῦ Κάλκου παρὰ τὸν λόφον τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἡ τοῦ Χρόνη πλησίον τῆς σημερινῆς ἀγορᾶς, ἡ τοῦ Βλάχου εἰς τοῦ σημερινοῦ Καλαμιώτη καὶ ἡ τοῦ Κλεάνθους κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως διημφισβήτησαν αὐτὴν τὴν τιμήν.

Ὑπερίσχυσεν ὅμως ἡ τελευταία. Ἦτο βαρὺ καὶ ἄκομψον οἰκοδόμημα, μὲ εὐρεῖαν αὐλὴν καὶ ἀγροὺς γύρω. Ἀλλ' ἦτο ἡ καλλιτέρα οἰκία τῆς ἐποχῆς.

Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Παιδείας γραμματεία προέβη εἰς ἐπισκευὰς καὶ ἐν δωμάτιον ηὐτρεπίσθη διὰ τὴν Πρυτανείαν, πρύτανις δὲ πρῶτος διωρίσθη ὁ Κ. Σχινᾶς. Ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτοῦ καὶ τοῦ πρωτοτέκτονος — ὅπως ἐλέγοντο τότε οἱ ἀρχιτέκτονες — Δεδούση αἱ ἐπισκευαὶ συνεπληρώθησαν καὶ τὴν 3 Μαΐου 1837 ἐγένοντο ἐπισήμως τὰ ἐγκαίνια.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς μικρᾶς πρωτευούσης συνέρρευσαν ἀθρόοι εἰς τοὺς πέριξ ἀγρούς, ἡ αὐλὴ ἐπλημμυρίσθη καὶ οἱ διάδρομοι καὶ αἱ αἴθουσαι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν προσκεκλημένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὅλοι οἱ στρατηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ξένων Κρατῶν, ὁ κλῆρος καὶ πλῆθος κυριῶν. Ὁ στρατηγὸς Θ. Κολοκοτρώνης—κατὰ παράδοσιν τῆς ἐποχῆς — ἠθέλησε νὰ εἰσέλθῃ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν παλληκαριῶν του. Εἰς τὴν εἴσοδον ὅμως ζωηρὰ λογομαχία ἠγέρθη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Εὐδενσταμ, παρατηρήσαντος εἰς τὸν στρατηγὸν ὅτι ὁ μικρὸς χῶρος δὲν ἐπέτρεπε τοιαύτην ἐπίδειξιν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπείσθη ἐπὶ τέλους, λέγεται ὅμως ὅτι εἰσερχόμενος εἶπε :

— Τοῦτο θὰ φάῃ ἐκεῖνο !

Ἡ φράσις ἀπέμεινεν ἱστορική. Καὶ δὲν εἶνε μὲν ἐξηκριβωμένον ἀκόμη ἂν πραγματικῶς τὸ Πανεπιστήμιον ἔφαγε τὴν δυναστείαν κατὰ τὸ 1863, ὅπως δήποτε ὅμως οἱ θαυμασταὶ τοῦ μεγάλου στρατιώτου εὕρισκον ἀκόμη μίαν ἀφορμὴν νὰ ἐξάρωσι τὴν πρακτικὴν σοφίαν του.

Εἰς τὰς ἑνδεκα ἀκριβῶς κανονιοβολισμοὶ ἀνήγγειλαν τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς ἀκολουθίας του. Ὁ Βασιλεὺς ἤρχετο ἔφιππος, ἐν λαμπρᾷ συνοδείᾳ, προηγεῖτο δὲ ἡ ἐπιβλητικὴ μουσικὴ τοῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Πρέντζεν, ἀνακρούουσα ἐνθουσιωδες ἐμβατήριον.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀττικῆς ἔψαλε τὸν ἁγιασμόν, ὁ πρύτανις προσεφώνησε τὸν Βασιλέα καὶ οἱ καθηγηταὶ ὡρκίσθησαν. Ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ Καλλιμάχης, ὁ ἔπειτα νυμφευθεὶς τὴν ὑψίφωνον Καικηλίαν Ρόδη καὶ ἀναγκασθεὶς ὡς

ἐκ τῶν ἠθῶν τῆς ἐποχῆς νὰ παραιτηθῇ τοῦ στρατοῦ, διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ πυροβολήσωσιν, ἐμιμήθησαν δὲ αὐτοὺς καὶ οἱ ἀκόλουθοι τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οἱ λόφοι ἀντήχησαν ἀπὸ τοὺς κρότους τῶν πυροβόλων, πρὸ τῶν ἐπτοημένων κυριῶν τοῦ διπλωματικοῦ σώματος.

Ὀλίγοι ἦσαν οἱ πρῶτοι τοῦ Πανεπιστημίου καθηγηταί. Ὁ κληρικὸς Μισαὴλ Ἀποστολίδης, ὁ Κοντογόνης, ὁ Βοῦρος, ὁ Αἰμ. Ἔρτσογκ, ὁ Ἀνδρέας Λευκίας, ὁ Δ. Μαυροκορδᾶτος, ὁ Γ. Γεννάδιος, ὁ Ν. Βάρβας, ὁ Κ. Νέγρης, ὁ Ἐρ. Οὐλλρῖχος. Ἀλλὰ καὶ οἱ φοιτηταὶ ἦσαν ὀλίγοι τότε. Πεντήκοντα δύο φοιτηταὶ τακτικοὶ ἐνεγράφησαν, καὶ τούτων οἱ περισσότεροι εἰς τὴν Νομικὴν σχολήν. Ἡ κυβέρνησις ὅμως θέλουσα νὰ διευκολύνῃ καὶ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους συνέστησε τάξεις ἀκροατῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ ἔχωσιν ἀπολυτήρια γυμνασίου, ἠδύναντο ὅμως νὰ προσέλθωσιν εἰς *μερικὰς* ἐξετάσεις.

Μὲ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς ὀλίγους καθηγητὰς ἤρχισε τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον. Ἀλλ' εὐθὺς τὸ γυμνάσιον τῆς Πλάκας ἐπληρώθη μαθητῶν καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος 532 νέοι συνέρρευσαν εἰς αὐτὸ διὰ νὰ συμπληρώσωσι τὰς σπουδάς των καὶ νὰ κατορθώσωσι νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

Καὶ ἡ ἥσυχος καὶ ἐρημικὴ Πλάκα, ἤρχισε τώρα ν' ἀποκτᾷ ζωὴν ἀσυνήθη. Ὅλα τὰ πέριξ τοῦ Πανεπιστημίου οἰκόπεδα συνωκίσθησαν ὑπὸ τῶν φοιτητῶν, οἱ ὁποῖοι—ἐν παρενθέσει ἂς λεχθῇ καὶ αὐτὸ — δὲν ἦσαν νεανίαι ἀμύστακες ὅπως οἱ σημερινοί. Ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Καλαπόδης καὶ ὁ Λάκων Περικλῆς Καντάκος εἶχον ὑπερβῇ πρὸ πολλοῦ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ οἱ ἄλλοι δὲ δὲν ἦσαν πολὺ νεαρώτεροι.

Δύο εὐρύταται μάνδραι, ἡ μὲν ἐκεῖ ὅπου τὸ σημερινὸν σχολεῖον Διαλησμᾶ καὶ ἡ δευτέρα πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, κατελήφθησαν ὑπὸ προχείρων παραπηγμάτων, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων συνεκεντρώθησαν τέσσαρες καὶ πέντε φοιτηταί. Ἐπροτίμησαν δὲ τὰς οἰκίας αὐτὰς οἱ φοιτηταὶ τῆς ἐποχῆς, διότι ἦσαν *πολὺ μακρὰν* τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἑπομένως τὸ ἐνοίκιον ἦτο εὐθηνότερον. Μία ἄλλη οἰκία, ἡ τοῦ ἱερέως Ἀθανασίου, ἀπέναντι σχεδὸν τοῦ Πανεπιστημίου, περιέλαβε τοὺς εὐπορωτέρους νέους, διότι ἡ μικρὰ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ σχολείου εἶχεν ὑψώσῃ ὑπερβολικῶς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἰδιοκτήτου.

Καὶ δὲν διέσωσε μὲν ἡ παράδοσις πόσον ἐπλήρωνε τὸ τέταρτον δωματίου, τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ἕκαστος φοιτητὴς τότε. Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ὅμως πόση ἦτο ἡ ἀνεπάρκεια τῶν μέσων τῶν φοιτητῶν τῆς ἐποχῆς, ἀρκεῖ ν' ἀναφερθῇ ὅτι τόσην δυσκολίαν ἀπήντων οἱ φοιτηταὶ εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν 10 δραχμῶν τῆς ἐγγραφῆς των, ὥστε ἡ Κυβέρνησις ἔδωκε σιωπηρῶς ἀόριστον παράτασιν τῆς πληρωμῆς, ἐπὶ τέλους δὲ ὁ πρύτανις Σχινᾶς κατέβαλεν ἐξ ἰδίων τὸ δικαίωμα τῆς ἐγγραφῆς 32 φοιτητῶν.

Ἀπέναντι δὲ τοῦ Πανεπιστημίου ἱδρύθη καὶ τὸ πρῶτον φοιτητικὸν ζαχαροπλαστεῖον ἑνὸς Σμυρναίου Βελισσαρίου, ὁ ὁποῖος παρέχων εἰς τοὺς φοιτητὰς γλυκύσματα τουρκικὰ καὶ γάλα, ἔκτισεν ἔπειτα τέσσαρας πολυτελεῖς οἰκοδομὰς εἰς τὰς Ἀθήνας.

Τέσσαρα περίπου ἔτη ἡ οἰκία τοῦ Κλεάνθους περιέλαβε τοὺς πρώτους φοιτητὰς καὶ καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου.

Δὲν ἔλειψαν ὅμως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ αἱ ἀπαραίτητοι εἰς κάθε Πανεπιστήμιον καὶ ἑπομένως καὶ ἑλληνικὸν φοιτητικαὶ ταραχαί.

Ἡ πρώτη αὕτη ταραχὴ δὲν ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις καὶ δὲν κατώρθωσε ν' ἀπαθανατισθῇ μὲ ἰδιαίτερον ὄνομα, ὅπως ἡ μετά τινα ἔτη σημειωθεῖσα ἐξέγερσις τῶν φοιτητῶν, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τὰ *Μανουσικά*.

Τῆς πρώτης ταραχῆς ὑποκινηταὶ ὑπῆρξαν δύο φοιτηταὶ οἱ Ἀναστάσιος Γούδας καὶ Κομπότης. Οἱ δύο ζωηροὶ ἀκαδημαϊκοὶ πολῖται εὑρίσκοντες ἀτελῆ καὶ ἀκατάλληλον τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας τοῦ καθηγητοῦ Δ. Μαυροκορδάτου, συνέταξαν ἀναφοράν, τὴν ὁποίαν ὑπέβαλον εἰς τὸν προπρύτανιν καὶ ἐδέχθησαν τὸν καθηγητὴν δι' ἀποδοκιμαστικῶν ἐκφράσεων.

Εὐτυχῶς ἡ φρόνησις τοῦ προπρυτάνεως ὑπερίσχυσε, τὸ ἐπεισόδιον ἐλύθη ἄνευ ἀπευκταίου καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς Ἀστυνομίας δὲν εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολιορκήσῃ τὸ Πανεπιστήμιον ὅπως ἠπείλησεν. Ὁ φοιτητὴς Γούδας μάλιστα ἔδωκε πρῶτος ἐξετάσεις μετ' ἐπιμελεῖς σπουδὰς καὶ εἶνε ὁ πρῶτος ἐγκαινιάσας τὰ δημοσιογραφικὰ πρὸς τοὺς διδάκτορας συγχαρητήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα — φεῦ ! — τόσον ἐχορτάσαμεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.

Ἐν τούτοις ἡ λάμψις τῆς οἰκίας Κλεάνθους ἤρχισε πλέον νὰ ὑπονομεύεται. Τὸ 1838 ὁ πρύτανις Γ. Ράλλης κατήρτισεν ἐπιτροπὴν πρὸς συλλογὴν ἐρανων διὰ τὴν οἰκοδόμησιν εἰδικοῦ

κτιρίου καὶ τὴν 2 Ἰουνίου 1839 ἐτίθετο ὁ πρῶτος θεμέλιος λίθος τοῦ μεγάρου τὸ ὁποῖον παρεδόθη ἕτοιμον πλέον τὸν Νοέμβριον τοῦ 1841, ὅτε καὶ ἐγκατέστη ἐκεῖ τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα.

Ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἀκόμη τὸ *σπίτι τοῦ Κλεάνθους* ἔμεινεν ὀνομαστὸν εἰς τὴν παλαιὰν συνοικίαν διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν ὄγκον του. Ἀργότερα ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἐνοίκισιν προσφύγων Κρητῶν.

Τώρα ὅτε ἀπὸ τὴν παλαιάν του δόξαν δὲν ἔμεινε παρὰ ἡ ἀνάμνησις μόνον, καὶ ὅτε τριγύρω του νεαραὶ καὶ σφριγῶσαι οἰκοδομαὶ τὸ ἔπνιξαν διὰ τῆς συγκρίσεως, τώρα πλέον παραδίδει καὶ αὐτὸ τοὺς ἑτοιμορρόπους τοίχους του εἰς τὴν σκαπάνην καὶ παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς οἴκημα, τὸ ὁποῖον ἴσως θὰ εἶναι ὡραιότερον καὶ καλαισθητικώτερον, δὲν θὰ ἔχῃ ὅμως ποτὲ τὴν ἔνδοξον τύχην τοῦ γηραιοῦ προκατόχου.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΡΩΣ ΕΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ*

ς'

Ο Νταντῆς ἐθριάμβευεν. Ὄχι, ὄχι ἀπαντοῦσεν ἡ Στέλλα στοῦ πατέρα τὸ μήνυμα. Καὶ δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ τὸ 'πῇ ἡ Βιολάνταινα· αὐτὸ ἐδιαβάζετο καθαρὰ στὸ θυμωμένο, στὸ ἀπελπισμένο της πρόσωπο...

Ἀλλὰ ὁ Παναγῆς ἐπέμεινε νὰ τοῦ τὰ ἐκθέσῃ ὅλα μὲ τὸ νἱ καὶ μὲ τὸ σῖγμα, καὶ ἡ Βιολάνταινα, ὅπως πάντα, τὸν ἄκουσε.

— Ἔτσι αἱ; ... καλά! ἔλεγε κάθε τόσον ὁ Παναγῆς· καὶ ἡ ἤρεμος αὐτὴ ἐπῳδὸς ἔκρυπτε τόσον θυμόν, ἡ ἔκφρασις τῶν ματιῶν του, ὀπίσω ἀπὸ τὰ χρυσᾶ γυαλιά, εἶχε γίνῃ τόσον ἀπαισία, τὰ μπαρμπετόνια ἐμαύριζαν καὶ ἔφρισσαν τόσον ἄγρια, ὥστε ἡ Βιολάνταινα ἀληθινὰ ἐφοβήθη. Προησθάνθη ὅλην τὴν τρικυμίαν, ποῦ ἐγκυμόνοῦσεν ἡ ἀσυνήθιστη ἐκείνη γαλήνη. Καὶ στὸ τέλος, ἑνώσασα τὰ χέρια παρακαλεστά, εἶπε μὲ δάκρυα:

— Γιὰ τὄνομα τοῦ Θεοῦ, Παναγῆ μου!... Ἂς τηνε, ἂς τηνε τώρα... θὰ τῆς περάσῃ... Μέρες ποῦ ἔρχονται, δὲν ἀξίζει νὰ συγχύζεσαι καὶ νὰ βαρυομᾷς. Ἂς τηνε, νὰ βράσῃ μὲ τὸ ζουμί της, νὰ ξεθυμάνῃ· ἂς τηνε!... Φοβᾶμαι μὴ μᾶς κάμῃ κανένα κίνημα.

— Σὰν τί; ἠρώτησε μὲ τὸ χαμηλότερο *μπάσσο* του ὁ Βιολάντης.

— Μὰ ξέρω κ' ἐγὼ ἡ κακομοίρα;... Μπορεῖ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὸ παρεθύρι...

— Μακάρι! Ὁ Θεὸς καὶ ὁ λόγος σου!

— Μπορεῖ... ξέρω 'γώ;... μπορεῖ νἀνοίξῃ τὴν πόρτα καὶ νὰ φύγῃ...

— Ἔ;! σοῦ εἶπε τέτοιο λόγο; ἠρώτησεν ὁ Βιολάντης μὲ τρόμον σὰν νὰ τὸν ἐγαλβάνιζαν.

— Ὄχι... δὲν μοῦ τῷπε... μ' ἀπὸ τὰ ἄλλα της λόγια ἐκατάλαβα πῶς μπορεῖ νὰ τῶχῃ κι' αὐτὸ στὸ νοῦ της. Καὶ φαντάσου, Παναγῆ μου, τὶ ντροπή, τὶ συφορά, τὶ ἀτιμία ν' ἀκουσθῇ τέτοιο ξαφνικὸ γιὰ τὸ σπίτι μας. Γιὰ τὄνομα τοῦ Θεοῦ!...

— Ἔννοια σου, ἔννοια σου καὶ δὲν σοῦ φεύγει! εἶπεν ὁ Παναγῆς ἡσυχώτερος. «Ἔχουσι τὴν γνῶσιν οἱ φύλακες...» Θὰ σοῦ τὴν κάμω ἐγώ, ποῦ...

Ὁ λόγος ἐξεψύχησεν εἰς τὰ χείλη του, καὶ ὁ Παναγῆς ἐβυθίσθη εἰς σκέψεις.

Περίεργο πρᾶγμα! — ἐσυλλογίζετο ὁ Νταντῆς ἀπογοητευμένος. — Ὕστερ' ἀπὸ τόσα, καὶ νὰ μὴν ἀνεβαίνῃ ἀμέσως ἀπάνω νὰ τὴν ξεκοιλιάσῃ; Μὰ τὸ σταυρό, ἔτσι τοῦ ἤρχετο νὰ πάγῃ νὰ τὸ κάμῃ ἐκεῖνος· μὰ ἐσυλλογίζετο τὸ «ἀρχηγοῦ παρόντος», ἕνα ρητόν, ποῦ ἦταν πάντα στὸ στόμα τοῦ Παναγῆ... Κ' ἐπροσπαθοῦσε τώρα

* Τέλος· ἴδε σελ. 334.

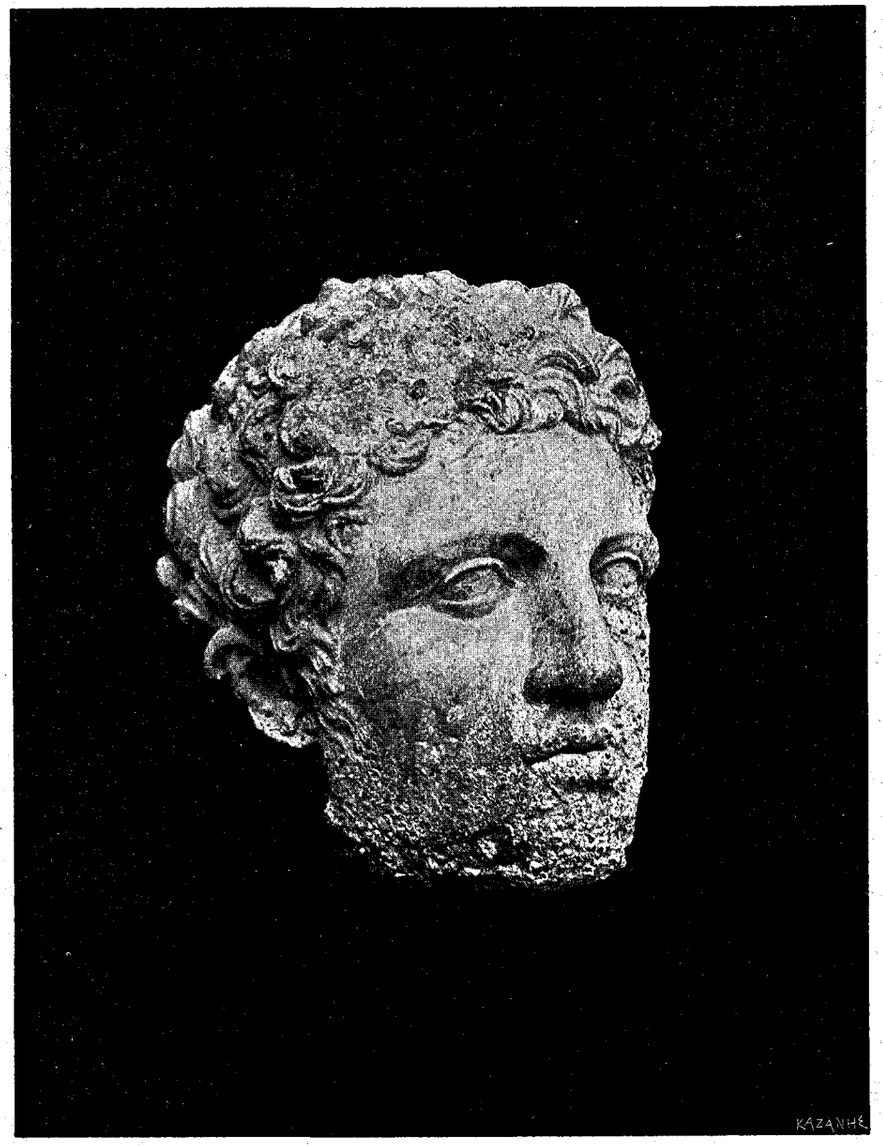

ΚΕΦΑΛΗ

Ἐκ τῶν παρὰ τὰ Ἀντικύθηρα ἀνελκυσθεισῶν ἀρχαιοτήτων.

νὰ τὸν ἐξερεθίσῃ, ἐπαναλαμβάνων κάθε τόσον, ὡς νὰ ἐμονολογοῦσε τάχα ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν :

— Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ ἐπιμένῃ ! . . Ἀκοῦς, λέει, νὰ τὸν ἀγαπᾷ καὶ νὰ μὴ θέλῃ νὰ πάρῃ ἄλλον ! . . Σκότωμα θέλει, μὰ τὴν Παναγία . . .

Ἀλλὰ ποῦ ἵδρωνε τὸ αὐτὶ τοῦ Παναγῆ ! ἐτελείωσεν, ὁ Νταντῆς δὲν ἀνεγνώριζε σήμερα τὸν πατέρα του.

Ὕστερ' ἀπὸ πολλὴν ὥραν, — εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα, ὁ Παναγῆς, ὡς νὰ μὴ συνέβαινε τίποτε, ἔπαιζε γλυκομίλητος μὲ τὶς μικρές, — τὸν εἶδε νὰ 'βγῇ ἔξω στὸ διάδρομο, καὶ τὸν ἄκουσε νανεβαίνῃ τὴ σκάλα. Ἡ ἐλπίδες του ἐζωογονήθησαν, καὶ ἐστάθη νἀφογκρασθῇ . . . Νέα ἀπογοήτευσις ! Ὁ Παναγῆς ἐπέρασε τὸ δωμάτιον τῆς Στέλλας, χωρὶς νὰ σταματήσῃ, καὶ ἐξηκολούθησε νανεβαίνῃ πρὸς τὴ σοφίτα. Ποιὸς τὸ ξεύρει τί ἐγύρευεν ἐκεῖ-πάνω.

Ἔμεινεν ὡς ἕνα τέταρτον, καὶ ἔπειτα ἐπῆρε πάλι τὴ στενὴ καὶ γυριστὴ σκαλίστα. Αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως ἐσταμάτησεν εἰς τὴν θύραν τῆς Στέλλας, καὶ μάλιστα τὴν ἄνοιξε. Τὸν ἄκουσε πολὺ καλὰ ὁ Νταντῆς, καὶ ἔτρεξε. Τέλος πάντων ! . .

Καὶ ὅμως τίποτε, τίποτε ἀπὸ ὅ,τι ἐπερίμενεν ὁ Νταντῆς ! Καὶ ἡ ἴδια ἡ Στέλλα ἐπαραξενεύθη μὲ τὸ ἥμερο, τὸ σχεδὸν γελαστὸν ὕφος τοῦ δημίου της. Σίγουρα ἡ μητέρα της δὲν τοῦ εἶπεν ἀκόμα τίποτα, καὶ θὰ ἤρχετο διὰ νά τής μιλήσῃ καὶ αὐτὸς καὶ νά την καλοπιάσῃ.

— Στέλλα, σήκω, παιδί μου, καὶ πᾶμε ἀπάνω κάτι νὰ σοῦ δείξω.

Μόνον γιὰ μιὰ στιγμὴ ἠμποροῦσε νἀπατηθῇ ἡ Στέλλα . . . Ἄ, ἔφθασεν αὐτὴ ἡ πρόσκλησις, διὰ νά την κάμῃ νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι κάτι πολὺ φοβερὸν τὴν ἐπερίμενε. Καὶ ἐσηκώθη μὲ παλμοὺς φόβου.

— Ἔλα, πᾶμε ! . . .

Ἔκαμεν ὀλίγα βήματα. Ἀλλὰ ἡ σκηνὴ μὲ τὴν μητέρα της τὴν εἶχε συντρίψῃ, τὴν εἶχεν ἐξαντλήσῃ τόσον, ὥστε δὲν εἶχε δυνάμεις νὰ σταθῇ εἰς τὰ πόδια της.

— Ἔρχου καὶ μὴν κάνῃς ἔτσι ! . . Μὴ φοβᾶσαι καὶ δὲ θά σου κόψω τὸ κεφάλι . . . Γιὰ μπόγια μὲ πῆρες ;

Ἡ Στέλλα ἐβίασε τὸν ἑαυτό της νὰ προχωρήσῃ, καὶ ἀκολουθῶντας τὸν πατέρα της, νὰ φθάσῃ ὡς τὴν ἀρχὴ τῆς σκαλίτσας, ποῦ ὡδηγοῦσεν εἰς τὴν σοφίταν. Ἀλλ' ἀπὸ 'κεῖ καὶ πέρα δὲν ἠμποροῦσε . . . Τὸ μαυροκίτρινο μοῦτρο τοῦ Νταντῆ, ποῦ ἐστέκετο σὰν σκιάχτρο στὸν διάδρομο, τῆς ἔκοψε καὶ τὸ τελευταῖο θάρρος . . . Καὶ ἀκούμβησε στὸν τοῖχο, γιὰ νὰ μὴ πέσῃ.

— Ἔτσι εἶπαμε ; ἔκαμεν ὁ Παναγῆς εἰς τόνον μομφῆς φιλικῆς. Ἄ ! Στέλλα, δὲν εἶσαι παλληκάρι ! . . Ἔλα γειά σου, δόσε μου ἐδῶ τὸ χεράκι σου, δόσε μού το, μάτια μου. . . Ἔλα, στηρίξου καὶ ἀνέβαινε . . . Κουράγιο !

Καί της ἐπῆρε τὸ χεράκι, καί το ἐπέρασεν εἰς τὸν βραχιονά του, ἐλαφρά, γλυκά, προσεκτικά, σὰν νὰ ἔπερνε μπράτσο τὴ θυγατεροῦλά του, γιὰ νά την ὁδηγήσῃ στὸ πλευρὸ τοῦ γαμπροῦ... Ναί, ναί· σὲ Κάποιον τὴν ὡδηγοῦσε καὶ τώρα...

Ἡμέρες, ἑβδομάδες τώρα, ἡ Στέλλα δὲν εἶχεν αἰσθανθῇ τὸ πατρικὸν χέρι, παρὰ εἰς τὴν βιαίαν ἐπαφὴν τοῦ κτυπήματος. Ἀλλὰ τί ἦτο ἐκεῖνο ἐμπρὸς εἰς τοῦτο! Ὤ, τίποτε ψυχρότερον, τίποτε ἀηδέστερον, τίποτε μαρτυρικώτερον δὲν εἶχεν ὑποφέρῃ εἰς τὴν ζωήν της, ἀπὸ τὴν μαλακήν, τὴν ἥσυχην, τὴν παρατεταμένην ἐπαφὴν τῆς στιγμῆς αὐτῆς. Τὸ φιλὶ ποῦ ἀλλάζει ὁ κατάδικος μὲ τὸ δήμιον ἐπάνω εἰς τὸ ἱκρίωμα, βέβαια δὲν θὰ εἶνε πλέον ἀπαίσιον.

Καὶ ἤρχισε νἀναβαίνῃ τὸν Γολγοθᾶν, μὲ ἀπελπισμένην προσπάθειαν, ὡς νὰ ἐβιάζετο νὰ τελειώσῃ τὸ ἀνυπόφορον μαρτύριον, μαζὶ μὲ τὰ σκαλοπάτια τῆς στενῆς καὶ γυριστῆς σκαλίτσας, μαζὶ μὲ τὸν πνιγηρὸν αὐτὸν ἀνήφορον, ποῦ τον ἔκαμνε φοβερὸν τὸ σύθαμπον τοῦ δειλινοῦ, τὸ φῶς ποῦ ἔστελλεν ἀπὸ δύο μικροὺς φεγγίτας, ἡ ψυχομαχοῦσα ἡμέρα.

Εἰς τὴν πρώτην στροφήν, ὁ Παναγῆς ἐστάθη, καὶ γυρίζωντας τὸ κεφάλι ὀπίσω μὲ αὐστηρότητα :

— Φεῦγ' ἀπὸ 'δῶ, Νταντῆ ! διέταξε. Κάτω γρήγορα ! Δὲν ἔχεις δουλειὰ ἐδῶ.

Ὁ Νταντῆς ἠφανίσθη ὡς καπνός. Ἀλλὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Παναγῆ ἐξηκολούθησε νὰ γίνεται αὐστηρότερον, ὅσο ἀνέβαιναν . . . Ἐπὶ τέλους ἔφθασαν στὴ σοφίτα.

Ὁ Παναγῆς ἐπροχώρησε κατ' εὐθεῖαν πρὸς μίαν θύραν μονόφυλλην, στενήν, τὴν ἄνοιξε καὶ ὤθησεν ἐλαφρὰ τὴν Στέλλαν, διὰ νὰ ἔμβῃ μέσα . . . Καὶ στὴν κόλασι, θὰ ἔμβαινε καὶ στὴν κόλασι, γιὰ νἀφήσῃ πειὰ ἐκεῖνο τὸ μπράτσο ! Κ' ἐμβῆκε, κ' ἔπεσε κάτω στὸ γυμνὸ πάτωμα, σὰν πεθαμμένη μὲ ἀνοικτὰ μάτια. . . Ὁ Παναγῆς ἐστάθη στὸ κατῶφλι, κρατῶντας τὸ θυρόφυλλο. Τὸ πλατύ του σῶμα ἐσκέπαζεν ὅλο τὸ ἄνοιγμα.

— Αὐτοῦ ! εἶπεν· αὐτοῦ μέσα θά σε κλείσω, ὡς ποῦ νὰ μετανοήσῃς καὶ νά μου γυρέψῃς συμπάθειο . . . Ψωμὶ καὶ νερό, ἄλλο δὲν ἔχει . . . Καὶ βγάλτ' το ἀπὸ τὸ νοῦ σου πῶς θὰ σὲ βγάλω ποτὲ ἀλλοιώτικα, παρὰ ὅπως θέλω ἐγώ . . .

Εἶσαι ἡ Στέλλα, εἶπες τῆς μάννας σου, μὰ κ' ἐγὼ εἶμαι ὁ Παναγῆς· θὰ παλαίψουμε· πεῖσμα ἐσύ, πεῖσμα ἐγώ, καὶ ὅποιος βαρεθῇ προτήτερα . . . Ἀλήθεια, ὅποτε βαρεθῇς τὴ ζωή σου, νὰ τὸ παρεθύρι ποῦ βγαίνει στὰ κεραμίδια· ξαπόστα σού το ἀφίνω ἐλεύθερο. Ἔβγα ἔξω, πήγαινε ἴσια μὲ τὴν ἄκρη, καὶ πέσε. Μὲ τὸ κουτάλι θά σε μαζώξουμε ὕστερα, ἀπὸ τὴν αὐλή . . . Καὶ νά σου 'πῶ οὔλη τὴν ἀλήθεια, παστρικὰ καὶ ξάστερα ; Ἂν δὲν γυρίσῃς στοῦ Θεοῦ τὴ στράτα, αὐτὸ θὰ εἶνε τὸ καλλίτερο. Καὶ μήπως σοῦ περνάει ἄλλο τίποτα, παιδί μου ; Ἔ, ὅ,τι εἶπε ὁ Θεὸς θὰ γένῃ !

Βέβαια δὲν εἶχε κανένα σκοπὸ νἀπαντήσῃ ἡ Στέλλα. Ἀλλὰ οὔτε ὁ Βιολάντης ἐπερίμενεν ἀπόκρισι. Ἔκλεισε σιγὰ-σιγὰ τὴν πόρτα, μ' ἕνα μισοκακόμοιρο ὕφος, τὸ πειὸ παράξενο ποῦ εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ, πῆρε μαζί του τὸ κλειδί, καὶ κατέβηκε.

Ὁ Νταντῆς ἐθριάμβευε ! . .

Τὸ δωμάτιον τῆς σοφίτας, ὅπου εἶχαν φυλακίσῃ τὴν Στέλλαν, ἦταν μιὰ περίεργη καμαροῦλα, ποῦ εἶχε γίνῃ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ παράθυρόν της οἱ μαστόροι καὶ νὰ ξεσέρνουν τὰ κεραμίδια. Γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πῶς ἦταν ὅλη παράθυρο. Κάτω ἀπὸ τὸ χαμηλό, τὸ γυρτὸ ἐκεῖνο ταβανάκι, μόλις ὑπῆρχε πάτωμα ἀρκετὸ γιὰ νὰ χωρέσῃ τὸ ἀχυρένιο στρῶμα καὶ τὴν βουλιαγμένη καρέκλα, — τὰ μόνα ἔπιπλα ποῦ ηὗρεν ἐκεῖ μέσα ἡ Στέλλα, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα πήλινον κανάτι, — καὶ εἰς τὸ ψηλότερό του μέρος μόλις ἠμποροῦσε νὰ σταθῇ ὄρθιος ἕνας ἄνθρωπος. Ἡ πόρτα ἔκλεινε μ' ἕνα μεγάλο λουκέτο· ἀντίκρυ της τὸ παράθυρο, μὲ πράσινα παραθυρόφυλλα, σκοπιὰ ἀπομονωμένη· τὰ κεραμίδια ἄρχιζαν ἀμέσως, σύρριζα σχεδὸν μὲ τὸ βάθρο του, καὶ ἐκεῖ στὴν ἄκρη, — ὁ Θεὸς ξέρει πῶς, — ἀνθοῦσε μιὰ ρίζα ρεζεδᾶς.

Τῆς ἐνθύμιζε τὰ παιδικά της χρόνια αὐτὴ ἡ καμαροῦλα. Ἐδῶ ἀνέβαινε μὲ τὸν Νταντῆ, — ἡ μικρὲς δὲν ἦταν οὔτε γεννημένες, — κ' ἔπαιζαν. Ἦταν τὸ παλατάκι τους. Ἀκόμη τὸ πάτωμα καὶ οἱ τοῖχοι διατηροῦσαν τὰ ἴχνη τῶν παιγνιδιῶν τοῦ εὐτυχισμένου καιροῦ. . . Νὰ ἡ μεγάλη *τριώδα*, ποῦ εἶχε σκαλίσῃ μὲ τὸ σουγιᾶ του ὁ Νταντῆς στὸ πάτωμα. . . Νὰ ἡ ἀστεῖες ζωγραφιὲς μὲ τὰ πολύχρωμα μολύβια στοὺς τοίχους... Νὰ κ' ἕνα κάψιμο ἐκεῖ στὴν ἄκρη, ἀπὸ μιὰ τρακατροῦκα, ποῦ πῆγε νά τους βγάλῃ τὰ μάτια . . . Τί τρελλόπαιδο ἐκεῖνος ὁ Νταντῆς ! . . Θυμᾶται ἡ Στέλλα πῶς ἔβγαινε καὶ περπατοῦσε στὰ κεραμίδια, καὶ πῶς ἐστέκετο ἐκείνη φοβισμένη στὸ παράθυρο καί τον ἐφώναζε : — « Μή, Νταντῆ !.. Θὰ πέσῃς !.. Θὰ κατρακυλήσῃς !.. Νταντῆηη ! » — καὶ πῶς ἐκεῖνος τὸ ἔκαμνε τότε χειρότερα, ἔτσι διὰ νὰ την βασανίζῃ, διὰ νὰ διασκεδάζῃ μὲ τὴν ἀγωνία της. . .

Αἱ παιδικαὶ ἀναμνήσεις ἐξυπνοῦσαν ἄθελα στὸ πνεῦμα τῆς φυλακισμένης. Πῶς ἄλλαξαν τὰ πράγματα μὲ τὸν καιρό! Ποιὸς νά της τὤλεγε τότε, ὅτι τὸ παλατάκι ἐκεῖνο τὸ φαιδρό, τὸ εὐρύχωρο, τὸ ἀγαπητό, τὸ εὐτυχισμένο παλατάκι τῆς μικρούλας, θὰ τῆς ἐφαίνετο σήμερα τόσο στενό, τόσο θλιβερό, τόσο σκοτεινό, μ' ὅλο τὸ φῶς ποῦ εἰσωρμοῦσεν ἀπὸ τὸ ψηλό του παράθυρο! Ποιὸς νά της τὤλεγεν ὅτι μιὰ μέρα θὰ τὴν ἔκλειναν ἐκεῖ-μέσα νὰ μαρτυρήσῃ, καὶ ἡ νάρνηθῇ τὴν ἀγάπη της, ἢ νὰ πεθάνῃ ! . . .

Ὁ Βιολάντης εἶχε δώσει διαταγὲς μὲ φοβέρες : « Νὰ μὴν τολμήσῃ κανένας νανεβῇ στὴ σοφίτα, γιατὶ θά του κόψῃ τὰ *κατσικλείδια* ». Ὁ Νταντῆς ἔλυωνεν ἀπὸ τὴν περιέργεια· ἡ Βιολάνταινα μετὰ βίας ἔκρυβε τὴ στενοχώρια της· ἡ Νιόνια ἔχυνε δάκρυα πικρά· ἀλλὰ κανένας δὲν ἐτολμοῦσε νὰ παρακούσῃ. Μόνον ὁ Βιολάντης ἀνέβαινε δυὸ-τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα. Ἐξεκλείδονε τὸ λουκέτο, μὲ τὸ κλειδὶ ποῦ εἶχε πάντα στὴν τσέπη του, ἐπρόβαλλε τὸ μοῦτρό του ἥμερο καὶ ψυχρό, ἐδοκίμαζε νὰ χαμογελάσῃ, καὶ ἐρωτοῦσε :

— Ἔ, . . . μετανόησες ;

— Ὄχι ! ἀπεκρίνετο ἡ Στέλλα. Καὶ ἦταν αὐτὸ τὸ *ὄχι* ἡ μόνη λέξις ποῦ ἐπρόφερεν εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα· καὶ ἦταν κάτι πυκνὸ καὶ συγκεντρωμένο εἰς τόνον καὶ ἔκφρασιν, ποῦ ἔκλεινε μέσα του ὅλα ὅσα εἶχε νὰ 'πῇ· καὶ ἦταν κάτι φοβερὸν καὶ μεγαλόπρεπον !

— Καλά ! ἔλεγεν ὁ Βιολάντης. Καί της ἔρριχνεν ἕνα κομμάτι ψωμί, ὅπως θὰ τὸ ἔρριχνε σὲ σκύλο, καί της ἄφινεν ἐκεῖ-χάμω τὸ κανάτι μὲ τὸ νερό, κ' ἔβγαζεν ἔξω τὸ ἄδειο, κ' ἐκλείδωνε τὴν πόρτα καὶ κατέβαινε.

Καὶ πάλι τὸ βράδυ ἢ τὸ πρωί :

— Ἔ . . . μετανόησες ;

— Ὄχι !

Χίλιες φορὲς ὄχι ! Ἂς ἦταν ὅσο ἤθελε σκληρὴ καὶ ἀνυπόφορη ἡ ζωή της ἐκεῖ-μέσα . . . Ὄχι ! Ἂς ἦταν φρικτὸ καὶ ἀπαραδειγμάτιστο καὶ ἀφάνταστο τὸ μαρτύριό της . . . Ὄχι ! Ἂς τὴν ἔκαιγεν ἡ φλόγα τοῦ μεσημεριοῦ καὶ ἂς τὴν ἐπάγωνεν ἡ δροσιὰ τῆς αὐγῆς . . . Ὄχι ! Ἂς τὴν ἔτρωγε, καθὼς τὸ ἔτρωγε, τὸ μαῦρο καὶ ξερὸ ψωμί . . . Ὄχι ! Ἂς ἐστερεῖτο ὅλα τὰ πράγματα ποῦ ἀγαποῦσε, ἂς μὴν εἶχε μὲ τί νὰ περάσῃ τὴ

θλιβερή της ὥρα, στὴ γύμνια ἐκείνη καὶ στὴν ἐρημία . . . Ὄχι !

Καὶ δὲν εἶχε τίποτα, ἀλήθεια. Ἡ κόλασις τοῦ δωματίου της, κάτω, μ' ὅλο τὸ ξύλο ποῦ ἔτρωγεν, ἦταν παράδεισος ἐμπρὸς στὴν κόλασιν αὐτή. Ἐκεῖ τοὐλάχιστον εἶχε καὶ κανένα ἐργόχειρο, εἶχε καὶ κανένα βιβλίο, καὶ ἦταν στιγμές, — ποιὸς θὰ τὸ πιστεύσῃ ! — ποῦ λησμονοῦσε τὴν θλῖψί της μὲ τὴν ἐργασία. Δέν την εἶχαν στερήσῃ ἐπὶ τέλους ὅ,τι τῆς ἐχρειάζετο γιὰ νὰ ζῇ ὅπως ἦταν συνειθισμένη, καὶ ἴσως, ἂν την ἄφιναν καιρό, ποιὸς ξέρει, μποροῦσε καὶ νὰ μετανοήσῃ. Μὰ ἐδῶ, ἐδῶ στὴν τρώγλη, μ' ἕνα στρῶμα ἀχυρένιο καὶ μὲ μιὰ καρέκλα βουλιαγμένη, πῶς νὰ ξεχάσῃ, πῶς νὰ μετανοήσῃ ;

Καὶ τώρα, δύο μόνον πράγματα εἶχε ποῦ της ἔδιναν κάποιαν παρηγορία : τὸ νερό, ποῦ το ἔβγαζε ἔξω κ' ἐκρύωνε καὶ τῆς ἐδρόσιζε τὰ φλογισμένα στήθη, — καὶ τὸ γράμμα τοῦ Χρηστάκη ποῦ τὸ εἶχε φυλαγμένο στὸν κόρφο της, φωτιὰ γιὰ τὸν πάγο τῆς αὐγῆς, δροσιὰ γιὰ τὴν φλόγα τοῦ μεσημεριοῦ, φῶς γιὰ τὸ σκοτάδι τῆς νύκτας... Ναί· κατώρθωσε νά το κρατήσῃ αὐτὸ τὸ γράμμα, μολονότι ὁ Βιολάντης εἶχε χαλάσῃ τὸν κόσμο νὰ τῆς το πάρῃ· «Δὲν τὸ ἔχω . . . ἀπὸ τὸ φόβο μου νὰ μή το ἰδῇ κανένας, τὸ ἔκαψα». Καὶ τὸ ἔλεγε μὲ τόσην ἐπιμονή, ποῦ τὴν ἐπίστευσαν. Καὶ τώρα τὸ εἶχε, καὶ τὸ ἔσφιγγε σὰ θησαυρό, καὶ τὸ ἔβγαζε γιὰ νὰ τὸ φιλήσῃ χίλιες φορὲς τὴν ἡμέρα . . . Τὸ εἶχε μάθῃ ἀπέξω τόσῳ καλά, ποῦ ἤξευρε μὲ τί ἄρχιζε καὶ μὲ τί ἐτελείωνε κάθε γραμμή, καὶ εἶχεν ἐμπρός της κάθε λέξεως τὴ φυσιογνωμία, καὶ τὴ νύκτα τὶς ἔβλεπε πύρινες στὸ σκοτάδι. Λίγη, πολὺ λίγη ὥρα ἐκοιμᾶτο. Τὸν τρόμο τῆς μοναξιᾶς κατεσίγαζεν ἡ λύπη· ἀλλ' αὐτὴ τὴν ἐκρατοῦσε τὸ περισσότερον ἄγρυπνη. Ὁ λίγος της ὕπνος ἦταν γεμᾶτος ὄνειρα. Μὰ ὠϊμέ ! οὔτε σ' αὐτὰ δὲν εὕρισκε τὴν εὐτυχία. Πάντα θὰ ἔβλεπε τὸ Χρηστάκη, μὰ ἕνα Χρηστάκη ὄχι ὅπως τὸν ὠνειρεύετο τὴν ἡμέρα, ἕνα Χρηστάκη ἀλλοιώτικο, παράξενο, ψυχρό, στεγνό, ἀδιάφορο, κακό. Γιατὶ τάχα ;

Μήπως δὲν τὴν ἀγαποῦσε ; Ἄ, μπᾶ, ἀδύνατο ! . . . Ἂν εἶχε δώσῃ πίσω τὸ γράμμα, ἂν δὲν ἐπερνοῦσε ποτὲ νά την ἰδῇ, ἦταν βέβαια ποῦ τον εἶχε φοβερίσῃ ὁ πατέρας της. Ἄχ, πῶς θὰ ὑπέφερεν ὁ καλός της, καὶ ποιὸς ξέρει μὴ τὸ μαρτύριό του ἦταν φοβερώτερο καὶ ἀπὸ τὸ δικό της ! . . .

Κάποτε ἕνα ἀπόγευμα τῆς ἐφάνη ὅτι τὸν εἶδεν. Ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς φυλακῆς, ἐφαίνετο μακρυὰ ἕνα κομμάτι τῆς Καινούργιας Ρούγας. Ὁ Χρηστάκης — ναί, αὐτὸς ἦταν, — ἐπέρασεν ἀπὸ ἐκεῖ σὰν βιαστικός, σὰν φοβισμένος, κ' ἐχάθη σὰν φάντασμα. Θὰ κύτταξε βέβαια στὸ μπαλκόνι καὶ στὸ παράθυρο κάτω· ἄχ, ποῦ νὰ τὸ ξέρῃ, γιὰ νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια του ψηλότερα, ἐκεῖ ψηλά ! . . . Τί καλὰ ἂν ἐπερνοῦσε καὶ πάλι καὶ ἂν τὴν ἔβλεπε ! . . . Θὰ τοῦ ἔνευε νὰ περάσῃ τὸ βράδυ, τὴ νύκτα, νὰ πλησιάσῃ, νὰ σταθῇ ἀπὸ κάτω, καὶ θὰ ἔκοβε τὴν ἀνθισμένη ρεζεδᾶ, καὶ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς της θὰ ἐπροχωροῦσεν ὡς τὴν ἄκρη τῆς σκεπῆς, καὶ θὰ τοῦ ἔρριπτε τὰ ἄνθη καὶ θὰ τοῦ ἔλεγε : «Σ' ἀγαπῶ, ἀγάπα με !» Αὐτὸ ἤθελεν, ἕνα τέτοιο ὠνειροπολοῦσε. Κ' ἔμενε προσηλωμένη ὧρες ὁλόκληρες στὸ κομμάτι ἐκεῖνο τοῦ δρόμου τὸ μακρινό . . . Τί ἐπερίμενε ; πόση ἐλπίδα μποροῦσε πειὰ νὰ ἔχῃ ; Μέσα στὴ σκοτεινιὰ τῆς ψυχῆς της, ἀπὸ ποῦ θὰ ἔμβαινε φῶς ;

Ζ΄

Ἄχ, ὁ Χρηστάκης δὲν ἐπερνοῦσε . . . κ' ἐκείνη ἔχανε λίγο-λίγο τὴν ἐλπίδα, — γιατὶ ἔχανε λίγο-λίγο καὶ τὴ ζωή . . .

Ἐστέναζεν, ἔλυωνεν, ἐπέθαινε, — καὶ κάτω τὸ σπίτι ἀντηχοῦσεν ἀπὸ γέλοια χαρᾶς. Ἦταν τῆς Παναγίας ἀνήμερα. Ὁ Βιολάντης καὶ ἡ Βιολάνταινα ἐδέχοντο τὰς ἐπισκέψεις καὶ τὰς εὐχὰς τῶν φίλων των. Ἡ θύρα ὀρθάνοικτη, τὰ σαλόνια ἀνθοστολισμένα, ἑορτάσιμα. Οἱ σπιτικοὶ εἶχαν φορέσῃ τὰ φαιδρότερά τους προσωπεῖα, καὶ ὁ κόσμος, πρωΐ καὶ ἀπόγευμα, ἀνεβοκατέβαινε.

— Καὶ ἡ Στέλλα ; τί κάνει ἡ Στέλλα ;

— Ἀνήμπορη ἀκόμα, ἀπαντοῦσεν ἡ Βιολάνταινα, μ' ἔκφρασιν λύπης παροδικήν.

— Ἡ καϋμένη, ἔλεγε καὶ ὁ Βιολάντης μὲ τὸ ἴδιον ὕφος· δὲν ξέρετε πῶς ἤθελε σήμερα νὰ καταιβῇ· μὰ νά σας 'πῶ τὴν ἀλήθεια, ἐγὼ δὲν τὴν ἄφησα. Εἶνε τόσο ἀδύνατη !

— Καὶ ἀπὸ τί ὑποφέρει, μάτια μου ;

— Μὰ ξέρω κ' ἐγώ . . . νευρικὴ κατάστασις, *μίο κάρο!*

— Εἶνε τῆς ἡλικίας· γιατί δὲν τῆς κάνετε κανένα ταξεῖδι ;

— Αὐτὸ μᾶς εἶπε καὶ ὁ γιατρός. Μὰ δὲ θέλει . . . οὔ, εἶνε πολὺ δύσκολη στὰ ταξεῖδια . . . ἔλεγα ὅμως νά τη στείλω λίγες μέρες στὴν ἐξοχή.

Τὸ βράδυ ἔγινε καὶ ἡ μικρὴ συναναστροφή, ἡ συνειθισμένη. Ἡ μπαλκονόπορτες ἀνοικτές, καὶ τὸ μεγάλο μπαλκόνι γεμᾶτο κυρίους καὶ κυρίες. Ὡς ἐπάνω στὴ φυλακὴ ἔφθανεν ὁ φαιδρὸς ἀλαλητός. Μιὰ κυρία ἐτραγούδησεν εἰς τὸ πιάνο

ἄριες ἀπὸ τὴ *Φαβορίτα*· ἕνας νέος εἶπε τὸ ἀπαραίτητον *Ἐρί τοῦ*, καὶ ἔπειτα ἐτραγούδησαν οἱ δύο ἕνα ντουέτο ἀπὸ τὸ *Ρουΐ Βλάς*. Ἡ ὡραῖες φωνές των ἀντηχοῦσαν παθητικώτατα στὴ σιωπὴ τῆς καλοκαιρινῆς βραδυᾶς, καὶ ὁ φιλόμολπος κόσμος ἐσταματοῦσεν ἀπὸ κάτω νὰκούσῃ.

Ἡ Στέλλα ἐστέκετο εἰς τὸ παράθυρον. Πέρα ἐφαίνετο ὁλίγος τοῖχος ἀπὸ τὸ ἀντικρυνὸ σπίτι, καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ κίτρινο κομμάτι, ἐσχηματίζετο ἕνα φωτεινότατον τετράπλευρον. Ἦτο ἀπὸ τὴν ἀνοικτὴν ἀπέναντι μπαλκονόπορταν, καὶ ἦτο ἕνα κομμάτι τῆς ἑορτῆς, προσπῖπτον ὡς προβολὴ φωτεινῆς εἰκόνος. Ἐφαίνετο ἡ βαρεῖα σκιὰ τοῦ κοντοῦ κροσσωτοῦ παραπετάσματος, καὶ ἀπὸ κάτω, ἐκινοῦντο, ἐπηγαινοήρχοντο, ἄλλαι σκιαὶ ἀμυδρότεραι, ἀνακατευμέναι. Μίαν στιγμὴν τῆς ἐφάνη ὅτι εἶδε τὴν μητέρα της, ἀνατρέπουσαν τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὰ γέλοια, καὶ ἄλλην στιγμην τὸν πατέρα της, μὲ ὄψιν καὶ κινήματα εὐτυχίας . . . Ἡ ἀτμοσφαῖρα ἦτο ὑγρή· ἀπὸ κάτω ἀνέβαινεν ἡ αὐγουστιάτικη μυρωδιὰ τῆς ξερῆς σταφίδας· τὸ φεγγάρι δὲν εἶχεν ἔβγῃ νάμαυρώσῃ τὰ φῶτα τῆς πόλεως. ποῦ ἐκοκκίνιζαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ τοὺς ἀτμούς· καὶ εἰς τὸν κατάμαυρον οὐρανὸν τὰ ἄστρα ἔλαμπαν δακρυστάλακτα.

Βυθισμένη εἰς τοὺς πενθίμους της διαλογισμούς, ἡ Στέλλα ἐκρατοῦσε τὸ μέτωπο μὲ τὰ δύο χέρια. Ποτὲ δὲν τῆς εἶχε κάμῃ τόσην ἐντύπωσιν ἡ θέσις της, ποτὲ δὲν εἶχεν ἀναμετρήσῃ τόσον τὸ μέγεθος τῆς δυστυχίας της, ὅσον ἀπόψε, μέσα εἰς τὴν φυλακήν της, ἀπέναντι τοῦ φωτεινοῦ τετραγώνου. Ἠσθάνετο κἄτι, ἀπείρως ἀλγεινόν, ὡς νὰ εἶχεν ἀναλιγώσῃ μέσα ἡ ψυχή της, καὶ οἱ μύες τοῦ προσώπου της ἄρχισαν νὰ συσπῶνται εἰς λυγμούς. Λίγο-λίγο οἱ σπασμοὶ ἐγίνοντο δυνατώτεροι καί της συνεκλόνιζαν τὸ σῶμα. Ἐσκέπασε τὸ πρόσωπον μὲ τὰ χέρια, ἐστηρίχθη εἰς τὸ βάθρον τοῦ παραθύρου, καὶ παρεδόθη εἰς τὸν μεγάλον ἐκεῖνον θρῆνον. Τὰ δάκρυα, τὰ τόσον σπάνια δάκρυά της, ἔτρεξαν ἀπόψε, διὰ πρώτην φοράν, σὰν ποτάμι. Ὥρες ἔκλαιγεν. Ὅλος ὁ πόνος, ποῦ εἶχε κρατήσῃ μέσα της τόσον καιρό, ἐξεσποῦσεν· ὅλα τὰ δάκρυα, ποῦ δὲν εἶχε χύσῃ, τόρα ἐχύνοντο διὰ μιᾶς. Καὶ μαζί της ἔκλαιγεν ἡ νύκτα, καὶ εἰς τὸν κατάμαυρον οὐρανὸν τὰ ἄστρα ἔλαμπαν δακρυστάλακτα.

Τὰ φῶτα ἔσβυσαν, οἱ θόρυβοι ἔπαυσαν, ἡ σιωπὴ τῆς νυκτὸς διεχύθη παντοῦ μαζὶ μὲ τὸ σκότος, κ' ἐκείνη ἔκλαιγε. Ἐκεῖ σχεδὸν ἐξημερώθη. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔκαιγεν ὅλη, εἶχε πυρετόν. Καὶ τὴν ἄλλην, καὶ τὴν ἄλλην . . .

Τώρα τὰ κιτρινισμένα της μάγουλα, τὰ μαραμμένα πέταλα τοῦ κρίνου, εἶχαν δυὸ βοῦλες χλωμοκόκκινες σὰν αἵματος κομμένου. Τὰ ὁλόμαυρα μάτια, ὁλάνοικτα σὰν τρομαγμένα, ἔβγαζαν φωτιές. Ἄχ, τὸ κερὶ ἔλυωνε τώρα μὲ φλόγα, μὲ φλόγα ὠχρή. σὰν νὰ ἦτον ἀναμμένο, ἡμέρα, μέσα σὲ κανένα ἐρημοκκλῆσι . . .

Καὶ ἡ λίγη ὄρεξι ποῦ εἶχε, τῆς ἐκόπη ὁλότελα. Οὔτε ἔβαζε πειὰ στὸ στόμα της τὸ ψωμί, καὶ γιὰ νὰ μὴ δώσῃ ὑποψία τὸ ἐπετοῦσε στὰ κεραμίδια. Μόνον τὸ νερὸ δὲν τῆς ἔφθανε τώρα, στὴν ἄσβυστη δίψα της. Ξαπλωμένη πάντα στὸ στρῶμα τὸ ἀχυρένιο, ἀλλ' ἄγρυπνη νύκτα καὶ μέρα, εἶχε τὸ πήλινο κανάτι δίπλα της, καὶ οἰκονομοῦσε ἀκόμη καὶ τὶς στάλες ποῦ ἔβγαιναν ἀπὸ τοὺς πόρους, κ' ἔβρεχε μ' αὐτὲς τὸ μανδῆλί της, καὶ τὸ ἔφερνε στὸ φλογισμένο μέτωπο. στὰ φρυγμένα χείλη . . . Ὦ θεέ μου, τί γρήγορα ποῦ ἐτελείωνε τὸ νερό, τί γρήγορα ποῦ ἀπόμενεν ἄδειο καὶ ξερὸ τὸ κανάτι, καὶ μὲ τί λαχτάρα ἐπερίμενε τὸ καινούργιο! Καὶ κατήντησε τώρα νὰ εἶνε αὐτὸ ὁ μόνος της πόνος, καὶ τὸ μόνο της μαρτύριο, καὶ ἡ μόνη της ἐλπίδα, καὶ ἡ μόνη της ἀνακούφισις. Ἡ ζωή της ἔσβυνε καὶ δὲν εἶχε δυνάμεις, παρὰ νὰ πίνῃ νερό. Κατέβαλλε τὴν ἡρωϊκωτέραν προσπάθειαν, κάθε φορὰν ποῦ ἤκουε τὰ βήματα τοῦ πατέρα της, γιὰ νάνασηκόνεται στὸ στρῶμα, καὶ γιὰ νὰ τοῦ δείχνῃ ὅτι εἶνε καλά, καὶ γιὰ νὰ προφέρῃ σταθερὰ τὴν ἐπίμονη καὶ ἀπηλπισμένη ἀπάντησί της στὴν στερεότυπην ἐρώτησι τοῦ Βιολάντη :

— Ἔ . . . ἐμετανόησες ;

— Ὄχι !

Καὶ ὁ Βιολάντης κατέβαινε, χωρὶς νὰ ὑποπτεύεται τίποτα. Ἡ ἡμέρες περνοῦσαν καὶ ἄρχισε νὰπελπίζεται . . . Ἐκεῖνος ἐνόμιζε πῶς ὕστερα ἀπὸ λίγες ὧρες τέτοιας φυλακῆς, ἡ Στέλλα. θὰ ἔπεφτε στὰ πόδια του. Ἀλλὰ νὰ ποῦ αὐτὸ δὲν ἔγινε, καὶ οὔτε κατὰ τὰ φαινόμενα θὰ ἐγίνετο. Καὶ ὁ Βιολάντης ἀπὸ μέσα του ἀνησυχοῦσε πολύ. Ὄχι ὅτι εἶχε μετανοήσῃ αὐτός, ὄχι ὅτι ἐλυπεῖτο τὴν κόρη του. Μπᾶ Θεὸς φυλάξοι ! αὐτὸς νὰ λυπηθῇ τὸ «ξένο κρέας», καὶ ὕστερ' ἀπὸ τέτοια αὐθάδεια, ἀπὸ τέτοιο πεῖσμα καὶ ἀπὸ τέτοια ἀτιμία ; Ἀλλὰ ἐφοβεῖτο τὸν κόσμον. Αὐτὴ ἡ μυστηριώδης ἀρρώστια τῆς Στέλλας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ χωρὶς ὑποψίαν, χωρὶς σκάνδαλον. Κ' ἐζητοῦσε καμμίαν ἄλλην λύσιν. Ἔξαφνα νά την βγάλῃ ἀπὸ τὸ σπίτι, νά την στείλῃ σὲ ἐξοχή, νά την στείλῃ ταξεῖδι, κ' ἐκεῖ πειὰ ἂς ἐζοῦσε ἢ ἂς πέθαινε, τοῦ ἦταν ἀδιάφορο. Ἀλλὰ πῶς νά το κάμῃ ; Ἀπέναντι τῶν δικῶν του ὅλων ἡ φιλοτιμία του

ἦτο ἐκτεθειμένη· καὶ μὲ τί πρόφασιν θὰ ἔβγαινεν ἀπὸ τὴν φυλακήν της ἡ Στέλλα, χωρὶς νὰ πέσῃ πρῶτα στὰ πόδια του; Αὐτὸ δὲν θά το ἔπερναν γιὰ ὑποχώρησι, γι' ἀδυναμία δική του;

Τέλος πάντων δὲν ἤξευρε τί νὰ κάμῃ, ὅταν ἔξαφνα μία εἴδησις ἦλθε νά τον βγάλῃ ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν: Ὁ Χρηστάκης ὁ Ζαμᾶνος τὰ ἔφτειασε, λέει, μὲ τὴ θυγατέρα τοῦ κόντε-Μαρκότση, τὴν ἔκλεψε, μάτια μου, ἐψὲς τὸ βράδυ, καὶ ἀπὸ 'δῶ πᾶν οἱ ἄλλοι. . .

Μόλις ἄκουσε τέτοιο πρᾶγμα ὁ Παναγῆς, ἔγινεν ἔξω φρενῶν ἀπὸ τὴν χαράν του, καὶ ἀμέσως, ἐξ ἐνστίκτου, ἔχωσε τὸ χέρι στὴν τσέπη καὶ ἔπιασε τὸ κλειδὶ τοῦ λουκέτου. . . Ἔτσι ἐτελείοναν ὅλα μὲ τὸ καινούργιο κάζο τοῦ σιὸρ-Χρηστάκη. Τί καλά! Καὶ ἐν ᾧ θὰ ἠμποροῦσε ἐξαίρετα νὰνοίξῃ τὴ φυλακὴ τῆς Στέλλας, θά της ἔρριχνεν ὡς συγχωροχάρτι τὴν εἴδησιν, καὶ θριαμβεύων, θά την ἐπροκαλοῦσε νὰ καμαρώσῃ τὸν ἀγαπητικό της, τὸν τίμιο νέο, ποῦ γι' ἀγάπη του ἐτόλμησε νὰ 'πῇ ὄχι στὸν πατέρα της!

Καὶ ἡ χαρά του ἦταν ἄγρια, ἐκδικητικὴ χαρά, καὶ ἐφαντάζετο μὲ ἀπερίγραπτην εὐφροσύνην ἱκανοποιήσεως, ὅλον τὸν σπαραγμόν, ὅλην τὴν ταπείνωσιν, ὅλον τὸν ἐξευτελισμὸν ποῦ θὰ ἐδοκίμαζεν ἡ Στέλλα. Ἔτρεξεν ἀνυπόμονος εἰς τὸ σπίτι, κ' ἐπῆρε δυὸ-δυὸ τὰ σκαλιὰ, ὡς που ἔφθασε στὴ σοφίτα.

Ἄνοιξε τὴν θύραν, κ' ἔτσι, διὰ νὰ παίξῃ, ἐπρόβαλε κατὰ τὴ συνήθεια τὸ κεφάλι του κ' ἐρώτησεν:

—Ἔ. . . ἐμετανόησες;

Παραξενεύθηκε πολὺ ποῦ δὲν ἄκουσε τὸ ὄχι, κ' ἐκύτταξεν. Ἡ Στέλλα ἦταν ξαπλωμένη, ἀκίνητη, μὲ τὰ μάτια ὁλάνοικτα. Κοντά της, σχεδὸν ἐπάνω στὸ στῆθός της, ἕνα χαρτὶ ζαρωμένο, καὶ δίπλα τὸ πήλινο κανάτι, φρυγμένο, κατάξερο.

Ὁ Παναγῆς ἀνατρίχιασε κ' ἐπροχώρησεν ἕνα βῆμα. . . Ἐκύτταξε καλλίτερα, καὶ ἀμέσως, συνάπτων τὰς χεῖρας μ' ἔκπληξιν, ἐψιθύρισε:

— Μπᾶ! ἔσκασε. . .

Ἔμεινεν ὀλίγας στιγμὰς ἀκίνητος σὰν ἄγαλμα, καὶ ἔπειτα ἔσκυψε διὰ νὰ βεβαιωθῇ.

Ναί· ὁ Θεὸς ἐλυπήθη τὴν Στέλλαν, καὶ τὴν ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὴν εἴδησιν πού της ἔφερνε σήμερα ὁ πατέρας της.

. . . Ἡ κηδεία της ἔγινε «μεγαλοπρεπὴς καὶ συγκινητικωτάτη». Ὁ Δεσπότης μὲ ὅλους τοὺς παπάδες, χώρα καὶ χωριά, ὅλα τὰ ἀμάξια, καὶ τὰ ἰδιωτικὰ ἀκόμη, ὅλα τὰ λουλούδια τοῦ κόσμου, δυὸ ἐπικήδειοι, ἕνας ἐπιτάφιος, ἐλεγεῖα τυπωμένα, ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐγχωρίους ποιητάς, καὶ δάκρυα ἀτελείωτα. Παρετηρήθη ὅτι ὁ Παναγῆς ἔκλαιγε πικρότερα ἀπ' ὅλους, καὶ ἀπὸ τὸν Νταντῆν ἀκόμα, ποῦ ἐξεφώνιζε στὴν ἐκκλησία σὰν τὸ γουροῦνι ποῦ σφάζουν. Καὶ ἀληθινὰ νὰ μετανοοῦσαν οἱ Βιολάντηδες γιὰ ὅ,τι ἔκαμαν, πάλι δὲν θὰ ἔκλαιγαν, ὅπως ἔκλαιγαν τώρα, γιὰ νὰ δείξουν στὸν κόσμο λύπη ποῦ δὲν εἶχαν.

— Μπράβο, Παναγῆ μου, ἔλεγαν οἱ φίλοι τῆς οἰκογενείας. Ἔκαμες τὸ τελευταῖό σου χρέος στὸ παιδάκι σου, σὰν καλὸς πατέρας. Ποτὲ δὲν ἐματαστάθηκε τέτοια κηδεία.

—Ἔ, τὸ κατὰ δύναμιν, ἀπαντοῦσεν ὁ Παναγῆς μετριοφρονῶν. Ἐκεῖ ποῦ θάν τα ἔπερνε προῖκα, ἂς πᾶνε τώρα. . .

Καὶ τὰ κλάμματα δέν τον ἄφιναν νὰ τελειώσῃ.

Τὸ βράδυ ὅμως, ὅταν ἡ οἰκογένεια ἔμεινε μόνη, ὁ Παναγῆς ἐσκούπισε μιὰ χαρὰ τὰ δάκρυά του, ἐπῆρε τὸ συνειθισμένο του ἄγριο, στάθηκε, τοὺς ἐκύτταξε ὅλους ἕνα-ἕνα, καὶ εἶπε:

—Ἔτσι, νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ ὅλα τὰ παιδιὰ ποῦ δὲν ἀκοῦν τὸν πατέρα τους! Φτάνει πειὰ τὰ μιξοκλάματα! τώρα εἴμαστε μοναχοί μας.

Ἐν τοσούτῳ, μὲ ὅλην τὴν μυστικότητα τῆς οἰκογενείας, μ' ὅλην τὴν τέχνην ποῦ οἰκονόμησε τὰ πράγματα ὁ Παναγῆς, κάτι ἐψιθυρίσθη. Ἡ κάπως παράξενη ἀρρώστια τῆς Στέλλας, ἡ σύμπτωσις νὰ πεθάνῃ τὴν ἴδια μέρα ποῦ ἀκούσθη τὸ κάζο τοῦ Χρηστάκη, κάτι μισόλογα τῶν σπιτικῶν, ἡ ἐρωτικὴ ἱστορία ποῦ ἦταν γνωστὴ σ' ἕναν κύκλο, ὅλα αὐτὰ ἐσχετίσθησαν, ἐσχολιάσθησαν, καὶ λόγος ἐβγῆκε πῶς ἡ θυγατέρα τοῦ Βιολάντη «ἐφαρμακώθηκε γιὰ τὸ Ζαμᾶνο». Ἄλλοι τὸ ἐπίστευσαν, ἄλλοι ὄχι· κανένας ὅμως δὲν ἔμαθε ποτὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια.

Ἴσως θὰ μ' ἐρωτήσετε, ἂν οἱ γάμοι τοῦ Χρηστάκη ἔγιναν τὴν ἴδια ἡμέρα ποῦ ἐκηδεύθη ἡ Στέλλα. Ὄχι· διηγοῦμαι τὰ πράγματα ὅπως ἔχουν, καί, ὅσον ὡραία θὰ ἦταν μιὰ τέτοια ἀντίθεσις, λυποῦμαι ποῦ δὲν εἰμπορῶ νὰ σάς την προσφέρω. Ἐχρειάσθη πολὺς καιρὸς διὰ νὰ πεισθῇ ὁ κόντε-Μαρκότσης νὰ μετρήσῃ τὴν προῖκα, καὶ ἡ «χρυσῆ νεολαία» τοῦ τόπου ἄργησε νὰ συνεορτάσῃ τοὺς εὐτυχισμένους αὐτοὺς γάμους.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟ ΚΑΛΛΙΤΕΡΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Κατὰ τὸν Friedrich Rückert.

Ἂν θὲς τὴν καθεμιὰ καρδιὰ βαθειὰ νὰ συγκινήσῃς,
Σὲ πόνου θλιβερὸ σκοπὸ
Τραγοῦδι νὰ τονίσῃς,
Κι' ὄχι τραγοῦδι χαρωπό.

Ἂν μερικοὶ δὲν ἔνοιωσαν χαμόγελο γλυκό,
Μὰ ἀπὸ τὰ τόσα πλήθη
Ποιὸς ἕναν πόνο μυστικὸ
Δὲν κρύβει μέσ' τὰ στήθη;

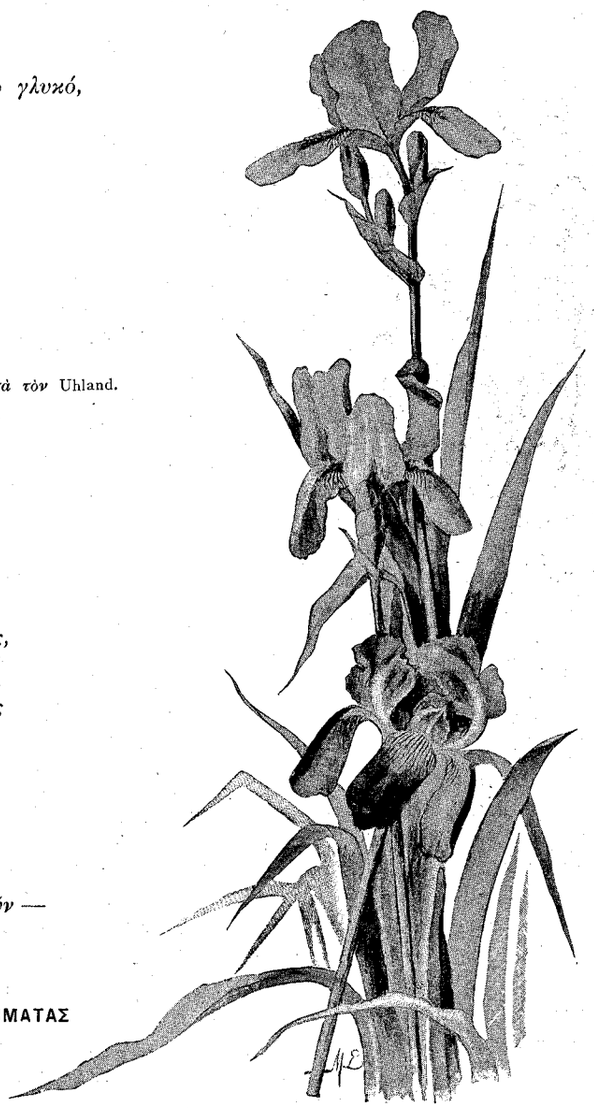

ΣΕΡΕΝΑΔΑ

Κατὰ τὸν Uhland.

Γλυκὸ τραγοῦδι μὲ ξυπνᾷ,
Ἀργὰ δὲν εἶναι τώρα;
Γιὰ κύτταξε, μητέρα μου,
Ποιὸς νἄναι αὐτὴ τὴν ὥρα;

Δὲν εἶναι, ἀγάπη μου, κανείς,
Γύρε στὸ προσκεφάλι·
Πῶς τραγουδοῦσαν πίστεψες
Στοῦ πυρετοῦ τὴ ζάλη.

Δὲν εἶναι μουσικὴ τῆς γῆς,
Ἄγγελοι στὸν αἰθέρα
Ψάλλουν γλυκὰ καὶ μὲ καλοῦν —
Σ' αὐτοὺς πετῶ, μητέρα!

Μόναχον 1900.

Ν. ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ

Εἰς τὸν ποιητὴν Κωνσταντῖνον Χρηστομάνον.

"Lauri . . . . . .
Parlate mi di lui la prima sera.„
G. D' ANNUNZIO

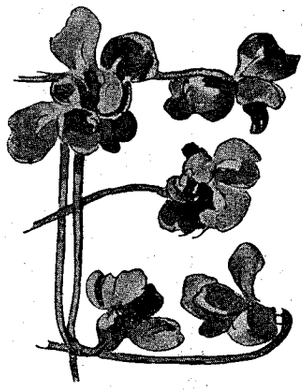

σπερινοὶ θάνατοι περνοῦν σιγαλὰ ἐπάνω ἀπὸ τὰ σκοτεινά σας φύλλα, ὦ μενεξέδες, ποῦ μιὰ πανάρχαια νεκρικὴ λήκυθος σᾶς κρατεῖ στὰ δακρυσμένα τὴς σπλάγχνα· χλωμὲς ἀγάπες ξεψυχοῦν μέσα στὴ μυρωδιά σας· ἡ κάμαρα γεμίζει ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῶν θλιμμένων οὐρανῶν. Ἡ ἀφροδίσια ἀναπνοή σας ζῇ τώρα μονάχη μέσα στὴ σκιά, ποῦ ἡ ψυχή μου ἑτοιμάζεται νὰ πεθάνῃ. Στὸ θλιβερὸ δειλινό, μέσα στὸ ξεψύχισμα τῶν εὐτυχιῶν, μιλᾶτέ μου, μενεξέδες, μεθυσμένοι ἀπ' τὴ δροσιὰ μιᾶς βακχικῆς νύχτας, μιλᾶτέ μου ἀκόμα γιὰ τὸ μακρινὸ περιβόλι.

Κάτω ἀπ' τὴ διαμαντένια βροχὴ τῶν κλαυθμυρῶν συντριβανιῶν οἱ λευκοὶ κρίνοι ἔλυωναν λυπητερὰ σὰν τὰ ἐφήμερα χιονολούλουδα ἐκεῖνο τὸ βράδυ, τὰ κόκκινα τριαντάφυλλα ἐχλώμιαζαν σὰν τὰ μάγουλα τῶν λυπημένων παρθένων καὶ οἱ μαῦροι κισσοὶ ἀγκάλιαζαν φοβισμένοι τὰ κρυφὰ κάλλη τῶν μαρμαρένιων Ναϊάδων. Μόνον ἡ ἀφροδίσια ἀναπνοή σας ἐζοῦσε μέσα στὴ βακχικὴ νύχτα. Τὰ κλωνάρια σας ἦσαν βυθισμένα στὸ ἀνθογυάλι τῶν ἀφιλήτων κόλπων καὶ στὰ πέταλά σας ἀπάνω ἐστάλαζαν τὰ δάκρυα τῆς ἀγάπης. Μιλᾶτέ μου, στὸ θλιβερὸ δειλινό, μιλᾶτέ μου, μυστικοὶ μενεξέδες, γιὰ τὸ μακρινὸ περιβόλι.

Μιλᾶτέ μου γιὰ τοὺς ὡραίους θανάτους. Τὸ λυκόφως ἔπεφτε κρύο ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐπάνω στὰ λευκὰ καὶ στὰ ρόδινα καὶ στὰ μαῦρα φύλλα· ἡ σκιὰ ἀγκάλιαζε τὴς μαρμαρένιες θεὲς τοῦ κήπου καὶ τἀκοίμητα νερὰ τῶν θλιβερῶν συντριβανιῶν· ἡ τελευταῖες εὐωδίες ἀνέβαιναν πρὸς τἄστρα, ἀκολουθῶντας τὴ σιωπηλὴ λιτανεία τῶν ψυχῶν ποῦ ταξιδεύουν κάθε νύχτα πρὸς τοὺς δρόμους τοῦ Γαλαξία. Ἐπέθαναν τάχα ὅλα τὰ λουλούδια; Τὸ σκοτάδι τὰ ἔπνιξε τὰ ἄσπρα τἀγάλματα; Τὰ λάλα νερὰ τὰ ἐρούφηξε τάχα ἡ διψασμένη νύχτα;

Μιλᾶτέ μου, μενεξέδες, γιὰ τὴ δειλὴ ἀδελφὴ τῶν μαρμαρένιων Ναϊάδων, μιλᾶτέ μου γιὰ τὸν μικρόν, μαυροφορεμένον προφήτην τοῦ μακρινοῦ περιβολιοῦ. Ἤμουν ἐγὼ ὁ μαυροφορεμένος προφήτης τοῦ μακρινοῦ κήπου, ἐγὼ ποῦ ζητῶ στὸ θλιβερὸ δειλινό, μὲ τοὺς θρήνους τοῦ Ὀρφέως, τὴ δειλὴ ἀδελφὴ τῶν μαρμαρένιων Ναϊάδων. Τὸ σκοτάδι ἔπνιγε στὰ κρύα του βρόχια τὴς μεγάλες ξανθὲς πλεξοῦδες, ἡ νύχτα ἐπολεμοῦσε μὲ τὸ τρεμάμενο φῶς τῶν γαλάζιων ματιῶν καὶ ἡ σκιές, ἡ ἀδελφὲς τῶν μαύρων κισσῶν, ἀγκάλιαζαν τὰ μέλη τὰ πλασμένα ἀπὸ τὴν ψίχα τῶν κρίνων. Ἡ σιωπηλὴ λιτανεία τῶν

ψυχῶν ἐπέρασε κοντά μας . . . Ἐπέθαναν τάχα ὅλα τὰ λουλούδια; Ἡ νύχτα κατάπιε τὴς ξανθὲς πλεξοῦδες τῆς Βερενίκης; Ἐνικήθηκε τάχα μέσα στὸ σκοτάδι τὸ γελαστὸ φῶς τῶν ὡραίων ματιῶν;

Μιλᾶτέ μου, μενεξέδες, στὸ θλιβερὸ δειλινό, γιὰ τὰ σιγαλὰ λόγια, ποῦ ἐξεψύχησαν μέσα στὴν σκιὰ τοῦ μακρινοῦ περιβολιοῦ: «Ἄνοιξε τὰ κουρασμένα σου βλέφαρα ἀντίκρυ στὰ δικά μου καὶ ἂς ἀπλωθῇ μπροστὰ στὴν ψυχή μου τὸ ἀταξείδευτο πέλαγο τῶν ματιῶν σου. Ἡ ψυχή μου ἀνοίγει λευκό, ταξιδιάρικο πανάκι. Ὦ! νὰ ταξιδέψω στὸ πέλαγο τῶν ματιῶν σου! Ἡ χρυσογάλαζες μπουνάτσες φιλοῦνε μὲ τὰ μελῳδικὰ κυματάκια τὴν ἀνήσυχη καρένα μου· ἡ ἀπάρθενες αὖρες χαϊδεύουν τὰ μελαγχολικά μου ξάρτια, ἡ μαῦρες μπόρες παραφυλᾶνε πίσω ἀπὸ τὰ ματωμένα σύννεφα τὸ ἀδύνατο πανί μου. Ἄνοιξε τὰ κουρασμένα σου βλέφαρα ἀντίκρυ στὰ δικά μου. Ἡ ψυχή μου ἁπλόνει λευκὸ ταξιδιάρικο πανάκι . . .»

Μιλᾶτέ μου, μενεξέδες, στὸ θλιβερὸ δειλινὸ γιὰ τὰ σιγαλὰ λόγια ποῦ ἐξεψύχησαν μέσα στὴ νύχτα τοῦ μακρινοῦ περιβολιοῦ. «Ὦ καλέ μου, δῶσέ μου τὰ χέρια σου μέσα στὰ δικά μου, ἔνωσε τὴν ἀναπνοή σου μὲ τὴν δική μου καὶ μεῖνε αἰώνια ἀντικρύ μου, ὅπως μένουν τἀγαπημένα ταίρια τῶν ἀκινήτων δένδρων. Τὰ μάτια μου δὲν θὰ κλείσουν αὐτὴ τὴ νύχτα μπροστὰ στὰ δικά σου. Καὶ ὅταν ὅλη σου ἡ ψυχὴ χυθῇ μέσα στὴ δική μου, τότε τὰ μεγάλα μου ματόκλαδα θὰ πέσουν σὰν σιδερένιες πύλες καὶ δὲν θἀνοίξουν πλέον καμμίαν αὐγή. Τὸ φίλημά σου ἂς μὴ σωπάσῃ ποτὲ ἀπάνω στὰ χείλη μου, ὅπως τὸ κελάρυσμα τῆς πηγῆς ποῦ βρέχει τὰ πόδιά μας, καὶ τὰ σώματά μας ἂς μείνουν ἀγκαλιασμένα ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἐφήμερα ἄνθη, ὅπως τὰ αἰώνια ταίρια τῶν ἀκινήτων δένδρων . . .»

Μιλᾶτέ μου, μενεξέδες, μιλᾶτέ μου ἀκόμα γιὰ τὸ μακρινὸ περιβόλι. Ἐπέθαναν τάχα ὅλα τὰ λουλούδια; Ἡ σκιὲς τὰ ἔπνιξαν τὰ μαρμαρένια τἀγάλματα; Ἡ νύχτα τὴς ἔσβυσε τὴς χρυσὲς πλεξοῦδες τῆς Βερενίκης . . . Μιλᾶτέ μου, μενεξέδες, μιλᾶτέ μου ἀκόμα γιὰ τὸ ἀταξίδευτο πέλαγο τῶν γαλάζιων ματιῶν. Ἡ χρυσογάλαζες μπουνάτσες ἐχάθηκαν πίσω ἀπὸ τὴ θλιβερὴ πρύμη; Ἡ μαῦρες μπόρες τὸ ἐκατάπιαν τὸ λευκὸ ταξιδιάρικο πανάκι; Ποιὲς ἀμμουδιὲς ἄφθαστες κυνηγοῦν τὰ σκορπισμένα συντρίμμια; Μιλᾶτέ μου, μενεξέδες, γιὰ τὴ βακχικὴ νύχτα τοῦ μακρινοῦ περιβολιοῦ. Ἐπέθαναν ὅλα τὰ λουλούδια; Ἡ σκιὲς τὰ ἔπνιξαν τὰ μαρμαρένια ἀγάλματα; Τὰ κλαυθμυρὰ συντριβάνια ἐστείρεψαν μέσα στὸ σκοτάδι;

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΤΑ ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ

Ἰσως θὰ ἠδυνάμην νὰ προτείνω ἀπόλυτον ἀναρμοδιότητα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐκκλίνων τῆς φιλόφρονος ἐντολῆς τῶν «Παναθηναίων», διότι οὐδέποτε ὑπῆρξα ἀρχαιολόγος, στεροῦμαι ἑπομένως τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς τοῦτο εἰδικότητος. Ἀλλ' ἐθάρρησα ἐκ δύο λόγων.

Πρῶτον, διότι ἐν Ἑλλάδι ἔχομεν πάντες καὶ ἐπὶ παντὸς ἀντικειμένου *γενικὴν εἰδικότητα*· ὅσον δὲ καὶ ἂν φαίνεται τραγελαφικὸς ὁ σύνδεσμος τῶν δύο τούτων ὅρων, ἁρμόζονται ἐν τούτοις ἁρμονικώτατα καὶ ἐξαγγέλλουν οἱ δύο ὁμοῦ μίαν μεγάλην ἀλήθειαν· ἀλήθειαν ὅμως μόνον διὰ τὴν ἡμετέραν πατρίδα, διότι, ὡς λέγει ὁ Ἀλφόνσος Κάρρ, ὑπάρχουν ἀλήθειαι, αἱ ὁποῖαι γίνονται ψεῦδη, εὐθὺς ὡς τὰς ἐξαναγκάσετε νὰ διέλθουν τὰ ὅρια ἑνὸς κράτους.

Ἀπόδειξις δὲ τῆς γενικῆς ταύτης εἰδικότητος εἶναι ἡ βροχὴ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἄρθρων καὶ ἀνακοινώσεων, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς ἀνελκύσεως τοῦ κύπτοντος ἐκείνου μαρμαρίνου νεανίσκου μέχρι σήμερον πίπτει ὡς ἀτελεύτητος καὶ ἀπελπιστικὴ βροχὴ ἐπὶ τῶν στηλῶν τοῦ ἡμερησίου τύπου καὶ ἐκ μέρους ἀρχαιολόγων καὶ ἐκ μέρους λογίων, καὶ ἐκ μέρους ἐγκυκλοπαιδικῶν καὶ ἐκ μέρους κυρίων παντὸς εἴδους, οἱ ὁποῖοι οὐδεμίαν ἔχουν φιλικὴν σχέσιν πρὸς τὰς ἰδιότητας ταύτας.

Ὁ δεύτερος δὲ λόγος, δι' ὃν ἐθάρρησα εἰς τοῦτο εἶναι ὅτι, ἕνεκα τῆς ἀνάγκης τοῦ διακανονισμοῦ νομικῶν τινων ζητημάτων μετὰ τῶν δυτῶν, ηὐτύχησα νὰ παραστῶ αὐτοπροσώπως μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Στάη καὶ τοῦ γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Καββαδία εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ὑγρῶν κόλπων τῆς Ἀμφιτρίτης ἀπόσπασιν τῶν κειμηλίων τούτων, τὰ ὁποῖα κατ' ἄλλους μὲν ἔσφιγγε φιλοστόργως ἐν τῇ ἀγκάλῃ της, κατ' ἄλλους δὲ συνέτριψεν ἀνηλεῶς ὡς βόας συσφιγκτήρ, τοῦ ἐναγκαλισμοῦ τούτου διαρκέσαντος κατὰ τοὺς μὲν δισχίλια ἔτη, κατὰ τοὺς δὲ χίλια πεντακόσια καὶ κατ' ἄλλους μόνον ἀπὸ τοῦ 1810, διότι ὑπῆρξαν ἄνθρωποι ἀποδώσαντες καὶ τὴν σύλησιν ταύτην εἰς τὸν ἀτυχῆ Ἐλγῖνον, ἀναντιρρήτως ἀθῷον τῆς νέας ταύτης κατηγορίας.

Ἐπὶ ὅλων τούτων οὐδὲν δύναμαι νὰ εἴπω. Ὅπως ἐπίσης ὡς πρὸς τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον ἔφερεν εἰς τὸ κῆτός του τὰ κειμήλια ταῦτα δὲν δύναμαι νὰ ἐκλέξω μεταξὺ τῶν διαφόρων γνωμῶν ἂν ἦτο τριήρης τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἂν ἦτο ὁλκάς, ἢ καραβέλλα τῶν μέσων χρόνων, ἢ ἑνετικὴ γαλέρα ἢ γαλεάτσα, ἢ καὶ μονόξυλον ἀνθρωποφάγων Καράϊβων ἢ Μάσων, καταληφθέντων αἴφνης ὑπὸ ἀρχαιολογικοῦ ἔρωτος, ἢ ἐκλαβόντων τὰ ἔκπαγλα σώματα ὡς ζωντανὰ καὶ πρὸς βρῶσιν κατάλληλα.

Θὰ ἐκθέσω μόνον ἓν ἐπεισόδιον τοῦ ταξειδίου μου, κατὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἐγενόμην πρῶτος ἀνάδοχος ἑνὸς τῶν ἀγαλμάτων, πρὶν ἢ ἔτι ἐξέλθῃ τῆς κολυμβήθρας, δηλαδὴ τοῦ Κυθηραϊκοῦ πελάγους, μόνος τυχὼν τῆς προνομιακῆς εὐτυχίας νὰ ἴδω τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἔδωσα, ἀναγνωριζόμενον ὑπὸ πάντων, χωρὶς οὐδεὶς μέχρι σήμερον τοὐλάχιστον νὰ ζητήσῃ νὰ δωρήσῃ εἰς τὸν ἀναδεκτόν μου καὶ ἄλλα ἀπειροπληθῆ ὀνόματα, ὡς συνέβη εἰς τοὺς ἄλλους δυστυχεῖς ἐν τῷ βυθῷ συνεξορίστους τοῦ ἀγάλματος τούτου.

Ἴσως τοῦτο εἶναι περιαυτολογία, ἀλλὰ περιαυτολογία ὀλίγον συγγνωστή, ἕνεκα τῆς ἀπολύτου ἐπιτυχίας τοῦ βαπτιστικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐχάρισα εἰς τὸ ἄγαλμα, ὅταν μάλιστα ἐνθυμηθοῦν οἱ ἀναγνῶσται τῶν «Παναθηναίων» ὅτι, ὁ μὲν μαρμάρινος κύπτων νεανίας, μὲ τὴν ῥεαλιστικωτάτην μορφήν, τὰ κάθετα ὦτα, ὡς ἀεραγωγοὺς ἀτμοπλοίου, ὠνομάσθη διαδοχικῶς Ἀποσκοπῶν Παλαιστής, Ὀθρυάδης ὁ Λακεδαιμόνιος, καὶ Ἀνώνυμος Ἀνθρωπάκος, ὁ δὲ χάλκινος νεανίας, ὁ ὁποῖος ἀκόμη δὲν κατωρθώθη νὰ σταθῇ ἐπὶ τῶν ποδῶν του, Ἑρμῆς, Ἑρμῆς Σόγιος, Περσεὺς καὶ Πάρις.

Θὰ διηγηθῶ λοιπὸν μὲ ὀλίγας λέξεις τὰ κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ ἀναδεκτοῦ μου,—θὰ ἔλεγον τοῦ μικροῦ ἀναδεκτοῦ μου, ἂν δὲν ἦτο τετραπλάσιος τοὐλάχιστον τοῦ ἀναδόχου του κατὰ τὸ ἀνάστημα.

Ἦτο ἡ ἑβδόμη τῆς πρωίας τῆς 17 Φεβρουαρίου. Μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Στάη καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Καββαδία ἐκύπτομεν ἀπὸ τοῦ σπογγαλιευτικοῦ πρὸς τὸν σκοτεινὸν βυθὸν τοῦ ναυαγίου παρακολουθοῦντες τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ δύτου.

Μετά τινα λεπτὰ ὁ δύτης ἀνέρχεται καὶ ἀναγγέλλει εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἡ περαιτέρω ἐργασία εἶναι ἀδύνατος, ἐὰν δὲν μετακινηθῇ πελώριος βράχος κατακαλύπτων μαρμάρινον ἄγαλμα.

Εἶναι ἀνεκδιήγητοι αἱ προσπάθειαι τῶν ἡρωϊκῶν δυτῶν ὅπως προσδέσουν τὸν βράχον τοῦτον καταδυομένων πρὸς τοῦτο διαδοχικῶς, ἐν ᾧ κατεκυλίνδει ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ σπογγαλιευτικοῦ ὁ πουνέντε μαΐστρος ἢ σκιρονοζέφυρος κατὰ τὸ ἐπίσημον ναυτικὸν ὀνοματολόγιον.

Ὁ βράχος προσεδέθη ἐπὶ τέλους, καὶ τῆς τορπιλλοθέτιδος «Αἰγιαλείας» τὸ ἀτμοκίνητον βαροῦλκον ἐπνευστία ἐναγωνίως προσπαθοῦν νὰ τὸν ἀποσπάσῃ. Κατὰ τὴν προσπάθειαν ταύτην ὁ παχύτατος κάλως ἐθραύσθη καὶ νέα ἤρξατο ἐργασία ἐν τῷ βυθῷ ὅπως προσδεθῇ διὰ παχυτέρου. Τέλος ἡ ἀπόσπασις ἐπετεύχθη καὶ ὁ ἀφανὴς βράχος ἠωρήθη, ὡς ἀνεδείκνυεν ἡ ἐκ τοῦ βάρους του σχεδὸν μέχρι τῆς ἰσάλλου καταβύθισις τῆς πρώρας τῆς τορπιλλοθέτιδος.

Ἤρκει τοῦτο διὰ ν' ἀποκαλυφθοῦν τὰ κάτωθεν τούτου ἀγάλματα· ἀλλ' ὁ κ. Στάης κατελήφθη ὑπὸ τῆς παραδόξου ὑπονοίας, ὅτι ὁ βράχος οὗτος ἔπρεπεν ἀνελκόμενος νὰ ἐξετασθῇ ὡς δυνάμενος νὰ ἔχῃ ἀνωτέραν τοῦ ἁπλοῦ βράχου ἀξίαν. Ἤρξατο λοιπὸν ἐναγωνίως ἡ ἀνέλκυσις, ἡ ὁποία ἐσταμάτησε δύο ἢ τρεῖς ὀργυιὰς πρὶν ἢ ὁ πελώριος ὄγκος *ξενερίσῃ*, κατὰ τὴν ναυτικὴν ἔκφρασιν, πρὶν ἢ δῆλα δὴ ἐξέλθῃ τῶν ὑδάτων· ὁ δὲ λόγος τούτου ἦτο, ὅτι τὸ βαροῦλκον καὶ ὁ γερανὸς τῆς τορπιλλοθέτιδος δὲν εἶχον τὴν δύναμιν ν' ἀνελκύσουν τὸν πελώριον ὄγκον καὶ ἐκτὸς τῶν ὑδάτων, διότι, ὅπως εἶχεν ἀνακαλύψει, ἐνῷ ἐλούετο, ὁ μακαρίτης Ἀρχιμήδης, πᾶν σῶμα ἐμβεβαπτισμένον ἐν τῷ ὕδατι ἀποβάλλει τόσον μέρος τοῦ βάρους του ὅσον τὸ βάρος τοῦ ἐκτοπιζομένου ὕδατος, ἀνακάλυψις διὰ τὴν ὁποίαν ἔξαλλος ἐκ χαρᾶς ἔτρεχε γυμνὸς ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν Συρακουσῶν φωνῶν «εὕρηκα! εὕρηκα!»

Ἂν λοιπὸν ἡ τορπιλλοθέτις «Αἰγιάλεια» ἠδυνήθη νὰ ἀνελκύσῃ τὸν κολοσσιαῖον βράχον ἐντὸς τοῦ ὕδατος, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ πράξῃ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, τοιαύτη δὲ ἀπόπειρα θὰ ἔφερε καὶ αὐτὴν εἰς τοὺς βυθοὺς ἐν συνοδείᾳ του. Ἐδέησε λοιπὸν πλέουσα εἰς τὸν Ποταμόν, ὅρμον τῶν Ἀντικυθήρων, νὰ φέρῃ τὸν ἐνάλιον κολοσσὸν πρὸ τῆς πρῴρας τῆς ἐκεῖ ἠγκυροβολημένης «Μυκάλης», ὅπως τὸν ἀνασύρῃ αὕτη διὰ τοῦ ἰσχυροτάτου αὐτῆς βαροῦλκου.

Ἱστάμεθα κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ πλοίου καὶ ἐνῷ ἤσθμαινε τὸ βαροῦλκον καὶ ἔστενεν ὁ γερανός, κύπτοντες πρὸς τὴν θάλασσαν παρηκολουθοῦμεν μετὰ παλμῶν τὴν ἀνάδυσιν τοῦ ἀγνώστου κολοσσοῦ.

Εὑρισκόμην πρὸς τὴν ἄκραν τῆς γεφύρας καὶ ἠδυνήθην νὰ τὸν ἴδω πρῶτος πρὶν ἢ ἔτι ἐξέλθῃ τῶν ὑδάτων. Ἀμέσως ἀνέκραξα: «εἶναι Ἡρακλῆς, πελώριος Ἡρακλῆς», διότι ἀνεπόλησα τὴν στάσιν, τὸ σχῆμα καὶ τὸ πελώριον ἀνάστημα τοῦ ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως Ἡρακλέους, ὅστις μοὶ εἶχεν ἀφήσει ἀνεξάλειπτον ἐντύπωσιν. Κύψας δὲ αὐτοστιγμεὶ καὶ ὁ κ. Καββαδίας προσέθηκε: «Μάλιστα, εἶναι Ἡρακλῆς, *Ἡρακλῆς ἀναπαυόμενος*».

Μέχρι σήμερον εὐτυχῶς οὐδεὶς ἠμφισβήτησε τὸ ὄνομα τοῦ ἀναδεκτοῦ μου. Δὲν ἀνέγνωσα εἰς καμμίαν διατριβὴν ὅτι εἶναι Μίλων ὁ Κροτωνιάτης, ὁ ἐν Ἀμερικῇ Ἕλλην παλαιστὴς Γεώργιος ἢ Παναγῆς ὁ Κουταλιανός.

Ἀνέγραψα λοιπὸν τοῦτο, διότι τὸ θεωρῶ μοναδικὴν εὐτυχίαν καὶ δι' ἐμὲ καὶ διὰ τὸν ἀναδεκτόν μου κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ παθήματα τῶν ἄλλων δυστυχῶν ἀγαλμάτων, τῶν ὁποίων ἡ προσωπικότης καθ' ἑκάστην τίθεται ὑπὸ ἀμφισβήτησιν, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ὅλοι φιλοτιμοῦνται νὰ χαρίσουν ἀνὰ ἓν νέον ὄνομα, ἀποξέοντες καὶ ἀποσβύνοντες τὰ ὑπὸ προηγουμένων ἀναδόχων ἀπονεμηθέντα εἰς αὐτά, ὅπερ ἀποτελεῖ πρᾶξιν μὴ ἐπιτρεπομένην ὑπὸ τοῦ περὶ ληξιαρχικῶν βιβλίων νόμου καὶ τιμωρουμένην ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

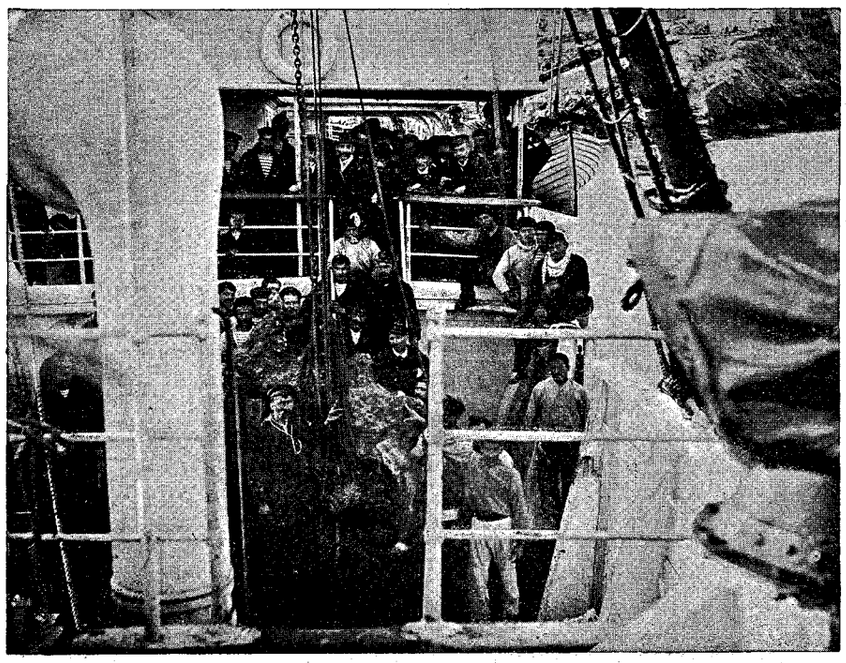

Ἐπὶ τῆς Μυκάλης : Ἡ ἀνέλκυσις τῶν ἀρχαιοτήτων.

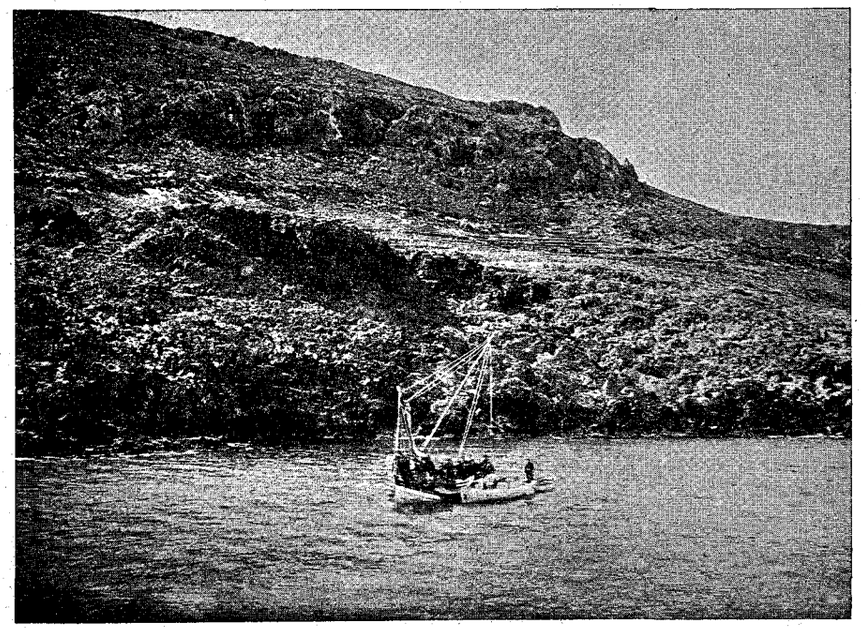

Ἡ θέσις τῆς ἀνευρέσεως.

ΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΙΔΕΑΙ

ΤΑ ΚΕΡΑΜΟΧΡΟΑ ΤΕΥΧΗ

Ὅταν βλέπω τὰ κομψὰ κεραμόχροα τομίδια νὰ σκορπίζωνται εἰς ὅλας τὰς γωνίας τῆς Ἑλλάδος, ν' ἀνοίγουν δρόμον εἰς τὰς ἰδέας, νὰ ἐγκαθιστοῦν συγκοινωνίας μὲ τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν κόσμον, ὡς νὰ ἐστήνοντο τηλεγραφικοὶ στῦλοι ἢ νὰ ἐστρώνοντο σιδηραῖ τροχιαὶ εἰς ἀπατήτους χέρσους καὶ ἀγρίας λόχμας, δὲν εἰξεύρω ἂν περισσότερον προσηλώνω τὸ βλέμμα μου εἰς τὸ τέλος, εἰς τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ «πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων Συλλόγου» ἢ εἰς τὴν κινοῦσαν ἀρχήν, τὴν κατορθώσασαν νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ τέλους, ἀγνοῶ ἂν περισσότερον ἐπιδοκιμάζω τὸ ἐθνικώτατον ἔργον ἢ θαυμάζω τὴν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του καταβληθεῖσαν θέλησιν.

Διὰ νὰ λάβῃ σάρκα τὸ ἰδεῶδες τοῦτο τὸ εὐγενές, καὶ ἀπὸ τὸν φανταστικὸν κόσμον τῶν ὀνείρων νὰ ἐνδυθῇ τὴν κομψὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν τῷ ἔδωκεν ἡ πραγματικότης, ποία συσσώρευσις ἀκαταπονήτου, καρτερικῆς, πολυμεροῦς, ἀγχίνου προσπαθείας ἐχρειάσθη, ἀπὸ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν μεγάλων μέχρι τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν μικρῶν!.. Διότι διπλοῦς ἦτο ὁ ἀγών, ν' ἀνοιχθοῦν αἱ μεγάλαι θύραι, νὰ ἐνθουσιασθοῦν καὶ νὰ πεισθοῦν ὅσοι ἠδύναντο νὰ χορηγήσουν τοὺς πόρους, καὶ ν' ἀνοιχθοῦν αἱ μικραὶ θύραι, νὰ ἐνθουσιασθοῦν καὶ νὰ πεισθοῦν ν' ἀναγινώσκουν, ὅσοι δὲν εἶχον καμμίαν διάθεσιν ν' ἀναγνώσουν, ἢ ἀνέπνεον τὰς δηλητηριώδεις ἀναθυμιάσεις τοῦ βιβλιοκαπηλικοῦ βορβόρου.

Καὶ ἡ κατάκτησις κατωρθώθη· εἶνε δὲ ἀληθὴς κατάκτησις· διότι πᾶσα νέα ἀποστολὴ τῶν ὡραίων τευχῶν εἶνε ἔμπηξις σημαίας εἰς χώραν ἀδέσποτον καὶ βάρβαρον ἢ ἐπικίνδυνον καὶ ἐχθρικήν. Καὶ συνεργάζονται, διαφοροτρόπως, δίδοντα ἢ δεχόμενα τὸ φῶς, τὰ φωτισμένα πνεύματα, καὶ τὰ πνεύματα τὰ στοιχειώδη καὶ μουδιασμένα, τὰ μέγαρα τῶν πόλεων καὶ αἱ καλύβαι τῶν ὑπωρειῶν καὶ τῶν κοιλάδων, καὶ συνενοῦται καὶ ἀδελφοῦται τὸ ὅλον ἔθνος ἐπὶ τοῦ εὐγενοῦς ἔργου.

Παντοῦ φθάνει τὸ μικρὸν κεραμόχρουν βιβλίον καὶ σκορπίζει μειδίαμα μὲ τὸ γλυκύ του χρῶμα· ἀνακινεῖ ἰδέας· σκορπίζει φῶς.

Τὸ ἓν λαμβάνει τὰ βλέμματα, βλέμματα κύπτοντα ταπεινὰ πρὸς τὸ χῶμα τοῦ χωραφίου ὡς τοῦ ὀργώνοντος βοός, βλέμματα κουρασμένα ἀπὸ τὸ ράψιμον ἢ τὸ κάρφωμα καὶ τ' ἀνυψώνει εἰς τὸ στερέωμα καὶ τὰ διδάσκει τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ μυστηριώδους κόσμου τῶν ἄστρων καὶ αἱ ψυχαὶ αἱ συμμαζευμέναι πρὸς τὸ ἔδαφος ἀναπνέουν ἐκεῖ ἐπάνω τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ ἀπείρου.

Τὸ ἄλλο ὁδηγεῖ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ· ὅλαι αἱ ἀναμνήσεις αἱ θρησκευτικαὶ ἀφυπνίζονται· ἡ συμβολικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ναοῦ, αἱ ἑορταὶ καὶ αἱ ἀκολουθίαι, τὰ μυστήρια καὶ αἱ ἱεραὶ τελεταί, ὅλα ὅσα ἐκάλυπτον ἡμίφως ἢ καὶ σκότος, ὅλα φωτίζονται· φῶς χαρμόσυνον γίνεται μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὡς νὰ ἦτο Πάσχα· ὁ κατὰ παράδοσιν εὐλαβὴς μηχανισμὸς τῆς λατρείας, ὁ συγκεντρώνων δεισιδαιμόνως ὅλον τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὸ ἄναμμα ἑνὸς κηρίου ἢ τὸ σταυροκόπημα κατὰ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, μεταβάλλεται εἰς ἀληθῆ ἀναπτέρωσιν πρὸς τὰ ὕψη.

Ἓν ἄλλο, ἀποκρινόμενον εἰς τὸν πόθον τοῦ ἀγνώστου, τοῦ ἀπομεμακρυσμένου, τὸν ὁποῖον ἕκαστος τρέφει μέσα εἰς τὴν ψυχήν του, ὁδηγεῖ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κόσμου, εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς ἠπείρου τοῦ ἄλλου ἡμισφαιρίου, εἰς τὰ νοτιώτατα τῆς Ἀμερικῆς· καὶ μεταφέρει εἰς ἀρχεγόνους καταστάσεις, καὶ εὑρύνει τοὺς ὁρίζοντας τῆς ἀνθρωπίνης ἀντιλήψεως καὶ σκέψεως, καὶ ἐξεγείρει τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα.

Τοῦτο διευθύνει τὸν ὀφθαλμὸν εἰς τὸν Μικρό-

κοσμον, ὅστις ἔχει πολὺ ἀκόμη τὸ ἄγνωστον καὶ τὸ ἀνεξερεύνητον : εἰς τὸν ἄνθρωπον· ὡς δι' ἀκτίνων Ραϊτγκεν φωτίζεται ἡ πολυσύνθετος συσκευὴ τῶν νεύρων καὶ τῶν μυῶν καὶ τῶν ὀστῶν καὶ τὸ μυστήριον τῶν φυσιολογικῶν λειτουργιῶν· σοῦ φαίνεται ὅτι ἀκούεις φωνὴν σοφὴν καὶ φιλάνθρωπον, ἔχουσαν τὸ χάρισμα τῆς ἐπαγωγοῦ ἁπλότητος, ὁμιλοῦσαν πατρικῶς περὶ τῆς ὑγείας, ἥτις εἶνε κατὰ τρία τέταρτα καὶ ἡ εὐτυχία, καὶ περὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Τοῦτο ἐδῶ μᾶς μεταφέρει εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τοὺς κήπους, ἐν μέσῳ τῶν φυλλωμάτων καὶ τῶν θάμνων, ὅπου ἀκούονται πτερυγισμοὶ καὶ κελαδήματα, καὶ ὁμιλεῖ περὶ τῶν ὠφελίμων πτηνῶν, τὰ ὁποῖα τόσον ἀδίκως καὶ τόσον ἀγνωμόνως ἐξολοθρεύει ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ κακὴ ἔξις. Νομίζεις ὅτι ἀόρατός τις χεὶρ καταρρίπτει δι' ἰσχυροῦ κτυπήματος τὸ δολοφόνον ὅπλον τοῦ σκληροῦ κυνηγοῦ, συντρίβει τὸ κλωβίον, τὴν εἱρκτήν, τῆς ὁποίας τὸ ἄσπλαγχνον παιδίον, πρόωρος τύραννος, εἶνε ὁ δεσμοφύλαξ. Φωνὴ δικαιοσύνης ὑψοῦται ὑπὲρ τῶν πτερωτῶν διωκομένων καὶ συμβουλὴ πρὸς ἀγάπην καὶ προστασίαν τῶν φίλων καὶ βοηθῶν τοῦ γεωργοῦ.

Ἄλλο συλλογίζεται τὴν Πατρίδα, τὴν ἠττημένην καὶ ἀποτεθαρρημένην, καὶ τὰ σώματα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ πυργωθοῦν πρὸς ἄμυνάν της καὶ πρὸς δόξαν της, καὶ τὰς ψυχὰς αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ σφυρηλατηθοῦν μεγάλαι διὰ νὰ τὴν περιλάβουν· καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὸν στρατῶνα καὶ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης· καὶ δεικνύει ἐπὶ τόπου πῶς γίνονται αἱ καρτερίαι καὶ οἱ ἡρωϊσμοί, καὶ ἀποθεώνει τὴν ἰδέαν τοῦ καθήκοντος.

Τοῦτο πάλιν ἐξεγείρει τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ὑλικὸν κόσμον, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ζῇ ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἀὴρ τὸν ὁποῖον ἀναπνέει, αἱ τροφαὶ τὰς ὁποίας τρώγει, τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον πίνει, τὸ ἔδαφος τὸ ὁποῖον πατεῖ ἢ καλλιεργεῖ, αἱ φυτικαὶ οὐσίαι αἱ ὁποῖαι τὸν τρέφουν ἢ τὸν θεραπεύουν, τὰ μέταλλα τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται ὡς σκεύη, ὡς ἐργαλεῖα, ὡς νομίσματα, ὅλα ἐρωτῶνται καὶ ὅλα ἀποκρίνονται καὶ λέγουν τὸ μυστικόν των.

Ἓν ἄλλο, ἀληθὲς ἀριστούργημα συγκινήσεως καὶ φιλοπατρίας, ἀνάπτει φῶς μέσα εἰς τὰς συνειδήσεις· πρὸ τοῦ Ἕλληνος, ὡς πολίτου, ὑψώνει τὸ μέγα ἰδεῶδες τῆς Πατρίδος καὶ τὸν κάμνει νὰ γονυπετήσῃ πρὸ τῆς θείας της μορφῆς, ἥτις ἀπαιτεῖ πᾶσαν ἀγάπην καὶ πᾶσαν θυσίαν· νομίζει τις ὅτι διὰ τῶν ὡραίων σελίδων διέρχεται κυματίζουσα ἡ ἑλληνικὴ σημαία, ἄσπιλος καὶ ὑπερήφανος, ἐν μέσῳ κλινουσῶν ἀκαλύπτων κεφαλῶν.

Τοῦτο, ἔργον ἀκουράστου πρὸς τὴν Ἑλλάδα στοργῆς, ἥτις ἐπέζησε καὶ πέραν τοῦ τάφου, ὁδηγεῖ εἰς τοὺς θαυμαστοὺς ποιητικοὺς χρόνους τῶν ἡρωϊκῶν ἄθλων καὶ τῶν μεγάλων τολμημάτων. Ἀλλὰ ζῶμεν καὶ εἰς τὸ ἐνεστώς, τὸ δ' ἐνεστὼς εἶνε τέκνον τοῦ παρελθόντος· πῶς ἔλαβεν ἡ Ἑλλὰς τὴν ἐνεστῶσάν της μορφὴν καὶ διὰ ποίων ποταμῶν αἱμάτων καὶ περικοπῶν ἢ εὐρύνσεων ὁρίων καὶ ἀνατροπῶν θρόνων κατέληξεν ἡ Εὐρώπη εἰς τὴν σήμερον ἰσορροπίαν, ὅλα ταῦτα τὰ ἐξιστορεῖ τὸ βιβλίον τὸ ἐξελίσσον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ μεγάλα πολιτικὰ γεγονότα τοῦ αἰῶνος.

Ὡς γνωστόν, οὐδὲν πειστικώτερον τοῦ παραδείγματος· ὁ λόγος εἶνε πτερόεις· ἀλλὰ τὸ παράδειγμα μὲ τὴν συγκεκριμένην του ὄψιν αἰσθητοποιεῖ, καθιστᾷ ἁπτήν, τὴν ἀρετήν· τοιοῦτο παράδειγμα, βίος ἁπλοῦς ἐμπεφορημένος ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς τιμιότητος, τῆς εἰλικρινείας, τῆς ὑπομονῆς, τοῦ καθήκοντος καθ' ὅλας τὰς πρακτικὰς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, προσάγετκι ὡς πρότυπον. Τὸ φρόνιμον, τὸ ὡραῖον βιβλίον πῶς γνωρίζει τὸν δρόμον τὸν φέροντα κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ!

Ὅπου ἐκτείνει τὸ βλέμμα του ὁ Ἕλλην ἀρχαῖα μνημεῖα συναντᾷ· συχνάκις τὸ ἄροτρον τοῦ γεωργοῦ ἐκσκάπτει μαρμάρινα συντρίμματα· ἀλλὰ τὴν γλῶσσαν ταύτην τοῦ παρελθόντος τὴν ἀγνοοῦν οἱ περισσότεροι Ἕλληνες· οἱ ἀμαθεῖς ὀφθαλμοὶ βλέπουν μόνον λίθους πρὸς οἰκοδομὴν ἢ πρὸς ἀπόκρυφον καὶ ἐπικερδῆ πώλησιν. Τώρα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη ζητοῦν νὰ ἐμβάλουν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ τὸ φῶς τῆς τέχνης, νὰ δώσουν καὶ εἰς τοὺς βεβαρημένους ἀπὸ τὴν ἐργασίαν ὀφθαλμοὺς τὴν δροσίζουσαν τὴν ψυχὴν ἐντύπωσιν τοῦ ὡραίου. Καὶ ἰδοὺ ἓν ἀπαράμιλλον βιβλίον ὁμιλεῖ διὰ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐξιστορεῖ ὅλας τὰς περιπετείας, τὰς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀνοίγει νέους ὁρίζοντας εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ ἐνισχύει τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν.

Μεταβαίνομεν εἰς τὰ βουνά· ἐκεῖ, ἐν μέσῳ τῆς εὐωδίας τοῦ θύμου, ἐργάζεται ἀκαταπόνητος ἡ κοινωνία τῶν μελισσῶν· αὐτὸν τὸν θαυμαστόν, τὸν μυστηριώδη ὀργανισμὸν ἀποκαλύπτει ἓν ἄλλο ὡραῖον βιβλίον· ὁ τόσον πρακτικὸς μελισσοκόμος του δὲν λησμονεῖ ἐντελῶς ὅτι εἶνε ποιητὴς καί, χωρὶς νὰ θέλῃ, ἐνθυμίζει τὸν στίχον τοῦ γάλλου ποιητοῦ

Même quand l'oiseau marche, on sent qu'il a des ailes.

Τὰ μικρά, κομψά, κεραμόχροα τεύχη ἐξακολουθοῦν γοργὰ τὸν δρόμον των, καθ' ὅλας τὰς

διευθύνσεις. Δὲν περιμένουν νὰ ἔλθουν νωθρῶς πρὸς αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ζητήσουν· διασχίζουν τὰ πελάγη, ὁρμοῦν μὲ τὸν συριγμὸν τῆς ἀτμαμάξης ἐπὶ τῶν σιδηρῶν τροχιῶν, βαρύνουν τὸν σάκκον τοῦ ἀγροτικοῦ ταχυδρόμου, διέρχονται βουνὰ καὶ κοιλάδας καὶ κρούουν τὴν θύραν καὶ τῆς καλύβης τοῦ ἀγρότου καὶ τῆς σκοπιᾶς τοῦ τελωνοφύλακος. Καὶ φέρουν παντοῦ μίαν ἀλήθειαν, μίαν ἐνθάρρυνσιν, μίαν συγκίνησιν· ἐδῶ ἀνοίγουν μίαν χεῖρα πρὸς ἀγαθοεργίαν, ἐκεῖ καταβιβάζουν μίαν χεῖρα ἀπειλοῦσαν, καὶ παρ' ὀλίγον ἐγκληματοῦσαν. Τίς δύναται νὰ ὑπολογίσῃ τὴν σημασίαν τοῦ βιβλίου ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ποῖα μυστηριώδη σπέρματα ἀφίνει, τὰ ὁποῖα ἀνεπαισθήτως βλαστάνουν καὶ γίνονται ἐλατήρια πράξεων; «Ἐνθυμοῦμαι, λέγει κάπου ὁ Μισελέ, ὅτι εἰς τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τῆς ζωῆς μου, ὅτε μ' ἐβασάνιζον αἱ στερήσεις καὶ τὸ μέλλον ἦτο δι' ἐμὲ σκοτεινόν, μίαν ἡμέραν συνεκεντρώθην εἰς τὸν ἑαυτόν μου· χωρὶς φωτιὰν (ἡ χιὼν ἐσκέπαζε τὰ πάντα), ἀγνοῶν ἂν θὰ ἔχω νὰ φάγω τὸ βράδυ, ἐκτύπησα μὲ τὴν παγωμένην ἀπὸ τὸ ψῦχος χεῖρά μου τὴν πτωχικήν μου τράπεζαν, καὶ ἠσθάνθην ἀνδρικὴν χαρὰν νεότητος καὶ ἐλπίδος. Ποῖος μοῦ ἔδωκε τὸ θάρρος τοῦτο; Οἱ σύντροφοί μου, τὰ βιβλία μου».

Ποῖαι κεφαλαὶ ἄρα γε κλίνουν, ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ τῶν ἀνοικτῶν σελίδων τῶν ὡραίων τούτων βιβλίων, καὶ ποῖαι τυλώδεις χεῖρες τὰ κρατοῦν καὶ ποίαν ἀράχνην προλήψεων σχίζουν, καὶ ποῖα δεσμὰ δεισιδαιμονιῶν θραύουν, καὶ πόσας ψυχὰς ἐλευθερώνουν ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν ἢ τὴν κακίαν!... Σήμερον ἡ φιλανθρωπία δὲν ἀρκεῖται μόνον νὰ κάθηται παρὰ τὸ προσκέφαλον τοῦ ἀσθενοῦς, ν' ἀπομάσσῃ τὸ δάκρυ τῆς δυστυχίας· στρέφεται πρὸς τοὺς ὑγιεῖς, συγκεντρώνει τὰς πολυτίμους δυνάμεις διὰ τὸ μέγα ἔργον τῆς προόδου· δὲν χάνει ὅλον τὸν χρόνον της εἰς τοὺς καθυστερουῦντας τραυματίας· παροτρύνει πρὸς τὰ ἐμπρὸς τοὺς δυναμένους νὰ βαδίσουν. Τοιαύτης ὑψηλῆς καὶ ἐθνικῆς φιλανθρωπίας ἔργον εἶνε τὰ ὡραῖα ταῦτα κεραμόχροα τομίδια. Καὶ τίς οἶδεν, ἂν διὰ τὴν ἑλληνικὴν Πατρίδα, διὰ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας, δὲν θεωρηθοῦν μίαν ἡμέραν παράγοντες ἰσχυρότεροι καὶ γονιμώτεροι πολλῶν καλλιμαρμάρων ἱδρυμάτων γραμμάτων ἢ ἐλέους!..

Α. Π. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

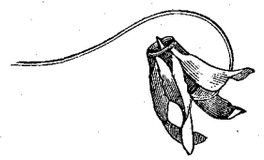

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Τώρα ποῦ σχεδὸν παρῆλθεν ὁ χειμών, ἀσυνειδήτως προσπαθεῖ ὁ παρακολουθήσας τὴν δραματικὴν κίνησιν νὰ ἐξαγάγῃ συμπέρασμα περὶ τῆς ἐφετεινῆς χειμερινῆς περιόδου. Νομίζω δὲ ὅτι τοιαύτης τινὸς ἐρεύνης τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ μᾶς ἄφινεν οὔτε ἐπὶ στιγμὴν ἐν ἀμφιβολίᾳ καὶ θὰ ἐδείκνυεν ὅτι καὶ ἐφέτος ἡ γερμανικὴ φιλολογία δὲν ἐπλουτίσθη ὄχι μόνον μὲ ἔργον φέρον νέας ἰδέας ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, φέρον παλαιὰς ὑπὸ νέαν μορφήν, ἀλλ' οὔτε κἂν μὲ ἔργον ἀνταποκρινόμενον εἰς εὐλόγους καὶ κάπως λεπτοτέρας ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας δικαίως τις θὰ εἶχε δι' ἔργα ἔχοντα τὴν ἀξίωσιν νὰ ζήσωσι βίον μακρότερον τοῦ ἐφημέρου τῶν πρώτων παραστάσεων.

Ἡ τελευταία *πρώτη παράστασις* ἔγινεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ «Θεάτρου Λέσσιγκ» μὲ τὴν ἔμμετρον κωμῳδίαν τοῦ Λουδοβίκου Φούλδα *Ἡ Δίδυμος Ἀδελφή*. Εἰς τὸν Φούλδα ὀφείλει ἡ γερμανικὴ φιλολογία ἀριστοτεχνικὰς μεταφράσεις τῶν ἔργων τοῦ Μολιέρου, τοῦ Ροστὰν καὶ ἄλλων. Τὸ ἀβίαστον καὶ γλαφυρὸν τῶν στίχων του εἰς τὰς μεταφράσεις ταύτας καὶ εἰς ἄλλα του ἔργα καθὼς καὶ τὸν σπινθηροβολοῦντα ἐν μέρει διάλογον ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὸ νέον του ἔργον,

χωρὶς ὅμως ὅλα αὐτὰ νὰ δύνανται νὰ ἀποκρύψωσι καὶ τὰ πολλὰ τρωτά του μέρη. Πρωτίστως ἡ προϋπόθεσις ὅλης τῆς κωμῳδίας, ὁ ἔρως συζύγου πρὸς τὴν σύζυγόν του παρουσιαζομένην εἰς αὐτὸν ἀντὶ τῆς διδύμου ἀδελφῆς της, καταπληκτικῶς ὁμοιαζούσης, εἶναι ἐντελῶς ἀπίθανος. Σατυρίζει δὲ λαμπρὰ τὸν ἑαυτόν του ὁ συγγραφεύς, ὅταν εἰς τὸ τέλος παρουσιάζῃ αὐτὴν τὴν ἀδελφήν, ἥτις οὐδόλως ὁμοιάζει. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἂν παρίδῃ τις, προσκόπτει κατὰ βῆμα εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν διαφόρων σκηνῶν, ὅπου μᾶς παρουσιάζονται πρόσωπα θεάτρου ἀλλ' ὄχι καὶ ἄνθρωποι μὲ σάρκας καὶ ὀστᾶ, ἀνδρείκελα κινούμενα ὑπὸ εὐφυοῦς μηχανισμοῦ λειτουργοῦντος τεχνηέντως, ἀλλὰ δεικνύοντα παντοῦ καὶ πάντοτε ὅτι ἕνεκα τῆς θελήσεως τοῦ συγγραφέως καὶ μόνης πράττουν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, ὄχι ὅμως καὶ διότι τῳόντι, ἂν ἦσαν ἀνθρώπινα ὄντα εἰς παρομοίαν εὑρισκόμενα θέσιν καὶ ὑπὸ τῆς ψυχολογικῆς ἀνάγκης βιαζόμενα, θὰ τὸ ἔπραττον. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σκηνὴ τούτου, καθ' ἣν ἡ μήτηρ ἀναγνωριζομένη ὑπὸ τοῦ πενταετοῦς τέκνου της, ὁμολογουμένως εὐφυεστέρου τοῦ πατρός, τὸ ἀποδιώκει τῆς αἰθούσης — διὰ νὰ μὴν ἀποτύχῃ ὁ σκοπὸς τῆς συζύγου καὶ . . . τοῦ συγγραφέως. Ἐπίσης ἀδικαιολογήτως ἡ κωμῳδία ὑποτίθεται εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως, διότι, ἐκτὸς τῶν ἐνδυμάτων, οὐδὲν εὑρίσκομεν οὔτε ἐν ταῖς ἰδέαις, οὔτε ἐν τῇ ψυχολογικῇ σκιαγραφήσει τῶν προσώπων, ὅπερ νὰ ὑπενθυμίζῃ κἂν τὴν ἀναγέννησιν.

Ἡ τέχνη τῆς Ἀγνῆς Σόρμα, ἡ καθιστῶσα τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου αὐτοῦ εὐληπτοτέραν, ἀνεζωπύρησε κάπως καὶ τὰς παραστάσεις τῶν *Φωτιῶν τοῦ Ἀϊγιάννη* τοῦ Σούδερμαν. Οὔτε αὐτῆς ὅμως ἡ ἰδιορυία, οὔτε τῆς προκατόχου καὶ οὐδόλως αὐτῆς ὑστερούσης Μέτας Γαϊγερ ἡ πλήρης χάριτος προσωπικότης ἠδυνήθησαν ν' ἀποκρύψουν τὰ διάφορα ἐλαττώματα τοῦ τελευταίου δράματος τοῦ εὐτυχοῦς συγγραφέως τῆς *Τιμῆς*. Εἰς ὅλα του σχεδὸν τὰ ἔργα καὶ τὰ δραματικὰ καὶ τὰ ἀσυγκρίτως ἀνώτερα διηγήματα καὶ μυθιστορήματα ἀναμασᾷ τὸν ἴδιον τύπον τοῦ κυριάρχου ἀνθρώπου, τοῦ αἰσθανομένου τὴν ἀξίαν καὶ δύναμίν του, τοῦ τολμῶντος νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν προσωπικότητά του καὶ ὑπερπηδῶντος παντὶ τρόπῳ τὰ παρουσιαζόμενα ἐμπόδια. Ἄλλως τε εἶνε χαρακτὴρ ἀγαπητὸς γενικῶς εἰς τὴν νεωτέραν φιλολογίαν, ἐπηρεασθεῖσαν ἀπὸ τὰς δῆθεν ἀρχὰς τοῦ Νίτσε. Καὶ ὁ ἥρως τῶν *Φωτιῶν τοῦ Ἀϊγιάννη* χαρακτηρίζεται παρὰ τοῦ Σούδερμαν μὲ τὰ γνωστὰ καὶ τετριμμένα ἐκεῖνα χρώματα, μὲ ἀρκετὸν ἐγωϊσμόν, μὲ ἀρκετὴν εὐθύτητα, μὲ δόσιν ἰδιοφυΐας κτλ., ὅπως ὅλοι οἱ ἥρωες τῶν πρώτων του δραμάτων — εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ δράματος ὑπανδρεύεται ὁ ἰδεώδης οὗτος χαρακτὴρ τὴν ἀγαθωτάτην θυγατέρα — ἐνῷ πρὸ δώδεκα ἀκόμη ὡρῶν ἦτο εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ψυχοκόρης — τοῦ εὐεργέτου του. Καὶ διατείνεται ὅτι τὴν ἀγαπᾷ μέν, ἀλλά . . . Ὁ χαρακτὴρ τῆς ψυχοκόρης ἐξελίσσεται κάπως λογικώτερος, ἀπὸ τοῦ πρώτου ψεύδους μέχρι τοῦ φόβου τοῦ νὰ διαμαρτυρηθῇ, ἀπὸ τῆς κληρονομικότητος ἥτις τὴν ἐπιβαρύνει, μὲ μητέρα μέθυσον καὶ κλέπτριαν μέχρι τοῦ ἀγνώστου μέλλοντος τῆς περιπλανωμένης κόρης· μία σκηνὴ ὅμως μεταξὺ μητρὸς καὶ κόρης ὅλως τεχνητή, ὅλως ἀπίθανος, δὲν ἐξηγεῖ διόλου τὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν δύο, πρὸ πάντων ἐκ μέρους τῆς κόρης, ἀποδιωκούσης ψυχρῶς καὶ μετὰ φόβου, ἀφοῦ τόσον ἐπέμεινε νὰ τὴν ἴδῃ, τὴν κλέπτριαν μητέρα. Εἰς τὸν συμπαθητικόν, παρ' ὅλα αὐτά, χαρακτῆρα τῆς ψυχοκόρης, τὴν ἄψογον ὑπόκρισιν εἰς τὸ «Θέατρον Λέσσιγκ» καὶ εἰς τὰ γνωστὰ τεχνικὰ προτερήματα τοῦ Σούδερμαν ὀφείλεται ἴσως ἡ σχετικὴ ἐπιτυχία παρὰ τῷ κοινῷ. Ἄλλως τε καὶ ὁ διάλογος δὲν εἶνε ἀνάξιος τῆς φήμης τοῦ συγγραφέως.

Ἡ Ἀκρόπολις τῆς νέας γερμανικῆς δραματικῆς τέχνης, τὸ «Γερμανικὸν Θέατρον», ἐκτὸς μεταφράσεων ἔφερεν εἰς φῶς καὶ δύο νέα πρωτότυπα ἔργα. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Χάουπτμαν ὁ *Μιχαὴλ Κράμερ* ἔσχε πολὺ ἀμφίβολον ἐπιτυχίαν, κατόπιν δὲ τῶν πρώτων παραστάσεων σπανίως δίδεται, ἐνῷ τοῦ Χαρτλέβεν ἡ *Δευτέρα τῶν Ρόδων*, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς περιόδου ἕως σήμερον ἑλκύει πολὺ πλῆθος. Ὅτι ὁ πρωτοστάτης τοῦ νέου γερμανικοῦ θεάτρου Γκέρχαρτ Χάουπτμαν δυστυχῶς δὲν εἶνε καὶ *δραματικὸς* καλὸς ἐγνωρίζομεν ὅλοι. Τὸ ἐπιβεβαιοῖ δὲ καὶ εἰς τὸ τελευταῖόν του δρᾶμα. Καὶ ἡ ὑπόθεσις αὐτή, καλλιτέχνης πατήρ, ἐνθουσιώδης ἐραστὴς τῆς τέχνης, θέλων καὶ μὴ δυνάμενος, ἀνευρίσκων τὴν δύναμιν αὐτὴν εἰς τὸν κυφὸν υἱόν του καὶ γινόμενος μάρτυς τῆς εἰς οὐτιδανὰ σπατάλης τοῦ χαρίσματος τούτου ὑπὸ τοῦ αὐτοκτονοῦντος τέλος υἱοῦ του, δὲν ἐνέχει τὴν ἀναγκαιοῦσαν δραματικὴν ζωήν. Καὶ διάφορα ἐπεισοδιακὰ πρόσωπα ἥκιστα συνδεδεμένα πρὸς τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ μόνον ὡς ὄργανα τοῦ συγγραφέως χρησιμεύοντα, καὶ διάφοροι σκηναί, ἐν αἷς ἡ ὡραιοτάτη ὡς περιεχόμενον, πλὴν ὀδυνηρά, τοῦ πατρὸς παρὰ τὸ φέρετρον τοῦ αὐτοκτονήσαντος υἱοῦ, δεικνύουν καὶ εἰς τοὺς ἀδαεστέρους παρατηρητὰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ *δραματικοῦ*, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου πλεῖστοι ἀδάμαντες ἐκφράσεως. πλεῖσται ὥριμοι καὶ ἐσκεμμέναι ἰδέαι τοῦ *ποιητοῦ* μόνον εἰς τὸν προσεκτικὸν ἀναγνώστην ὑποπίπτουν, χανόμεναι εἰς τὸ στιγμιαῖον τῆς κατὰ τὴν παράστασιν ἐντυπώσεως.

Τόσῳ μεγαλειτέρα ἦτο ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου ἰοῦ Χαρτλέβεν, ἣν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἡ κριτικὴ ἐπεσφράγισεν. Καὶ ἐν τούτοις νομίζω ὅτι ὁ Χαρτλέβεν, οὗτινος διάφορα λεπτότατα, τὸ πλεῖστον μονόπρακτα, σατυρικὰ ἔργα δικαίως θεωροῦνται τέλεια εἰς τὸ εἶδός των, ὑστερεῖ ἐν τῷ τελευταίῳ του κατὰ πολύ. Ἡ *Δευτέρα τῶν Ρόδων* ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν ἀνθυπολοχαγοῦ ἀγαπῶντος μίαν ραφτροῦλαν, μανθάνοντος ὅτι κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἠγάπησεν ἀνώτερόν του, ἀπερχομένου χωρὶς νὰ ἐπανίδῃ αὐτὴν — καὶ ἐδῶ ἀρχίζει ἡ πρώτη πρᾶξις — κατόπιν δὲ νευρικῆς τινος διαταράξεως ζητοῦντος ἄδειαν πρὸς ἀνάρρωσιν καὶ ἐπιστρέφοντος εἰς τὸ σύνταγμά του, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἠρραβωνίσθη μὲ πολύφερνόν τινα νέαν, ὁπότε καὶ δίδει τὸν λόγον τῆς τιμῆς του εἰς τὸν συνταγματάρχην του, ὅτι δὲν θὰ ἐπανίδῃ τὴν ἐρωμένην του. Πρόκειται λοιπὸν νὰ ἑορτασθοῦν οἱ ἀρραβῶνες, ὅτε ἐν τῷ μεταξὺ μανθάνει παρὰ τοῦ πιστοτέρου του φίλου καὶ συναδέλφου, εἰς ὃν ἐν ὥρᾳ μέθης καὶ ὑπεροψίας ἀπερισκέπτως διηγοῦνται οἱ δρᾶσται τὰ γεγονότα, ὅτι ἡ ἀπιστία ἦτο διάδοσις πλασθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐξαδελφων τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, ὅπως χωρίσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐρωμένην του· ὅτι ἐμέθυσαν προσκαλέσαντες τὴν νέαν ὅπως ἑορτάσωσι τὰ γενέθλια τοῦ ἐξαδέλφου των καὶ ἐρωμένου της εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πλουσίου καὶ γνωστοῦ του ἀνωτέρου, ὅπου κατόπιν αὐτοὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον, αὐτὴ δὲ ζαλισθεῖσα ἀπεκοιμήθη. Ὅταν ἐξύπνησεν, ὑπέφωσκεν ἤδη ἡ ἡμέρα — οἱ ἄλλοι ἦσαν πάντοτε παρόντες — καὶ ἔντρομος ἡ νέα ἀπέρχεται οἴκαδε. Οἱ ἐξάδελφοι τῇ σιωπηλῇ συναινέσει τοῦ λοχαγοῦ καυχωμένου ἐπὶ ταῖς κατακτήσεσι, διαδίδουν τότε — μολονότι αὐτοὶ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διαφωτίσουν τὸν ἀνθυπολοχαγὸν — ὅτι ἐθεάθη ἡ νέα ἐξερχομένη τὸ πρωῒ τῆς οἰκίας τοῦ λοχαγοῦ προσθέσαντες καὶ τὰ περαιτέρω.

Ἔξω φρενῶν μανθάνει ὁ ἀνθυπολοχαγὸς ὅτι ἠδίκησε τὴν ἐρωμένην του, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ ἔχασε τὴν μητέρα της καὶ ψυχικῶς κατεβλήθη ἕνεκα τοῦ χωρισμοῦ, ἀλλὰ ζῇ βίον ἄσπιλον, καὶ παραβαίνων τὸν λόγον του τὴν προσκαλεῖ μετὰ τυχαίαν συνάντησιν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπως ἐξηγηθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ μονομαχήσῃ μὲ τοὺς ἐξαδέλφους του (!), ζητεῖ τὸν λόγον ἀπὸ τὸν λοχαγὸν θέλων νὰ προκαλέσῃ αὐτόν, ὁπότε — διότι συμπίπτει ἡ ἐπίσκεψις τοῦ λοχαγοῦ νὰ γίνῃ ἀκριβῶς ὅταν μόλις πρὸ ὀλίγων λεπτῶν ἦλθεν ἡ ἐρωμένη του, ἥτις κρύπτεται εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον ἀκούουσα τὸν διάλογον — ὁ λοχαγὸς ἀποκρούει τὴν μονομαχίαν, λέγων ὅτι μιᾶς τοιαύτης ἕνεκεν δὲν μονομαχεῖ. Ἡ νέα ἀκούουσα ἐκ τοῦ παρακειμένου δωματίου τὴν συνομιλίαν, καὶ δὴ τὴν τελευταίαν φράσιν, ἐξέρχεται κλαίουσα. Ὁ λοχαγὸς εἰρωνικῶς ἀποχαιρετᾷ καὶ εἰδοποιεῖ τὸν συνταγματάρχην ὅτι ὁ ἀνθυπολοχαγὸς δὲν ἐκράτησε τὸν λόγον του· ἡ θέσις τοῦ τελευταίου κατέστη πλέον ἀδύνατος ἐν τῷ στρατῷ· θὰ ἐκδιωχθῇ. Ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ φίλοι του τὸν ἀπαρνοῦνται, ὁ στενώτερός του φίλος προσφέρεται νὰ τὸν βοηθήσῃ χρηματικῶς. Ὅταν δὲ τὴν νύκτα τῆς *Δευτέρας τῶν Ρόδων* — κατόπιν χοροῦ μετημφιεσμένων, εἰς ὃν διεσκέδασε διὰ τελευταίαν φορὰν μετὰ τῆς ἐρωμένης του — εἰσέρχεται εἰς τὸ συσσίτιον καὶ οἱ συνάδελφοί του τὸν ὑποδέχωνται ψυχρῶς, ὁρκίζεται εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ πατρός του, ἀξιωματικοῦ φονευθέντος κατὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον, ὅτι δὲν θὰ ἀτιμάσῃ τιμημένον τὸ ὄνομά του. Ἡ ἐρωμένη του ἐννοήσασα τὴν πρόθεσίν του τὸν ἱκετεύει γονυκλινής, ἀλλ' αὐτὸς τὴν παρασύρει εἰς τὴν παρακειμένην αἴθουσαν, ὅπου αὐτοκτονοῦν· ἐνῷ ἐν τῷ μεταξὺ ἀρχίζει ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν σαλπίγγων ἡ συνήθης πρωϊνὴ ζωὴ τοῦ στρατῶνος. Τὸ σύνταγμα ἀναχωρεῖ διὰ τὰς ἀσκήσεις του καὶ ἡ μουσικὴ ἀνακρούει εὔθυμον ἐμβατήριον. . .

Τὴν ὑπόθεσιν τῆς *Δευτέρας τῶν Ρόδων* διηγήθην ἀναλυτικῶς, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ἐπιτυχίας του. Καθὼς παρατηρεῖ τις, μᾶς παρουσιάζει ὁ συγγραφεὺς τὸν στρατιωτικὸν βίον μὲ τὰς ἀρχάς του, τὰς διασκεδάσεις, τὰς ἀνίας του. Μὲ παρεμπιπτούσας δὲ ἐπιτυχεστάτας εἰκόνας ἐκ τοῦ βίου τῶν ἀξιωματικῶν, πλήρεις ζωῆς καὶ σφρίγους, ἀναδεικνύεται πνευματωδέστατος σατυρικὸς πλήρης ὀξείας παρατηρητικότητος. Δυστυχῶς ὅμως παρατηρεῖ μόνον τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἐξωτερικῶς· μᾶς δεικνύει τὴν καθημερινὴν ζωὴν τοῦ στρατιώτου, χωρὶς νὰνατέμνῃ καὶ τὴν ψυχήν του, ὅπερ καὶ τὸ δυσκολώτερον. Τὸ θέμα βεβαίως ἤξιζε τὸν κόπον, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ τύχῃ ἀλλοίας διαπραγματεύσεως. Οἱ ἐξάδελφοι, οἱ ραδιουργοῦντες ὅπως νυμφεύσωσι τὸν συγγενῆ των, ἔχουσι κάθε ἄλλο ἢ τὰς συνήθεις χαρακτηριστι-

κὰς ἀρετὰς τοῦ πρώσσου στρατιώτου, ἀγαθότητα καὶ εὐθύτητα στρυφνὴν ἴσως, ἀλλ' εἰλικρινῆ πάντως. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς λεπτομερείας τῶν ἐξωτερικῶν τύπων πολλάκις ἐκτὸς συνήθων ὑπερβολῶν σφάλλεται ὁ συγγραφεύς. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πλοκὴν τοῦ δράματος παρατηρεῖ τις, ὅτι τυχαίως καὶ ἐκ συμπτώσεως εὑρίσκεται ἡ ἐρωμένη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν φιλονικεῖ μὲ τὸν λοχαγὸν καὶ παρουσιάζεται αὐτὴ τότε. Ἄρα κατὰ σύμπτωσιν μανθάνει οὗτος ὅτι ὁ ἀνθυπολοχαγὸς δὲν κρατεῖ τὸν λόγον του. Ἀλλὰ μήπως δὲν θὰ ἦτο φυσικόν, καὶ ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει τὸ πρώτιστον ὅπερ θὰ ἔπραττε πᾶς ἀνθυπολοχαγός, μόλις μάθῃ τὰ τῆς δυσφημίσεως, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν συνταγματάρχην, νὰ τῷ διηγηθῇ τὰ διατρέξαντα καὶ νὰ ζητήσῃ τὸν λόγον του ὀπίσω ; Καὶ πᾶς συνταγματάρχης θὰ τὸν ἔδιδεν. Ὥστε τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς πλοκῆς τοῦ δράματος εἶνε ἀσθενέστατα. Πρὸ πάντων οἱ χαρακτῆρες εἶνε, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον, οὐδόλως στρατιωτικοί. Ἔπειτα δὲ ἀκατάληπτος καθίσταται καὶ ὁ σφοδρὸς ἔρως πρὸς τὴν νέαν, ἧς ὁ χαρακτὴρ μένει πάντοτε σκοτεινὸς μέχρι τέλους, ἐνῷ ὤφειλεν, ἔστω καὶ δι' ὀλίγων, νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ νὰ δικαιολογηθῇ τὸ πάθος τοῦ ἥρωος.

Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσῃ τις ὅτι καὶ σατυρικὰ ἐπιγράμματα καὶ πικρὰς πλὴν ἀληθεστάτας κοινωνικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν διαφόρων γυναικῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ περιέχει ὁ ἐπιτυχὴς τοῦ δράματος διάλογος καὶ ἐν γένει ἄλλως λαμπρὰ χαρακτηρίζεται καὶ σατυρίζεται μέρος τοῦ στρατιωτικοῦ βίου.

Ἐκτὸς τῶν διαφόρων νέων ἔργων εἴχομεν καὶ ὁλόκληρον ἵδρυμα πλῆρες σχετικῆς πρωτοτυπίας. Τοῦ Ε. φὸν Βολτσόγγεν τὸ Uberbrette, κατ' ἀπομίμησιν τῶν παρισινῶν cabarets, εἶδος σκηνῆς προωρισμένης δι' ἐλαφρὰ τραγούδια· καλλιτεχνικώτερον καὶ διὰ λεπτοτέρας ὀρέξεις προωρισμένον Variété. Καὶ ὡς ἀρχὴ μὲν ἦτο βεβαίως ἐπιτυχὴς ἡ ἰδέα. Κατὰ πόσον ὅμως τὸ γερμανικὸν πνεῦμα, μήπω εἰθισμένον εἰς τὰ τοιαῦτα, θὰ δυνηθῇ νὰ παρουσιάσῃ λεπτὰ καὶ πνευματώδη καλλιτεχνήματα . . . καὶ ὅπερ ἐπίσης σπουδαῖον, κατὰ πόσον θὰ εὑρεθοῦν οἱ λεπτοὶ κωμικοὶ καὶ αἱ χαριτωμέναι ἀοιδοὶ καὶ χορεύτριαι—εἶναι ἀπορίαι, τὰς ὁποίας μόνον τὸ μέλλον θὰ λύσῃ.

Βερολῖνον, Φεβρουάριος 1901.

Ν. Δ. ΠΑΠΠΟΣ

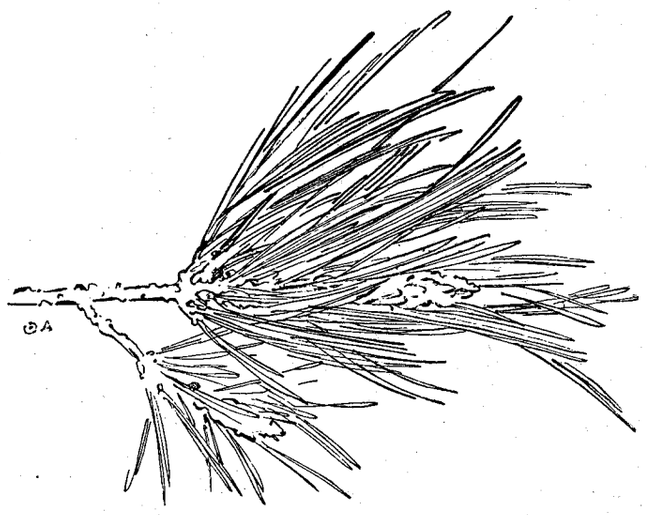

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ :

Εἶδον εἰς ἐαρινὴν ἡμέραν, μειδιῶσαν ἐξ ἡλίου, τὴν θυσίαν μιᾶς παλλεύκου περιστερᾶς, σφαγιασθείσης ὑπὸ τοὺς τροχοὺς τοῦ τραίνου ἐν μέσῳ τῆς μεταξίνης πρασινάδας τῶν ἀγρῶν, οἱ ὁποῖοι ἤπλωνον τὴν πόαν των μέχρι τῶν ράβδων τοῦ σιδηροδρόμου. Εἶχε πέσει ἐπὶ τῆς γραμμῆς λευκὸν νέφος περιστερῶν ραμφιζουσῶν τὰ χόρτα, ὡς δὲ τὸ τραῖνον ἔφθασεν ὁρμητικὸν καὶ περιφρονητικώτατον πρὸς τὴν ζωὴν τῶν ὀλίγων πτερωτῶν, μία ἐξ αὐτῶν μετεβλήθη ὑπὸ τοὺς τροχούς του εἰς συντρίμματα αἱματωμένων πτερῶν, μὴ ὑποπτευθεῖσα ὅτι ὁ ἀτμός, ὁ σίδηρος, ἡ ταχύτης καὶ τὸ βάρος τῶν ἐπιβατῶν θὰ συνειργάζοντο διὰ νὰ συντρίψουν τόσον θριαμβευτικῶς τὴν μικροῦλαν πανεύμορφον ζωήν της. Ἀπὸ τότε—εἶνε κἄτι τι τὸ θέαμα δέκα βαγονίων κατακοπτόντων μίαν περιστερὰν—μοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ σκεφθῶ κἂν ὅτι ἄνθρωπος εἰμπορεῖ νὰ τύχῃ παρομοίου θανάτου. Καὶ ὅμως προχθές, κατὰ διαβολικὴν τύχην, ἤμην εἷς ἐκ τῶν ἐπιβατῶν τοῦ τραίνου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐσφαγίασεν ἕνα αὐτόχειρα, μοῦ ἀφήρεσε δὲ πολλὴν ἡσυχίαν ἡ ἰδέα μόνον ὅτι συνετέλεσε καὶ τὸ βάρος τοῦ ἰδικοῦ μου σώματος διὰ νὰ συντριβῇ ἕνα κρανίον καὶ ἕνα πτωχὸν ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον ἀφεύκτως θὰ ὑπῆρχεν ἐκεῖ μέσα. Καὶ ὁ σιδηρόδρομος ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον καὶ τοὺς σφυριγμούς του, σπογγίζων ἐπὶ τῶν ράβδων τοὺς αἱματωμένους του τροχούς. Ὁ ἀτμὸς ἐχρησιμοποιήθη ὡς κίνησις διὰ νὰ φονεύῃ τὰς ἀποστάσεις, ἀλλ' ἀπό τινος ἐν Ἑλλάδι φονεύει περισσοτέρους ἀνθρώπους ἢ ὥρας καὶ διαστήματα. Ἡ μιασματικὴ νευροπάθεια τῆς αὐτοκτονίας, ὡς τὴν ὀνομάζουν οἱ φρενολόγοι, ὠθεῖ τοὺς ἀπηλπισμένους κυρίως ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῶν τραίνων. Ἡ θάλασσα κινδυνεύει νὰ καταργηθῇ πλέον ὡς μέσον αὐτοκτονίας, τὸ δηλητήριον, τὰ κάρβουνα, τὸ σχοινίον ὑφίστανται τὴν αὐτὴν τύχην. Μένει εἰς τοὺς ἀπηλπισμένους προσφιλὴς ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς ζωῆς ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος φθάνει μακρόθεν βοῶν ὡς νὰ τοὺς καλῇ καὶ νὰ ὑπόσχεται τὸ εὐεργέτημα τοῦ ἀκαριαίου ἀφανισμοῦ. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν μεταβαίνουν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν νομίζουν καλλιτέραν, ἀλλὰ τὸ σύντριμμα, τὸ ὁποῖον κληροδοτοῦν εἰς τὸν κόσμον, ὡς ἔνδειξιν ἀηδίας ἐναντίον του, δὲν τοὺς καθιστᾷ διόλου ὡραίους νεκρούς. Διότι ὁ κόσμος ἔχει τὴν παράλογον καὶ δικαίαν συγχρόνως ἀξίωσιν ἀπὸ τοὺς λακτίζοντας τὴν ζωὴν νὰ ἐκλέγωσιν ἕνα τρόπον αὐτοκτονίας ἥπιον καὶ ἀντὶ θρυμμάτων νὰ τοῦ ἀφίνουν τοὐλάχιστον ἕνα πτῶμα ἀκέραιον μὲ ἄθικτον τὴν αἴγλην τοῦ θανάτου. Εἰς τὴν κοινωνικήν μας ζωὴν εἶνε γνωστὸν ὅτι ὑπάρχουν αὐτοχειρίαι, τὰς ὁποίας παρακολουθεῖ μία βροχὴ ἀνθέων, καὶ αὐτοχειρίαι τῶν ὁποίων ἡ δόξα σβύνει ἐπάνω εἰς τὸν χάρτην τῶν ἐφημερίδων. Ἀστειότατον βεβαίως εἶνε τὸ νὰ σκέπτεται, ἐκεῖνος ποῦ βιάζεται ν' ἀπέλθῃ ταχύτερον ἐκ τοῦ κόσμου, πῶς νὰ εὕρῃ ὡραῖον τρόπον αὐτοχειρίας. Ἀλλὰ βλέπετε ὅτι πολλοὶ ἔκαμαν αὐτὴν τὴν σκέψιν. Ἐκεῖνοι ποῦ ἔπεσαν ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα βεβαίως ἐβασάνισαν ἐπαρκῶς τὸ πνεῦμά των ἕως ὅτου ἀνακαλύψουν τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς ἰδανικῆς αὐτοκαταστροφῆς, ἤλλαξαν πολλὰ

σχέδια μεταξὺ τοῦ ρεβόλβερ καὶ τοῦ Παρθενῶνος, προκατέστρωσαν βαθεῖς ὑπολογισμοὺς ἐπὶ τῆς ὑστεροφημίας των, ὑπελόγισαν ἐπὶ τῆς μωρίας τοῦ κόσμου, ἐπὶ τῶν εὐκόλων δακρύων τῶν γεροντοκορῶν, ἐπὶ τῆς μεταρσιωτικῆς ἀρθρογραφίας τοῦ τύπου. Εἶδον ὅτι ἀνέμενε κάτωθεν τοῦ Παρθενῶνος νὰ ἁρπάσῃ τὰ πτώματά των μία Δόξα φέρουσα κάνιστρα ἀνθέων, στίχους καὶ ληκύθους, εἰς τὰς ὁποίας ὅλοι οἱ ζῶντες βροτοὶ ἐθεώρησαν χρέος ν' ἀποθέσουν τὰ δάκρυά των. Καὶ ἰδοὺ ὅτι δὲν εἶχον ἄδικον, διότι οἱ ἰδικοί των τάφοι ἀναζητοῦνται ἀκόμη ἀπὸ περιέργους καταφθάνοντας ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους, ἐνῷ οἱ τάφοι τῶν ριπτομένων εἰς τὰς γραμμὰς τοῦ σιδηροδρόμου ἐπνίγησαν ἄγνωστοι μέσα εἰς τὰ χόρτα.

Οἱ αὐτόχειρες τοῦ μέλλοντος, ὅσοι θέλουν νὰ ἀφήσουν ὄπισθέν των μίαν γραμμὴν φωτός, ἂς μὴ ἀναμένουν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ὑπερτάτης ἀποφάσεως τὸν σφυριγμὸν τοῦ τραίνου, ἀλλ' ἂς ἀναζητοῦν ἕνα βράχον κάπως γνωστόν, μίαν ἀρχαίαν στήλην, ἕνα κιονόκρανον ἔχον ἱστορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ προσθέσουν καὶ τὴν ἰδικήν των. Ἂς ἐκλέγουν δὲ ὡς ἡμέραν τοῦ ἐξαφανισμοῦ μίαν ἀττικὴν ἡμέραν πλήρη ὑαλοφεγγοῦς κυανῆς αἰθρίας, διὰ ν' ἀφίνουν πάντοτε εἰς τοὺς ζῶντας τὴν ἀπορίαν πῶς ἐτόλμησαν ν' ἀποθάνουν ὑπὸ τοιαύτην πλήμμυραν μειδιῶντος φωτός.

Ὄπισθεν αὐτῶν τῶν ἐνδόξων θὰ ἀκολουθῇ μία ἄλλη σειρὰ ἀγνώστων αὐτοχειριασμένων. Ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀπῆλθον ἐγωϊσταί, ἀγρίως ὑπερήφανοι, ἐμπτυστικῶς καταφρονητικοὶ πρὸς τὸν κόσμον. Ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐσκόρπισαν τὸ κρανίον εἰς τοὺς τέσσαρας τοίχους ἢ ἔβαψαν ἐρυθρῶς τοὺς σιδηροδρομικοὺς τροχούς, ἀδιαφοροῦντες ἂν θὰ εἶνε ἄσχημοι νεκροί, ἀφίνοντες δι' ἀμυδρᾶς γραφῆς μολυβδοκονδύλου μίαν φλεγματικὴν ἐξήγησιν πρὸς τὸν κόσμον μὲ τρεῖς λέξεις: «Αὐτοκτονῶ διότι ἠγάπων». «Φεύγω διότι δὲν μοῦ ἀρέσει ἡ ζωή». Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ φοιτητής, ὁ αὐτόχειρ τῆς προχθές. Ἀλλὰ καταλείπει ὄπισθέν του τόσον πεζὴν ἐκμυστήρευσιν, τόσον πτωχὴν δικαιολογίαν! Ἔγραψεν: «αὐτοκτονῶ δι' οἰκονομικὰς δυσχερείας». Τρεῖς λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἀδυνατοῦν νὰ σηκώσουν τὸ βάρος τῆς ἀπωλείας μιᾶς νεότητος. Τρεῖς σταγόνες αἵματος καὶ τίποτε πλέον. Ἐφθάσαμεν τάχα εἰς τὸ σημεῖον, κατὰ τὸ ὁποῖον δύο βραχίονες ἀνθρώπου 25 ἐτῶν καταδικάζονται εἰς ἀχρηστίαν; Ὡρισμένως ὁ ἀτυχὴς νέος, πλάσμα τῶν σχολείων, πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τίς οἶδε ποίους ἀποστραγγισμοὺς ὑπέστη ὑπὸ τὸν γρόνθον τοῦ δασκαλισμοῦ, ἐδιδάχθη νὰ μὴ ἔχῃ ἰδανικά. Κανεὶς δὲν τοῦ εἶπεν ὅτι ἡ ζωὴ πληροῖ τὰς διαστάσεις τοῦ ἀπείρου. Αὐτὸς ἔβλεπε τὴν ζωὴν ἐξερχομένην μόνον ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ κρατοῦσαν ὡς σημαίαν τὸν πάπυρον τοῦ διδακτορικοῦ διπλώματος. Ὅταν εἶδεν ὅτι ἡ περίφημος ἐκείνη θύρα ἔκλεισεν ἐμπρός του, ἐθεώρησε χρέος του ν' ἀπέλθῃ τοῦ κόσμου. Καὶ ὑπῆρχον πέριξ αὐτοῦ ἀμέτρητοι σκαπάναι ἐργασίας, ζητοῦσαι δύο χεῖρας, δύο νεανικὰς χεῖρας, ὑπῆρχε βεβαίως μία πέννα σκονισμένου συμβολαιογραφείου, ἕνας πῆχυς ἐμπόρου ἢ μία ρίνη μηχανουργείου. Ἀλλ' ὁ αὐτόχειρ εἶχε τὰ βλέμματά του, τὰ ὁποῖα δὲν ἔβλεπον τὸ φῶς, καθηλωμένα εἰς τὸ σύμβολον τῆς παρελθούσης χαρτοθρησκείας, εἰς τὸν πάπυρον, ὁ ὁποῖος ἀναγορεύει ἕνα διδάκτορα καὶ τὸν ρίπτει κατόπιν δυστυχῆ μεταξὺ τῶν συγκρουομένων ἀγκώνων τοῦ κόσμου. Ὅταν ἐψηφίσθη ὁ καταθλιπτικὸς νόμος τῶν βαρέων ἐκπαιδευτικῶν τελῶν, ὁ ὁποῖος διεπλάτυνε τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἤνοιξε χῶρον εἰς τοὺς ἀλληλοπατουμένους βιοπαλαιστάς, ἐνθυμοῦμαι ὅτι μία ἔξαλλος διαδήλωσις φοιτητῶν ἐπλησίασε τὸν Ἀναγνωστάκην, τὸν ἀείμνηστον καθηγητὴν τῆς ὀφθαλμολογίας:

— Κύριε καθηγητά, κατεστράφημεν. Ὁ ἄσπλαγχνος αὐτὸς νόμος θὰ σβύσῃ τὰ φῶτα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ἀδύνατον πλέον νὰ πάρωμεν δίπλωμα.

— Μὰ ἐγώ, κύριοι, σᾶς ἐξομολογοῦμαι ὅτι ἐσπούδασα μὲ τριάντα λεπτὰ τὴν ἡμέραν.

— Ἦτο ἄλλη ἐποχὴ τότε. Τὰ ἔξοδα ἦσαν ὀλίγα.

— Τώρα πάλιν καὶ τὰ ἔσοδα εἶνε πολλά.

— Μὰ θὰ καταστραφῶμεν . . . Θὰ γυρίσωμεν ἄπρακτοι εἰς τοὺς γονεῖς μας . . .

— Νὰ γυρίσετε, μάλιστα, παιδιά μου. Νὰ γυρίσετε καὶ νὰ τοὺς πῆτε ὅτι δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ γίνετε ὅλοι ἐπιστήμονες. Ποιὸς σᾶς ἔπιασεν ἀπὸ τὸ λαιμὸ νὰ πάρετε δίπλωμα; Τί θὰ τὸ κάμετε;

Καὶ ἡ διαδήλωσις ἀπεχώρησεν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ ἐπιστημονικὴ χαρτοζωὴ ἤρχισε νὰ χάνῃ τοὺς μανιώδεις προσκυνητάς της. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ἀκόμη νέοι πτύοντες τὸ φρῖσσον αἷμά των κατὰ πρόσωπον τῆς Ζωῆς, διότι δὲν θὰ ἠμποροῦσαν μίαν ἡμέραν νὰ φθάσουν εἰς τὴν δόξαν ἑνὸς *κοινωνικοῦ* τῶν ἐφημερίδων, ἀναγγέλλοντος ὅτι ἔλαβε τὸν ἐπίζηλον, ἑνὸς κοινωνικοῦ εἰς τὸ ὁποῖον, φεῦ! σταματᾷ ὁλόκληρος δεκαπενταετὴς ἱστορία ραχιτικῶν σπουδῶν.

Ζ. Λ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

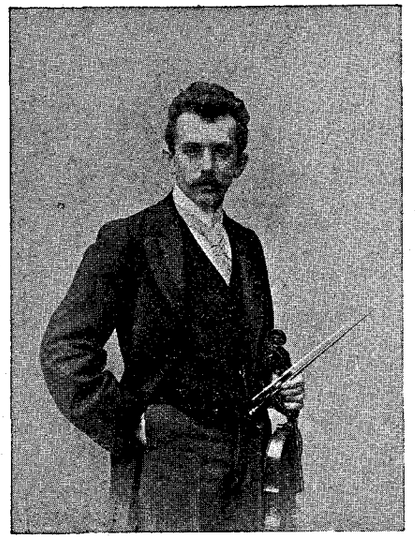

Ο ΣΑΙΡΓΚ ΚΑΙ ΤΟ ΒΙΟΛΙ ΤΟΥ

Αἱ Ἀθῆναι φιλοξενοῦν δύο σπανιότητας. Ἕνα μουσικὸν ὀργανισμὸν ἐκ τῶν σπανίων, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις φαίνεται φιλοτεχνήσασα μὲ ἀκούραστον στοργήν, καὶ ἓν καλλιτέχνημα ἐκ τῶν σπανίων, τὸ ὁποῖον παλαιὸς πολίτης τῆς Κρεμόνας ἐφιλοτέχνησε πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος μ' ἔμπνευσιν καὶ στοργὴν ἀκούραστον.

Καλλιτέχνημα τῆς φύσεως ὁ λεπτὸς ὀργανισμὸς τοῦ μουσικοῦ, ὁ παλλόμενος εἰς τὴν ἐλαχίστην ἐξωτερικὴν ἐντύπωσιν, ὁ δονούμενος μελῳδικῶς εἰς πᾶν συναίσθημα. Καλλιτέχνημα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὄργανον, τοῦ ὁποίου τὸ χρυσίζον ὑπὸ τὸ παλαιὸν βερνίκιον ξύλον ἐμψυχοῦται εἰς τὴν ἐλαφροτέραν ἀνάπαλσιν τῆς χορδῆς καὶ ψάλλει καὶ θρηνεῖ μελῳδικῶς.

Ἀσύλληπτοι καὶ οἱ δύο ὀργανισμοί, ἀψηφοῦν πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς κατανόησιν τῶν νόμων καὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐξαιρετικῆς φύσεώς των. Διότι τίς ποτε ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσῃ ὑπὸ ποίους ἀκριβῶς ὅρους γεννᾶται ἡ μεγαλοφυΐα, ποίων γύρων τοῦ ἐγκεφάλου ἀνάπτυξις ἀπαιτεῖται διὰ νὰ εἶνέ τις μέγας ποιητής, ἢ ποῖον ἀκριβῶς σχῆμα πρέπει νὰ ἔχῃ ἡ κόγχη τοῦ ὠτὸς διὰ νὰ γίνῃ τις μέγας μουσικός; Ἀφ' ἑτέρου δὲ ποῖος τεχνίτης ἐκ τῶν νεωτέρων ἠδυνήθη ποτὲ νὰ κατασκευάσῃ ἓν *Στραδιβάριους*, τοῦ ὁποίου τὸ ἀσύλληπτον διάγραμμα διαφεύγει αὐτὴν τὴν φωτογραφίαν, ὅπως οἱ στῦλοι τοῦ Παρθενῶνος τὴν γεωμετρικὴν καταμέτρησιν; καὶ ποῖος εἰμπορεῖ τώρα νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὸ ξύλον καὶ τὴν χορδὴν τοὺς αὐλοὺς ἐκείνους ἤχους, τοὺς ὁποίους ἐφυλάκισαν δι' αἰῶνας αἰώνων εἰς τὰς κοιλότητας τοῦ βιολίου των οἱ παλαιοὶ τεχνῖται τῆς Κρεμόνας;

Ὁ μουσικὸς εἶνε νεώτατος, ἀστὴρ μόλις ἀνατέλλων, ἀλλ' ἀστὴρ πρώτου μεγέθους, τοῦ ὁποίου θὰ καυχώμεθα ἡμέραν τινὰ ὅτι ἐδέχθημεν ἐκ τῶν πρώτων τὰς ἀκτῖνας. Λεπτός, χλωμός, μὲ μεγάλους ὀφθαλμούς, μὲ φυσιογνωμίαν εὐκίνητον, ἀνανακλῶσαν καὶ τὰ ἐλάχιστα συναισθήματα τῆς μουσικῆς ψυχῆς του, μὲ ὀργανισμὸν εὐπαθῆ, συγκλονούμενον καὶ πάσχοντα ὅταν ἑρμηνεύῃ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων μουσουργῶν.

Τὸ βιολίον του παλαιόν, τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος· γνήσιον Στραδιβάριους. Ὁ χρόνος, ἀντιστρόφως πρὸς τὸν συνήθη πανδαμάτορα χαρακτῆρά του, διερχόμενος ἐπὶ τοῦ χαρίεντος ὀργάνου, προσθέτει γλυκύτητα εἰς τὴν φωνήν του μὲ φιλήματα στοργικά. Τὰ γνήσια Στραδιβάριους εἶνε σπανιώτατα καὶ δυσεύρετα. Ὑπάρχουν λαμπροὶ βιολισταί, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔδιδαν εὐχαρίστως περιουσίαν ὁλόκληρον δι' ἓν ἀπὸ τὰ μικρὰ αὐτὰ ὄργανα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτοὺς τὴν δόξαν.

Ὁ Φραγκίσκος Σαίργκ, βαδίζων ἤδη ἐπὶ τὰ ἴχνη, σχεδὸν εἰς τὸ πλευρόν, τῶν πρώτων βιολιστῶν τοῦ κόσμου Σαραζάτε, Ἰωάκειμ καὶ Ὑζάη, περιέρχεται τὴν Εὐρώπην καὶ μαγεύει τὰ πλήθη μὲ τὸ βιολί του.

Τέλειος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, εἶνε καὶ ἑρμηνευτὴς πιστὸς καὶ ἐμπνευσμένος. Θὰ ἔλεγέ τις ὅτι εἶνε πρώτης τάξεως μουσικὸς μεσάζων (medium), ὅστις κατέχει τὴν δύναμιν νὰ μᾶς παρουσιάζῃ ἀπτὰ σχεδὸν τὰ πνεύματα τῶν μεγάλων μουσουργῶν, τὰ κλεισμένα μέσα εἰς τὰ μέτρα καὶ τὰ πεντάγραμμα.

Δ. Θ.

Τὰ *Παναθήναια τιμῶντα τὴν μνήμην τοῦ*
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΥΖΗ
θ' ἀφιερώσουν τὸ προσεχὲς τεῦχος τῆς 15 Μαρτίου ὁλόκληρον εἰς τὸν μεγάλον καλλιτέχνην. Τὸ τεῦχος τοῦτο ἐκτὸς διαφόρων ἄρθρων καὶ ποιημάτων, θὰ περιέχῃ βιογραφικὰς σημειώσεις καὶ ἀνεκδότους ἐπιστολάς του, ὅπου ὡς ἐν κατόπτρῳ φαίνεται ἡ μεγάλη ψυχὴ τοῦ Γύζη, καὶ γνώμας καλλιτεχνῶν περὶ τοῦ ἔργου του. Εἰκοσιπέντε περίπου εἰκόνες παριστῶσαι ἔργα του, σκαριφήματα, τὸ πρῶτόν του ἐν Ἀθήναις ἐργαστήριον κλπ., ἐκτελεσθεῖσαι ἐν Μονάχῳ, θὰ κοσμήσουν τὸ τεῦχος.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ·ΤΕΧΝΗ·ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ τοῦ παρόντος μηνὸς ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν ἑξήκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν ἐν Τουλούσῃ ὁ Γάλλος ποιητὴς καὶ διηγηματογράφος Ἀρμάνδος Σιλβέστρ. Ὁ Σιλβέστρ εἰκοσαετὴς εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, τῷ δὲ 1892 προήχθη εἰς ἐπιθεωρητὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Αἱ ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ὑπηρεσίαι του ὡς ὑπαλλήλου δὲν τὸν ἐμπόδισαν ὅμως νὰ γείνῃ εἷς τῶν χαριεστέρων καὶ γονιμωτέρων συγχρόνων Γάλλων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἐνθυμίζων ὡς πρὸς τὴν εὐθυμίαν καὶ τὴν ἀδέσμευτον ἔκφρασιν τῆς εὐφυολογίας τὸν Ραβελαί.

Τὸ ποιητικόν του ἔργον περιλαμβάνει περὶ τοὺς δέκα τόμους, διὰ τὴν πρώτην του δὲ συλλογὴν «Rimes neuves et vieilles», ἥτις ἐξεδόθη τῷ 1866, πρόλογον ἔγραψεν ἡ Γεωργία Σάνδη. Τὰ εὐθυμογραφικά του διηγήματα, ἅτινα ἐδημοσιεύοντο τὸ πρῶτον ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι τῶν φιλολογικωτέρων ἐφημερίδων τῶν Παρισίων καὶ εἶτα ἐξεδίδοντο εἰς βιβλίον, ἀποτελοῦν τριάκοντα τόμους.

Ὁ Σιλβέστρ ἔγραψε τὸ κείμενον πλείστων μελοδραμάτων καὶ ἐμμετρά τινα δράματα, ὡς τὴν «Grisélidis», ἥτις ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας.

Ὡς ποιητὴς ὁ Σιλβέστρ εἶνε ἄβρὸς ἀριστοτέχνης τοῦ στίχου καὶ εἷς ἐκ τῶν ἐπιφανῶν Parnassiens Ἀλλ' ὡς διηγηματογράφος εἶνε τόσον διάφορος μὲ τὴν ἀκόλαστον πλατυστομίαν του καὶ τὸ ὑπερχειλίζον γαλατικὸν πνεῦμά του, ὥστε ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν πιστεύει τις ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς ψυχῆς ἐξῆλθον αἱ «Χρυσαῖ πτέρυγες», ἡ «Χώρα τῶν Ρόδων», ὁ «Δρόμος τῶν ἄστρων» καὶ αἱ ἄλλαι πλήρεις ἰδανικοῦ λυρισμοῦ συλλογαί του, καὶ τὰ «Πανταγρουελικὰ διηγήματα» καὶ αἱ ὡραῖαι καὶ σεμναὶ διηγήσεις του καὶ τόσα ἄλλα ἔργα, ἅτινα ἔχουν ὅλα τὰ προσόντα, πλὴν τῆς σεμνότητος.

Ὡς τεχνοκρίτης ὁ Ἀρμάνδος Σιλβέστρ ἐξέδιδεν ἀπὸ τοῦ 1888 κατ' ἔτος ἕνα τόμον εἰκονογραφημένον ὑπὸ τὸν τίτλον «Le nu au Salon», καὶ περὶ τῶν γυμνῶν δὲ παραστάσεων τοῦ Λούβρου συνέγραψεν ἀξιόλογον ἔργον. Τὸ διακρῖνον τὸν Ἀρμάνδον Σιλβέστρ εἰς πάντα τὰ ἔργα του, ἔμμετρα καὶ πεζά, εἶνε ἡ ἀριστοτεχνία τῆς μορφῆς.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΑΙ ΚΕΡΑΜΟΓΡΑΦΙΑΙ. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον δημοσιεύει ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Α. Σκιᾶς ἐν τῷ ὅσον οὔπω ἐκδιδομένῳ πρώτῳ τεύχει τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τοῦ 1901 (σελ. 1-50 πίν. 1-2) δύο σπουδαιοτάτους ἐρυθρομόρφους πίνακας εὑρεθέντας ἐν τῇ νοτίᾳ αὐλῇ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἱεροῦ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1895.

Ἐπὶ τοῦ πρώτου τῶν πινάκων (πίν. 1 σελ. 1-39), ὅστις ἔχει σχῆμα τετράγωνον καὶ κοσμεῖται δι' ἀετωματίου φέροντος ὁμοίως γραφάς, παρίστανται δεξιὰ δύο σκηπτροῦχοι θεαὶ καθήμεναι, πρὸς ἃς προσέρχονται ἑπτὰ διάφοροι μορφαὶ ἀνδρικαὶ καὶ γυναικεῖαι φέρουσαι διάφορα συμβολικὰ ἀντικείμενα καὶ διατεταγμέναι εἰς δύο στίχους· πρὸ τῶν καθημένων θεῶν ὑπάρχει ὀμφαλός.

Δεχόμενος καὶ ὁ κ. Σκιᾶς μετ' ἄλλων ἀρχαιολόγων, ὅτι τὰ ἀγγεῖα, ἅτινα ἐπὶ κεφαλῆς φέρουσι γυναῖκές τινες τῶν πρὸς τὰς θεὰς προσερχομένων, εἶνε κέρνα, ἱερὰ σκεύη ἰδιάζοντα τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ καὶ ἀναγνωρίζων ἐν διαφόροις ἐπὶ τοῦ πίνακος παριστωμένοις συμβολικοῖς ἀντικειμένοις ἄλλα τῆς Ἐλευσινιακῆς λατρείας σύμβολα, ἤτοι βάκχους, θαλλούς, ἀποδεικνύει ὅτι αἱ δύο δεξιὰ καθήμεναι θεότητες εἶνε ἡ Δημήτηρ καὶ ἡ Κόρη, ἐξηγεῖ δὲ τὴν ὅλην παράστασιν ὡς ἀπεικόνισιν προσφορᾶς λατρείας, *προσόδου*, πρὸς τὰς θεὰς ταύτας ὑπὸ τῶν λοιπῶν τοῦ πίνακος προσώπων.

Μετὰ ταῦτα κατόπιν ἐμβριθοῦς παραβολῆς τῶν ἐν τῷ πίνακι παριστωμένων πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Ἐλευσινιακῆς μυθολογίας ἀναγνωρίζει ὁ κ. Σκιᾶς ἐν τοῖς ποιουμένοις τὴν πρόσοδον προσώποις διαφόρους μορφὰς τοῦ Ἐλευσινιακοῦ κύκλου, οἷον τὴν Ἑκάτην, τὸν Ἴακχον, τὸν Κελτόν, τὸν Δημοφῶντα, τὴν Μετάνειραν κλ. καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι «ὁ ἡμέτερος πίναξ παριστᾷ τὴν ἐν τῷ Ὁμηρικῷ εἰς Δήμητραν ὕμνῳ στίχ. 385-482 περιγραφομένην σκηνήν, ἤτοι τὴν μετὰ τῆς Δήμητρος συνάντησιν τῆς ἐκ τοῦ Ἅιδου ἀνελθούσης Κόρης *νηοῖο προπάριθες θυώδεος* καὶ τὴν κατόπιν ἵδρυσιν τῶν μεγάλων μυστηρίων». Ἐν τῷ πίνακι ἡ συνάντησις τῆς Κόρης μετὰ τῆς μητρὸς καὶ ἡ ἵδρυσις τῶν μυστηρίων συμπτύσσονται. Ὁ πίναξ εἶχεν ὡς πρότυπον ὑπέροχόν τι καλλιτέχνημα, καίτοι δὲ κατὰ τὴν τέχνην τῆς ἐκτελέσεως ὑστερῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἄριστον ἁπάντων τῶν ὑπαρχόντων μνημείων τοῦ Ἐλευσινιακοῦ κύκλου.

Ἀξία σημειώσεως εἶνε καὶ ἡ ἐν σελ. 19-22 διδομένη ἐξήγησις τῆς χρήσεως τῶν κέρνων ὡς κρατήρων, ἐν οἷς ἐγίνετο ἡ ζύμωσις τοῦ μυστικοῦ ποτοῦ, τοῦ *κυκεῶνος*.

Ὁ δεύτερος πίναξ (πίν. 2 σελ. 39-50) εἶνε ἐλλιπής, ἀνήκει δὲ καὶ οὗτος εἰς τὰ λεγόμενα μημεῖα τοῦ Ἐλευσινιακοῦ κύκλου· ἐπὶ τούτου παρίστανται ἡ Δημήτηρ καθημένη καὶ ἔχουσα σκῆπτρον, ἡ Κόρη ἱσταμένη καὶ ἔχουσα δύο δᾷδας, μέρος μορφῆς Ἰάκχου καὶ ἴσως λείψανον παραστάσεως τοῦ Πλούτου καὶ ὑπόλοιπον τοῦ Τριπτολέμου ἐπὶ τοῦ ἅρματος. Ὁ κ. Σκιᾶς λέγει ὅτι ἐπὶ τοῦ πίνακος παρίστατο ὁλόκληρον τὸ Ἐλευσινιακὸν Πάνθεον καὶ ὅτι ἡ μορφὴ τῆς Κόρης ἀντεγράφη ἐξ οὗ προτύπου καὶ ἡ Κόρη τοῦ ἐν τῷ ἐθνικῷ μουσείῳ γνωστοῦ μεγάλου Ἐλευσινιακοῦ ἀναγλύφου.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΚΗΝ Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν ἐγένετο τελευταίως ἐνδιαφέρουσα ἀνακοίνωσις τοῦ κ. Γιάνσεν, διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Μεδόν. Ἐπὶ τῶν Ἄλπεων εἶχε παρατηρηθῇ ὅτι πολλάκις ἐθραύοντο τὰ σύρματα τοῦ τηλεγράφου ἐκ τοῦ βάρους τῆς χιόνος. Πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ ἔγινε σκέψις νὰ τεθοῦν τὰ σύρματα ἄνευ πασσάλων ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῆς χιόνος· καίτοι δὲ κεκαλυμμένα ὑπ' αὐτῆς μετέδωκαν τὰ τηλεγραφήματα ἄνευ διακοπῆς εἰς μακρὰς ἀποστάσεις.

ΘΕΑΤΡΟΝ

ΕΚ ΒΑΡΝΗΣ: «Τὴν 7 Φεβρουαρίου διωργανώθη ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς «Φιλοπτώχου Ἑνώσεως τῶν Κυριῶν» καλλιτεχνικὴ ἑσπερίς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος ἐρασιτέχναι, Ἕλληνες κατὰ τὸ πλεῖστον. Τὸ σπουδαιότατον μέρος τοῦ προγράμματος ἀπετέλει τὸ *Εἰκόνισμα* τοῦ κ. Ι. Πολέμη. Ἦτο κρῖμα νὰ ἀπαγορευθῇ ἡ διδασκαλία τοῦ καλλιτεχνικωτάτου αὐτοῦ δράματος, ὅπου ὁ ποιητὴς μὲ τέχνην ἀσύγκριτον ἀνεγείρει ἀπὸ τὸν βόρβορον μίαν ψυχὴν καὶ μᾶς τὴν παρουσιάζει ἐξαγνισμένην ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ. Ἐπιτυχία ἀπαράμιλλος ἐστεφάνωσε καὶ τὸν ποιητὴν καὶ τοὺς ἐρασιτέχνας, οἱ ὁποῖοι ὑπεδύθησαν τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος καὶ κατώρθωσαν νὰ μᾶς πείσουν ἀληθινὰ περὶ τῆς παντοδυναμίας τῆς Πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχωμεν εἰς τὸ θεάρεστον ἔργον τῆς Μετανοίας. Ὁ κ. Πολέμης δὲν θὰ ὑπέθετε βέβαια ποτέ, ὅτι τὸ ἔργον του θὰ παριστάνετο εἰς τὴν Βάρναν μὲ τοιαύτην ἐπιτυχίαν, μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν μάλιστα, ἡ ὁποία τὸ κατεδίκασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ὅτι ἡ παράστασίς του θὰ συνήρπαζε τὸ κοινόν.

»Μετὰ τὸ δρᾶμα ἡ κυρία Α. Φωκᾶ, τελειόφοιτος τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων, μᾶς παρέσχε μίαν ἀκόμη καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν μὲ τὸ γλυκύτατον ἀσμά της».

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

ΠΡΟ ΤΙΝΩΝ ἡμερῶν ἐτελέσθησαν ἐν Σμύρνῃ τὰ ἐγκαίνια τῆς πρώτης Καλλιτεχνικῆς ἐκθέσεως, διοργανωθείσης ὑπὸ τοῦ *Παιωνίου Συλλόγου*. Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ, εἰς τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τῆς ὁποίας εὐχόμεθα πλήρη ἐπιτυχίαν, ἐξετέθησαν ὑπερδιακόσια ἔργα ζωγραφικῆς, πλαστικῆς, ἀρχιτεκτονικῆς, φωτογραφίας, ξυλογραφίας, πυρογραφίας καὶ ξυλογλυπτικῆς, ἀνήκοντα εἰς Σμυρναίους κατὰ τὸ πλεῖστον καλλιτέχνας καὶ ἐρασιτέχνας. Τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκθέσεως ἐγένοντο παρισταμένων πολλῶν ἐπισήμων προσώπων καὶ τῶν ἐκλεκτοτέρων μελῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος.

ΠΡΟ ΟΛΙΓΩΝ ἑβδομάδων ἤνοιξεν εἰς τὸ κοινὸν τὰς πύλας του τὸ νέον Μουσεῖον τοῦ Μονάχου, τὸ ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Γαβριὴλ Σάϊδλ, τοῦ ὁποίου τὸ σχέδιον εἶχε βραβευθῇ ἐν διαγωνισμῷ. Ὁ Σάϊδλ χωρὶς ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ παλαιοῦ γερμανικοῦ ρυθμοῦ ἔδωσεν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν του κάτι ἐλαφρότερον καὶ ὀλιγώτερον αὐστηρὸν τοῦ ρυθμοῦ τῆς Ἀναγεννήσεως, κάτι ἁπλούστερον καὶ ἐπιβλητικώτερον τοῦ Ροκοκό, σύμφωνον μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς.

Εἰς τὸ νέον Μουσεῖον μετεφέρθησαν αἱ διάφοροι συλλογαὶ τοῦ Μονάχου. Ἡ ἔντεχνος διευθέτησις αὐτῶν ἀποτελεῖ καλαισθητικωτάτην καὶ ἁρμονικὴν σειράν, ὁ δὲ διαρκῶς ἐναλλάσσων διάκοσμος τῶν ὀροφῶν καὶ τῶν τοίχων προσθέτει ἴδιον θέλγητρον εἰς τὸ ὡραῖον σύνολον. Τοῦτο καθιστᾷ τὸ νέον Μουσεῖον τοῦ Μονάχου ἀνώτερον καὶ αὐτῶν τῶν καλλίστων καὶ πλουσιωτέρων Μουσείων τῆς Εὐρώπης.

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ·

Ἀθηναϊκά.

ΕΝΩΠΙΟΝ πυκνοτάτου καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου ὡμίλησε τρὶς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ «Παρνασσοῦ» ὁ ἐνταῦθα παρεπιδημῶν πατὴρ Ὑάκινθος Λοαζόν. Οἱ ἐμπνευσμένοι λόγοι τοῦ γάλλου ἐκκλησιαστικοῦ ἀπέπνεον ἄρωμα εὐσεβείας καὶ ἀκραιφνῆ ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Τὰς ὁμιλίας τοῦ πατρὸς Λοαζὸν ἐτίμησαν διὰ τῆς παρουσίας των ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια καὶ πολλὰ ἐπίσημα πρόσωπα. Τὸν τελευταῖον τῶν λόγων τοῦ ρήτορος, *Περὶ τοῦ θείου νόμου τῆς οἰκογενείας*, θὰ δημοσιεύσουν τὰ «Παναθήναια» κατ' εὐμενῆ παραχώρησιν τοῦ διακεκριμένου ξένου.

ΕΝ ΤΗΙ ΑΙΘΟΥΣΗΙ τοῦ «Παρνασσοῦ» ἐνώπιον τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας, ὑπουργῶν, πρεσβευτῶν καὶ κόσμου ἐκλεκτοῦ ἐν συνωστισμῷ συρρεύσαντος ἀνέγνωσε τὴν προχθὲς Δευτέραν ἡ Κα Ἀδὰμ τὸ ὡραῖόν της ἀνάγνωσμα.

Τὸ ἀνάγνωμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον διέκρινε λαξευτὴ χάρις ὕφους καὶ ἔξαρσις ἰδεῶν καὶ πνοὴ ποιητική, ἦτο θερμὸς ὕμνος πρὸς τὴν Ἑλλάδα. «Ἡ Ἑλλάς, εἶπεν ἡ Κα Ἀδάμ, εἶνε ὁ καλλιτεχνικὸς ἐγκέφαλος τῆς λευκῆς φυλῆς. Ἡ Ἑλλὰς ἔπλασε τὸ πᾶν τέλειον καὶ τελειότης εἶνε σήμερον ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὸ ἑλληνικόν· καὶ αὐτὴ ἡ καλαισθησία εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ζητεῖ ὑποδείγματα· εἰς τὴν κόμμωσιν τῶν ἐπὶ τῶν μαρμάρων τοῦ Μουσείου ἀπεικονιζομένων γυναικῶν παρετήρησα μετ' ἐκπλήξεως ὅτι εὑρίσκονται ὅλοι οἱ γνωστοὶ τύποι κομμώσεως, τοὺς ὁποίους ἐπενόησεν ὁ συρμός. Ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων συγκρούσεων τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀκορέστων φιλοδοξιῶν των ἐπικίνδυνος εἶνε ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ὀφείλουν νὰ μεταχειρισθοῦν τὸ αὐτὸ ὅπλον, μὲ τὸ ὁποῖον καὶ οἱ πρόγονοί των ἐνίκησαν τοὺς βαρβάρους, τὴν Ἰδέαν.

ΠΟΛΥ ΕΥΗΡΕΣΤΗΣΑΝ αἱ δύο ἐν τῷ «Παρνασσῷ» διαλέξεις τοῦ διαπρεποῦς ἰατροῦ κ. Α. Ἀραβαντινοῦ «περὶ τοῦ ἰατροῦ τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Μολιέρου καὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν», πυκνὸν δὲ καὶ ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον μετ' ἀδιαπτώτου ἐνδιαφέροντος παρηκολούθησεν αὐτάς.

Κατὰ τὴν πρώτην ὁ κ. Ἀραβαντινὸς διεξῆλθεν ἐπαγωγότατα τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον, ἐξάρας ὅτι ἐπὶ

εἴκοσι καὶ πλέον αἰῶνας τὰ σκῆπτρα ἐν τῇ ἰατρικῇ κατεῖχον οἱ Ἕλληνες.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ εἰσῆλθεν εἰς τὸ κύριον θέμα του καὶ ἀνέγνωσε χαρακτηριστικὰς σκηνὰς ἐκ τῶν «Ὀρνίθων», τῶν «Σφηκῶν», τῶν «Ἀχαρνῶν», τῶν «Νεφελῶν» καὶ τοῦ «Πλούτου» τοῦ Ἀριστοφάνους, εἶτα δὲ σκηνάς τινας τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Μολιέρου. Ἡ ζωντανὴ καὶ παραστατικωτάτη μετάφρασις τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ κωμικότης τῶν σκηνῶν, ὁ δι' εὐφυολογημάτων κοσμούμενος λόγος τοῦ ὁμιλητοῦ, αἱ περιεργόταται πληροφορίαι καὶ αἱ χαρακτηριστικώταται καὶ αστειόταται εἰκόνες, δι' ὧν ἠσθητοποιοῦντο τὰ ἑκάστοτε λεγόμενα, κατέστησαν ἀληθὲς ἐντρύφημα τὰς διαλέξεις ταύτας καὶ θρίαμβος ἰλαρότητος καὶ παταγωδῶν χειροκροτημάτων ἐπέστεψαν αὐτάς. Τοιαύτη ἐπιτυχία ἐπιφυλάσσεται πάντως καὶ εἰς τὴν τρίτην διάλεξιν. Τὰ «Παναθήναια» θὰ ἔχωσι τὸ εὐτύχημα νὰ δημοσιεύσουν εἰς προσεχῆ φύλλα τὰ χαρακτηριστικώτερα καὶ τερπνότερα μέρη τῶν ὡραίων τούτων διαλέξεων.

ΤΗΝ ΠΡΟΧΘΕΣ Κυριακήν, 2 μ. μ., ἔγιναν ἐν Καλλιθέᾳ, παρισταμένης τῆς Β. Οἰκογενείας καὶ πλήθους κεκλημένων, τὰ ἐγκαίνια τοῦ Σκοπευτηρίου τῆς «Πανελληνίου Σκοπευτικῆς Ἑταιρείας». Ἐν ἀρχῇ ἐψάλη ἁγιασμός, μεθ' ὃ ὁ κ. Α. Μάτεσις ἐξεφώνησεν ὡραῖον λογύδριον περὶ τῆς σημασίας τῆς σκοποβολῆς.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἑλληνικά.

Ἐξεδόθησαν: Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ, ὑπὸ *Στάμου Ἀθ. Παπαφράγκου.* (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Νέας Ἡμέρας». Ἐν Τεργέστῃ. Τυπ. Αὐστριακοῦ Λόϋδ, 1901, σχ. 16ον, σελ. 22).

— *ΕΠΕΤΗΡΙΣ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ»,* ἔτος Ε'. (Ἐν Ἀθήναις, τυπ. «Ἑστία», Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη, 1901, σελ. 356, δρ. 5).

— *ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΣΗΡΟΤΡΟΦΙΑΣ,* ὑπὸ *Χαραλ. Δ. Χρυσαφίδου.* (Ἐν Ἀθήναις, τυπ. «Ἑστία» Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη, 1901, σχ. 16ον, σελ. 86, δραχ. 1).

— *Η ΗΛΕΚΤΡΑ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ,* ἔμμετρος μετάφρασις, ὑπὸ *Ν. Ι. Κυπαρίσση.* (Ἀθῆναι, τυπ. Κτενᾶ, 1900, σχ. 16ον, σελ. 128).

— *ΑΙ ΜΕΛΙΣΣΑΙ,* ὑπὸ *Γεωργίου Δροσίνη.* (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, Ἀθῆναι, τυπ. «Ἑστία» Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη, 1901, σχ. 16ον, σελ. 88, δρ. 0.40).

— *ΝΥΜΦΑΙΑ,* εἰκονογραφημένον Ἡμερολόγιον τοῦ 1901, ὑπὸ *Τάσου Καζώτη.* (Ἀλεξάνδρεια, 1901, σχ. 16ον, σελ. 180).

— *ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ,* ὑπὸ *Βασιλείου Μεντσελίδου ἢ Παπαβασιλείου.* (Ἀθῆναι, τυπ. «Ὁμόνοια», 1900, σχ. 16ον, σελ. 44, δρ. 2).

— *ΜΟΥΣΕΙΟΝ,* δεκαπενθήμερον εἰκονογραφημένον περιοδικόν. Διευθυντὴς *Ι. Π. Χρυσανθόπουλος.*

Ἀγγέλλονται: Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ, ὑπὸ *Α. Κουτσουβέλη.*

— *ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ,* ὑπὸ *Σπύρου Ματσούκα.*

— *ΑΣΤΡΑΠΗ,* ἐφημερὶς ἡμερησία ἀπογευματινή. Διευθυνταὶ *Κ. Γιολδάσης* καὶ *Δ. Γιάνναρος.*

— *ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΛΕΥΚΩΜΑ,* εἰκονογραφημένον περιοδικόν. Διευθυνταί: *Δ. Βρατσάνος* καὶ *Τ. Χρίστοβιτς.*

Ξένα.

PORTRAITS ET SOUVENIRS, ὑπὸ *Camille Saint-Saens* (Paris, Société d'éditions artistiques). Φρ. 4.

— *DIE ENGLISCHE BAUKUNST DER GEGENWART,* ὑπὸ *Hermann Muthesius.* (Leipzig und Berlin, Cosmos).

— *THE ORIGINS OF ART,* ὑπὸ *Yrjo Hirn.* (Londres: Macmillan et Cº). Prix net 25 sh.

Ἀπὸ τὰ ξένα περιοδικά: Μέγα Σπήλαιον, ὑπὸ *D. Qinn* (American Catholic Quarterly Review, Ἰανουάριος, 1901).

— *Ἡ Βασίλισσα,* ὑπὸ τῆς Κας *Emily Crawford.* (Contemporary Review, Φεβρουάριος, 1901).

— *Μπερλιόζ,* ὑπὸ *Ernest Newman.* (Εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικόν).

— *Περισσότερον φῶς ἐπὶ τῆς Ἁγίας Ἑλένης,* ὑπὸ τῆς Δος *Dorothy Mansel.* (Cornhill Magazine, 15 Φεβρουαρίου 1901).

— *Βυζαντινοὶ καὶ Ἄραβες,* ὑπὸ *E. W. Brooks.* (English Historical Review, Ἰανουάριος, 1901).

— *Νέα προβλήματα περὶ τῆς φαντασίας,* ὑπὸ *P. F. Hall.* (Forum, Δεκέμβριος, 1900).

— *Ἐρωτικὰ γράμματα τοῦ Πρίγκιπος Βίσμαρκ,* ὑπὸ *Marion Wilcox.* (Harper's Monthley Magazine, Φεβρουάριος, 1901).

— *Τὸ Νέον Πνεῦμα,* ὑπὸ *H. Aubert.* (Bibliothèque Universelle, Ἰανουάριος 1901).

— *Τὸ ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστατικὸν κίνημα,* ὑπὸ *S. Wedar.* (Humanité Nouvelle, Ἰανουάριος 1901).

— *Ἀρνόλδος Μπαῖκλιν,* ὑπὸ *P. Muther.* (Εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικόν, 26 Ἰανουαρίου 1901).

— *Γερμανοὶ προρραφαηλικοί,* ὑπὸ *Gen. von Janson.* (Zeitschrift für bildende Kunst, Ἰανουάριος, 1901).

— *Ἡ Γαλλικὴ Φιλολογία τῷ 1900,* ὑπὸ *Remy de Gourmont.* (Flegrea, 5 Ἰανουαρίου 1901).

— *Μὰξ Μύλλερ,* ὑπὸ *H. Groschke* (Monatsschrift für Stadt und Land, Ἰανουάριος, 1901).